

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Laharnar

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

ANALIZA VARNOSTNIH RAZMER NA KOSOVU

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Ko jezi zadiši kri, je ni več mogoče prikriti!
(Lucius Annaeus Seneka)

Rada bi se zahvalila doc. dr. Iztoku Prezlju za pomoč in svetovanje pri nastajanju diplomskega dela.

Prav tako bi se zahvalila staršema, ki sta mi v celotnem študijskem procesu stala ob strani. Njima je diplomsko delo tudi posvečeno.

Hvala tudi vsem prijateljem in sorodnikom za vzpodbudne besede, ko je bilo najtežje. Za vso pomoč se najlepše zahvaljujem tudi gospodu Dragu Zadnikarju.

Posebna zahvala pa gre gospodu Dušanu Klobasi, za vse njegove nasvete, pomoč in čas, ki mi ga je namenil, ter za vso njegovo vzpodbudo, dobro voljo in pa optimizem, saj je bila zaradi vsega tega motivacija pri pisanju diplomskega dela še toliko večja.

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a PETRA LAHARNAR, z vpisno številko 21018753,
rojen/-a 25.1.1984 v kraju KRANJ, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:
ANALIZA VARNOSTNIH RAZMER NA KOSOVU

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«;
- je diplomsko delo lektorirano in urejeno skladno s fakultetnim Pravilnikom o diplomskem delu.

V Ljubljani, dne 2.6.2008

Podpis avtorja/-ice: _____

ANALIZA VARNOSTNIH RAZMER NA KOSOVU

Pričujoče delo analizira varnostne razmere na Kosovu od konca zračnih napadov zveze NATO leta 1999 do konca leta 2007. Predstavi zgodovinski, politični in demografski okvir za razumevanje varnostnega stanja v tem obdobju. V zgodovinski okvir zajame zgodovino in dogodke, ki so pripeljali do posredovanja zveze NATO, v politični okvir dogodka na političnem področju po napadih zveze NATO, v demografski okvir pa demografsko strukturo, od samega začetka do danes, ko govorimo o albanski večini in srbski manjšini. V nadaljevanju pove nekaj splošnih izhodišč za nadaljnje razumevanje varnostnih razmer in analizira specifične oblike varnostnih groženj: splošni kriminal, trgovino z drogo, tihotapljenje orožja, tihotapljenje ljudi in trgovino z ljudmi, korupcijo ter ekstremizem in etnične napetosti. V okviru analize specifičnih varnostnih groženj predstavi posamezne dogodke in akterje, ki vplivajo na varnostno grožnjo, ter odnose med albansko večino in srbsko manjšino. Na koncu na podlagi analize poda splošno oceno varnostnega stanja.

Ključne besede: Kosovo, varnostne razmere, varnostne grožnje, kriminal, etnični odnosi.

AN ANALYSIS OF THE SECURITY SITUATION IN KOSOVO

This paper is an analysis of security conditions in Kosovo between the end of NATO attacks in 1999 and the end of the year 2007. It presents a political, historical and demographical framework for understanding security conditions in Kosovo in that time. The historical aspect covers the history and events leading up to the NATO intervention, the political aspect captures political events after the NATO intervention, and the demographical aspect covers demographical structure from its beginnings until recent history, when an Albanian majority and a Serbian minority are mentioned. It states general starting points for further understanding of the Kosovo security situation and analyzes specific forms of security threats such as: general criminality, drug trafficking, weapons smuggling, human smuggling and trafficking, corruption, extremism and ethnical tensions. As part of analyzing specific security threats, this paper presents events and involved people that influence security threats, and relations between the Albanian majority and Serbian minority. At the end of this analysis there is a general assessment of security status of Kosovo during the time frame in question.

Key words: Kosovo, security situation, security threats, criminal, ethnical relations.

KAZALO:

1. UVOD	8
2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	10
2.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA	10
2.2 CILJI PREUČEVANJA	11
2.3 UPORABLJENE METODE	11
2.4 HIPOTEZE	12
2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	12
2.5.1 ANALIZA	12
2.5.2 VARNOSTNE RAZMERE IN VARNOSTNE GROŽNJE	13
3. ZGODOVINSKI, POLITIČNI IN DEMOGRAFSKI OKVIR ZA ANALIZO VARNOSTNIH RAZMER	16
3.1 ZGODOVINA KOSOVA	16
3.2 POLITIČNO DOGAJANJE NA KOSOVU PO NAPADIH ZVEZE NATO	21
3.3 DEMOGRAFSKA STRUKTURA KOSOVA	24
4. SPECIFIČNE OBLIKE VARNOSTNIH GROŽENJ NA KOSOVU	28
4.1 SPLOŠNA IZHODIŠČA ZA RAZUMEVANJE OGROŽANJA VARNOSTI NA KOSOVU	28
4.2 SPLOŠNI KRIMINAL	35
4.3 TRGOVINA Z DROGO	41
4.3.1 RAZLAGA POJMOV TRGOVINA Z DROGO IN PREPOVEDANE DROGE	41
4.3.2 TRGOVINA Z DROGO NA KOSOVU	42
4.3.3 ZASEGI DROG	48
4.4 TIHOTAPLJENJE OROŽJA	50
4.4.1 ZAČETKI	50
4.4.2 KULTURA OROŽJA NA KOSOVU	52
4.4.3 ZASEGI OROŽJA	56
4.5 TIHOTAPLJENJE LJUDI IN TRGOVINA Z LJUDMI	62
4.5.1 RAZLAGA POJMOV TIHOTAPLJENJE LJUDI IN TRGOVINA Z LJUDMI	62
4.5.2 RAZLIKA MED POJMOMA TIHOTAPLJENJE LJUDI IN TRGOVINA Z LJUDMI	64
4.5.3 TIHOTAPLJENJE IN TRGOVINA Z LJUDMI NA KOSOVU	66
4.6 KORUPCIJA	77
4.6.1 OPREDELITEV POJMA KORUPCIJA	77
4.6.2 KORUPCIJA NA KOSOVU	79
4.6.3 UKREPI V BOJU PROTI KORUPCIJI	86
4.6.3.1 BOJ PROTI KORUPCIJI NA LOKALNI RAVNI	89
4.6.3.2 BOJ PROTI KORUPCIJI V CENTRALNEM VODSTVU	89
4.6.3.3 BOJ PROTI KORUPCIJI NA NIVOJU SKUPŠČINE	90
4.6.3.4 BOJ PROTI KORUPCIJI V POSLOVNEM SEKTORJU	90
4.7 EKSTREMIZEM IN ETNIČNE NAPETOSTI	91
4.7.1 ALBANSKI EKSTREMIZEM IN POSLEDIČNE ETNIČNE NAPETOSTI	91
4.7.1.1 AKSH (Albanska nacionalna armada)	93
4.7.1.2 UCPMB (Osvobodilna vojska Preševa, Medvedje in Bujanovca)	94
4.7.1.3 UPK (Kosovska vojska za neodvisnost)	95
4.7.1.4 GIBANJE SAMOODLOČBA	96
4.7.1.5 PRIMERI ETNIČNIH NAPETOSTI KOT POSLEDICA ALBANSKEGA EKSTREMIZMA	97

4.7.2 SRBSKI EKSTREMIZEM IN POSLEDIČNE ETNIČNE NAPETOSTI	99
4.7.2.1 PRIMERI ETNIČNIH NAPETOSTI KOT POSLEDICA SRBSKEGA EKSTREMIZMA	99
4.7.3 ISLAMISTIČNI EKSTREMIZEM	100
5. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	103
6. LITERATURA.....	107

SEZNAM GRAFOV, TABEL IN SLIK:

GRAFI

Graf 4. 1: Grožnje, ki jih najbolj zaznavajo kosovski albanci.....	28
Graf 4. 2: Grožnje, ki jih najbolj zaznavajo kosovski Srbi	29
Graf 4. 3: Komu prebivalci glede na etnično pripadnost najbolj zaupajo varovanje kosovskih meja	30
Graf 4. 4: Kriminalne dejavnosti na Kosovu v primerjavi z drugimi državami v regiji	35
Graf 4. 5: Poškodbe povzročene s strelnim orožjem po podatkih Prištinske bolnišnice, med junijem 1999 in decembrom 2005.....	54
Graf 4. 6: Primerjava med vsemi umori in umori povezanimi s strelnim orožjem.....	56
Graf 4. 7: Orožje zaseženo s strani policije med letoma 2000 in 2002	57
Graf 4. 8: Zaseženo orožje med letoma 2000 in 2002 glede na geografsko lego.....	58
Graf 4. 9: Orožje zaseženo s strani KFOR-ja v letu 2001 in 2002	59
Graf 4. 10: Zaseženo orožje glede na kaznivo dejanje med letoma 2004 in 2005....	60
Graf 4. 11: Trgovina z ljudmi od leta 2006 do oktobra 2007	73

SLIKE

Slika 4. 1: Tihotapske poti za tihotapljenje olja	38
Slika 4. 2: Tihotapljenje kokaina in marihuane v JV Evropi	43
Slika 4. 3: Tihotapljenje heroina v JV Evropi.....	44
Slika 4. 4: Tihotapske poti ki vodijo na Kosovo ter iz Kosova	51
Slika 4. 5: Poti po katerih tihotapijo ljudi v JV Evropi	66
Slika 4. 6: Poti po katerih trgujejo z ženskami v JV Evropi	69

TABELE

Tabela 4. 1: Število umorov povezanih s strelnim orožjem.....	55
Tabela 4. 2: Število umorov povezanih s strelnim orožjem glede na narodnost osumljenca in žrtve	55
Tabela 4. 3: Orožje zaseženo s strani policije v letih 2004 in 2005	60
Tabela 4. 4: Kaj ljudje zaznavajo pod pojmom korupcija.	79
Tabela 4. 5: Indeks korupcije	80
Tabela 4. 6: Prisotnost korupcije v institucijah	82
Tabela 4. 7: Izkušnje s korupcijo	83
Tabela 4. 8: Zaznavanje korupcije glede na etnično pripadnost	85

SEZNAM KRATIC:

- AI – Amnesty International
- BDP – Bruto domači proizvod
- CIVPOL – Civilian Police, Mednarodna civilna policija
- CPWC - Centre for the Protection of Woman and Children, Center za zaščito žensk in otrok
- ESDP – European Security and Defence Policy; Evropska varnostna in obrambna politika
- EU – European Union; Evropska unija
- ICTY – International Criminal Tribunal of the Former Jugoslavija; Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo
- IOM – International Organization for Migration; Mednarodna organizacija za migracije
- KFOR – Kosovo Force; sile KFOR-ja
- KPC – Kosovo Protection Corps; Kosovski zaščitni korpus
- KPS – Kosovo Police Service; Kosovska policija
- NATO – North Atlantic Treaty Organization; Organizacija severnoatlantske pogodbe
- OVK – Osvobodilna vojska Kosova
- OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi; Organisation for Security and Cooperation in Europe (nekoč KVSE)
- OZN – ZN – Organizacija združenih narodov; United Nations
- PISG – Provisional Institutions of Self-Government located in Priština; prehodna samoupravna oblast na Kosovu, locirana v Prištini
- TPIU - Trafficking and Prostitution Investigation Unit; Enota za preiskovanje trgovine z ljudmi in prostitucije
- UNMIK – United Nations Mission in Kosovo, Misija združenih narodov na Kosovu
- ZDA – Združene države Amerike

1. UVOD

Kosovo je bilo mirno verjetno samo v času prvih naselitev, potem pa je obdobje, ko so ljudje živeli v miru in spokojnosti, minilo. Odgovor na vprašanje, kdo je bil prvi na tistem ozemlju, bo verjetno za vedno ostal skrit nekje v preteklosti. Dejstvo pa je, da skozi zgodovino obstajata v pokrajini dva ključna akterja, in sicer srbsko ter albansko prebivalstvo oziroma njihovi predniki.

Menjave oblasti in posledično menjave nadvlade enega izmed narodov so pustile globok pečat. Tako so izmenjaje izvajali agresijo najprej prvi nad drugimi, nato drugi nad prvimi in spet prvi nad drugimi. In ko je mednarodna skupnost po vojni v nekdanji Jugoslaviji Kosovo enostavno obšla, se je zdelo, da je mera polna. Srbska stran je nad Albanci še naprej izvajala agresijo in poskušala doseči nekaj, za kar je bilo že zdavnaj prepozno, albanska stran pa srbski prav tako ni ostajala dolžna. Zločini so se dogajali na obeh straneh.

Vzporedno s tem je na Kosovu cvetel kriminal. Srbska stran je imela večino vojaške opreme še iz časa skupne armade, kosovski Albanci pa so ogromno orožja dobili po padcu režima v Albaniji, ko orožja oziroma razpolaganja z orožjem ni nihče nadzoroval. Za vse to pa so bila potrebna finančna sredstva in ni malo takšnih, ki trdijo, da so se albanske gverilske enote financirale prav z organiziranim kriminalom. Ko je mednarodna skupnost spoznala, kam vodi kaos na Kosovu, je bilo prepozno. Prepozno za to, da bi ljudje na Kosovu lahko še kdaj živeli tako, kot so živeli v času prvih naselitev. Miloševićeva »trda roka« je situacijo samo še poslabšala.

Sledil je vojaški poseg zveze NATO, za njim pa so v pokrajino prišle množice pripadnikov mednarodnih mirovnih enot, nevladnih in drugih organizacij. Večina jih je verjetno dejansko prišla z vero, da bodo pomagali in da bodo naredili nekaj dobrega. Žal pa so bili med njimi tudi tisti, ki so prišli zato, da bodo izkoristili razprtije med že tako sprtima stranema, razcvet kriminala ter nenazadnje nedolžne ljudi, ki so upali zgolj na boljšo in svetlejšo prihodnost.

V diplomski nalogi z analizo varnostnih razmer poskušam kar najbolje osvetliti dejansko stanje. Kosovo, ki iz varnostnega vidika ne bi bilo stabilno, ne bi

predstavljalo varnostne grožnje samo za dejanske prebivalce, pač pa tudi za širšo regijo in mednarodno skupnost kot celoto. V ta okvir pa spada tudi Republika Slovenija. Za današnje varnostne grožnje je namreč značilno, da niso omejene zgolj na en teritorij. In če želimo te grožnje preprečiti ali jih vsaj nekoliko omiliti, je njihovo poznavanje še kako pomembno. Z analizo specifičnih varnostnih groženj bo k temu pripomogla tudi pričujoča diplomska naloga.

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA

Predmet preučevanja diplomskega dela so varnostne razmere na Kosovu v obdobju po koncu zračnih napadov zveze NATO leta 1999 do konca leta 2007. Gre za obdobje, ko je vprašanje o končnem statusu pokrajine ves čas nekako »viselo v zraku«, pokrajina pa je bila ta čas pod začasnim protektoratom Združenih narodov. Še tako majhen in nepomemben incident bi lahko v trenutku eskaliral in za seboj potegnil nepredstavljljive posledice. Poznavanje varnostnih razmer je tako pomembno zaradi samih prebivalcev Kosova, poleg tega pa tudi zaradi same lege Kosova; leži namreč v osrčju Balkana. Poslabšanje varnostnih razmer verjetno ne bi predstavljalo varnostne grožnje samo za Kosovo oziroma njegove prebivalce, pač pa tudi za širšo regijo. Pozornost bo najprej namenjena zgodovinskemu pregledu dogajanja na Kosovu in opisu dogodkov, ki so pripeljali do posredovanja zveze NATO, ključnim političnim dogodkom po posredovanju zveze NATO ter demografski strukturi Kosova. Vsi ti okvirji so namreč pomembni za razumevanje varnostne situacije v zajetem obdobju. V nadaljevanju bodo predstavljena splošna izhodišča za razumevanje ogrožanja varnosti, v okviru tega pa zaznavanje varnostnih groženj s strani prebivalcev Kosova in pa njihovo zaupanje v varnostne organe. Za lažje razumevanje varnostnih razmer bodo predstavljena tudi nekatera gospodarska in družbena dejstva in še nekaj drugih splošnih podatkov o varnosti na Kosovu, z vidika prometne varnosti, problema vojnih zločincev in funkcionalnosti sodnega sistema. Največja pozornost bo namenjena specifičnim oblikam varnostnih groženj, in sicer: splošnemu kriminalu, trgovini z drogo, tihotapljenju orožja, tihotapljenju in trgovini z ljudmi, korupciji ter ekstremizmu in etničnim napetostim. Specifične varnostne grožnje bodo najprej definirane, potem pa podkrepljene s primeri, vnešene v sam kontekst Kosova. Nazadnje bo predstavljen še moj pogled na varnostne razmere na Kosovu v prihodnosti.

2.2 CILJI PREUČEVANJA

Z analizo varnostnih razmer na Kosovu po koncu zračnih napadov zveze NATO sem si zastavila naslednje cilje:

1. Predstaviti zgodovinsko ozadje oziroma ključne dogodke, ki so pripeljali do posredovanja zveze NATO.
2. Predstaviti ključne dogodke na političnem področju po posredovanju zveze NATO.
3. Prikazati demografsko strukturo Kosova.
4. Predstaviti splošna izhodišča za razumevanje ogrožanja varnosti na Kosovu.
5. Predstaviti zaznavanje varnostnih groženj s strani prebivalcev Kosova ter njihovo zaupanje v varnostne organe.
6. Analizirati specifične oblike varnostnih groženj, kot so splošni kriminal, trgovina z drogo, tihotapljenje orožja, tihotapljenje ljudi in trgovina z ljudmi, korupcija, ekstremizem in etnične napetosti.
7. Predstaviti svoj pogled na varnostne razmere v prihodnje.

2.3 UPORABLJENE METODE

V diplomski nalogi sem analizirala ter interpretirala tako primarne kot sekundarne vire, saj sem za raziskavo uporabila časopisne članke, knjige ter predvsem internetne strani. Te vire sem uporabljala skozi celotno diplomsko nalogo, predvsem pa v poglavju, kjer sem preučevala specifične varnostne grožnje, kot so: kriminal, tihotapljenje ljudi in trgovina z ljudmi, tihotapljenje orožja in drog, etnične napetosti in ekstremizem ter korupcija. Prav tako sem uporabila zgodovinsko analizo, in sicer v poglavju, kjer sem opisovala varnostne razmere na Kosovu iz zgodovinskega, političnega in demografskega vidika. Ker sem analizirala trend naraščanja in padanja varnostnih groženj na Kosovu, sem uporabila tudi analizo uradnih statistik. Analizo uradnih statistik sem uporabila tudi v poglavju, kjer sem opisala demografsko strukturo Kosova. Poleg tega pa sem se posluževala tudi deskriptivne metode, in sicer v poglavjih, kjer sem opredelila temeljne pojme ter pojme, ki sem jih preučevala.

V diplomski nalogi sem uporabila še študijo primerov, ko sem posamezne varnostne grožnje podkrepila s konkretnimi primeri.

2.4 HIPOTEZE

H1: S prihodom mednarodnih enot leta 1999 se varnostne razmere na Kosovu niso izboljšale, saj so poleg kriminalne prisotnosti tudi druge dimenzije varnostnih groženj.

H2: Trgovina z drogo se je po letu 1999 na Kosovu močno povečala, kar predstavlja precejšnjo varnostno grožnjo za prebivalce.

H3: Odnosi med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi se po intervenciji zveze NATO zaradi prisotnosti ekstremističnih skupin niso izboljšali.

2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.5.1 ANALIZA

Analiza je izvorno grška beseda, ki pomeni razčlenitev, razvezo, razrešitev. Nasprotje je sinteza (Leksikon Cankarjeve založbe 1987: 28).

Profesor Žabkar analizo opredeljuje kot proces miselnega razčlenjevanja raziskovanega dogodka ali pojava na njegove sestavne dele (elemente, značilnosti ali nasprotja) in njihovega preučevanja, da bi dobili njihovo bistvo. Razlikujemo štiri vrste analize:

1. strukturno analizo, s pomočjo katere odkrivamo strukturo oziroma dejavnike in vezi, ki vplivajo na pojave;
2. funkcionalno analizo, s katero odkrivamo medsebojne odnose in odvisnosti med dejavniki ali deli pojava;
3. primerjalno analizo, s pomočjo katere primerjamo lastnosti, zakone, zakonitosti in načela, do katerih prihaja pri pojavih;
4. genetsko analizo, katere cilj je odkriti spremembe, nastanek in izginjanje pojavov.

Če se poglobimo v vlogo analize, ugotovimo, da jo je vselej treba uporabljati kot celoto. Le tako je mogoče odkrivati splošno in izluščiti tisto, kar je v kakem pojavu bistveno (Žabkar 2004: 62).

2.5.2 VARNOSTNE RAZMERE IN VARNOSTNE GROŽNJE

Pojem varnostne razmere sem izpeljala iz pomena besede varnost, saj gre pri proučevanju varnostnih razmer dejansko za proučevanje varnosti same. Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Biološko gledano je varnost pogoj za delovanje osnovnih življenjskih funkcij. Varnost kot dejavnost dobi svoj smoter v trenutku, ko se človek odzove na dražljaj, izhajajoč od človeka ali narave, in hkrati spozna nevarnost, ogroženost, bolečino in strah. Ločujemo dve sestavini varnostne dejavnosti: a) trenutno odzivanje človeka na stanje, procese v naravi in ravnanja v družbi, za katere sklepa, da so mu nevarni; b) človekovo spoznavanje pojavov in procesov v naravi in družbi ter njegovo vnaprejšnje pripravlanje za zaščito in obrambo pred procesi in pojavi, ki jih spozna za ogrožajoče (glej Grizold 1999: 7–23).

Varnost je potrebno razumeti v kontekstu z njenim okoljem in grožnjami v tem okolju. Današnja stopnja družbenega razvoja prinaša kot dodatek klasičnim virom ogrožanja tudi nove nevarnosti in grožnje za družbo, naravo in svet v celoti, npr. gospodarske krize, etnične konflikte, množične migracije, mednarodni terorizem in globalno onesnaževanje okolja (Dobovšek 1997: 9). Varnostno okolje je bilo že od nekdaj kompleksno, turbulentno, kaotično in spremenljivo. Intenzivnost informatizacije, povezovalnih procesov globalizacije, nastajanja novih držav in razvoja same družbene zavesti po koncu hladne vojne so prispevale k oblikovanju koncepta kompleksnega varnostnega okolja, ki lahko ustvarja tudi zelo zapletene krize in grožnje varnosti. Kompleksna narava okolja povzroča oblikovanje »kompleksne grožnje varnosti«, ki izhaja predvsem iz:

1. nastajanja nekaterih »novih« virov (nosilcev) ali celo dimenzij ogrožanja varnosti sodobnih družb in držav;

2. nastajanja »novih« referenčnih objektov varnosti (to je tistih, ki so lahko ogroženi);
3. visoke stopnje povezanosti med ogrožanjem varnosti referenčnih objektov;
4. visoke stopnje povezanosti med nevojaškimi in vojaškimi dimenzijami ogrožanja varnosti.

Kompleksna grožnja varnosti je v tem smislu določena s hkratnim obstojem vojaške, politične, okoljske, gospodarske, zdravstvene, teroristične, kriminalne, informacijske, identitetne, kulturne itn. dimenzije ogrožanja varnosti in visoke linearne in nelinearne povezanosti med temi dimenzijami. V vsaki dimenziji ogrožanja varnosti je mogoče izpostaviti nekaj ključnih kazalcev:

- vojaška dimenzija ogrožanja varnosti: intenzivnost oboroženega spopada in verjetnost za njegovo sprožitev;
- ekonomska dimenzija ogrožanja varnosti: gospodarska recesija, nerazvitost, revščina, lakota, visoka brezposelnost, inflacija;
- okoljska dimenzija ogrožanja varnosti: intenzivnost naravnih in antropogenih nesreč, pomanjkanje vode, onesnaženje (zraka, vode in tal);
- politična dimenzija ogrožanja varnosti: stopnja nespoštovanja človekovih pravic in državljanskih svoboščin, nesvoboda medijskega delovanja, korupcija;
- zdravstvena dimenzija ogrožanja varnosti: nalezljive bolezni, smrtnost otrok, dolžina življenja;
- kriminalna dimenzija ogrožanja varnosti: razvitost kriminalitete v družbi, umori, tihotapljenje;
- teroristična dimenzija ogrožanja varnosti: obstoj in intenzivnost delovanja terorističnih skupin;
- identitetna in kulturna dimenzija ogrožanja varnosti: visoka migracijska stopnja (prisilne in prostovoljne migracije, legalne in ilegalne migracije), hitro spreminjanje etnične sestave, etnični spori;
- informacijska dimenzija ogrožanja varnosti: namerni in nenamerni pojavi, ki rušijo in onemogočajo delovanje obstoječih informacijskih in infrastrukturnih sistemov (glej Prezelj 2005: 45–47).

Grožnje varnosti moramo razumeti v kontekstu razmerja do varnosti. Brez ogrožanja varnosti pojem varnost sploh ne bi bil spoznaven in torej ne bi obstajal. Če je relacija med grožnjami varnosti in varnostjo premosorazmerno nasprotna, potem lahko

opredelimo varnost izbranega referenčnega objekta kot zaznano ali realno stanje njegove ogroženosti. V netradicionalističnem smislu je potemtakem ogrožanje varnosti kakršnokoli stanje, v katerem ni zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni ter gmotni obstoj posameznika, države, družbe in celotne mednarodne skupnosti (Prezelj 2001a: 130–131).

V sodobnem svetu so posamezne grožnje varnosti vse bolj transnacionalne narave. Transnacionalne so predvsem nevojaške grožnje varnosti, kot so kriminal, terorizem, migracije, širjenje nalezljivih bolezni in negativnih okoljskih pojavov (glej Smith (2000) v Prezelj 2005: 51). Grožnje varnosti so potemtakem tisti pojavi (problemi), ki izdatno zmanjšujejo eksistencialno in razvojno varnost (omejujejo eksistenco in razvoj) izbranega referenčnega objekta. Navedena definicija izhaja iz večdimenzionalnega pojmovanja varnosti, ki zajema tako vojaške kot tudi nevojaške vidike. Nekoč ključna vojaška dimenzija (ogrožanja) varnosti je danes le ena od mnogih (Prezelj 2001b: 848–854).

3. ZGODOVINSKI, POLITIČNI IN DEMOGRAFSKI OKVIR ZA ANALIZO VARNOSTNIH RAZMER

Za lažje razumevanje varnostnih razmer na Kosovu je potrebno dobro poznati zgodovinsko-politični okvir ter demografsko strukturo Kosova.

3.1 ZGODOVINA KOSOVA

Mnenja o tem, kdaj so Albanci naselili današnje ozemlje, so deljena. Po mnenju prvih se je to zgodilo v tretjem ali četrtem stoletju pred našim štetjem, torej v dobi rimskega cesarstva, po mnenju drugih so se Albanci priselili med preseljevanjem narodov v zgodnjem srednjem veku, tretji pa menijo, da je do te selitve prišlo, ko so se tam ustalili Slovani. Kosovo je postalo pomembnejše v času obnovitve bizantinske oblasti na Balkanu po letu 1014. Ozemlje je zaradi rodovitnosti, razmeroma goste naseljenosti in ugodne komunikacijske mreže postalo politično in gospodarsko središče srbske države. Politična slika Balkana se je drastično spremenila v štirinajstem stoletju, ko se je Otomanski imperij širil proti severu, kar je povzročilo precejšnje migracije, uničenje domačega plemstva in sčasoma tudi množične spreobrnitve v islam. Tako srbsko kot bosansko srednjeveško kraljestvo sta izginila in medtem ko je bitka na Kosovem polju¹ leta 1389 predstavljala zgolj pirovo zmago za Turke, je kljub vsemu postalo jasno, da so balkanske države precej šibke, ko gre za obrambo pred Otomanskim imperijem. Zaradi turške prisotnosti na območju Kosova je prišlo do precejšnjih sprememb v etnični strukturi prebivalstva. Srbi so se preseljevali na sever, Albanci na zaradi vojne izpraznjena območja, Srbi so prevzemali albanska in Albanci srbska imena, prihajalo je tudi do etnično mešanih porok. Čeprav so mnenja o dejanskih vzrokih in točnih številih deljena, je do dvajsetega stoletja opazen trend zmanjšanja srbskega prebivalstva in konstantna rast albanskega prebivalstva (glej Enciklopedija Slovenije 1992: 32 in Stanič 1984: 85–91).

¹ Odločilen odpor Srbije proti turškemu navalu je bil v kosovski bitki strt tako v vojaškem kot v fizičnem smislu, vendar je propad kneza Lazarja in njegove vojske dobil v zgodovinski zavesti naroda pomen mučeniške smrti in zato tudi duhovne zmage. Kosovo je zato za srbski narod potrditev in pečat njegove identitete.

Od konca tridesetih let 19. stoletja do leta 1912 je potekal proces narodnega prebujanja in nacionalnega osamosvajanja Albancev. Leta 1878² je Srbija po Berlinskem kongresu znova postala samostojna in neodvisna država, Kosovo pa je še vedno spadalo pod turško nadoblast. Na območju, ki ga je dobila Srbija, je bila zlasti Toplica skoraj povsem naseljena z Albanci. Srbi so skoraj 30.000 letih pregnali na Kosovo, kjer so okrepili albansko prebivalstvo in ga radikalizirali proti Srbiji. Zaradi tega je prišlo do množičnega izseljevanja Srbov v Srbijo. Dobri in znosni medsebojni odnosi so bili porušeni. Do leta 1912 je Srbija skupaj z drugimi državami v balkanskih vojnah dokončno pregnala Turke iz Evrope, s tem pa je tudi Kosovo prešlo spet pod njeno oblast³. Kraljevini Srbiji sta bila priključena Kosovo in Prizren, Kraljevini Črni gori pa Peć, Đakovica in Istok. V prvi svetovni vojni je konec leta 1915 Avstro-Ogrska po porazu srbske vojske zasedla Kosovsko Mitrovico, Peć in Đakovico, Bolgarija pa južne dele Kosova s Prizrenom in Prištino. Bolgarski okupator je brezobzirno zatiral prebivalstvo, avstro-ogrske oblasti pa so med Albanci ustvarjale iluzijo o priključitvi v t. i. Veliko Albanijo. Po prebitju solunske fronte s strani združenih srbskih in zavezniških sil ter v medvojnem času je Kosovo postalo del kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oz. pozneje Jugoslavije. Leta 1941⁴ je večina Kosova postala del t. i. Velike Albanije pod oblastjo fašistične Italije, druge dele pa so zasedli Nemci in Bolgari. Ker je zlasti italijanski okupator veljal pri Albancih za rešitelja, se protifašistični odpor med albanskim prebivalstvom ni ne hitro ne močno razvil. Leta 1974 je Kosovo postalo avtonomno. Od tega obdobja dalje so zaradi albanskega nadlegovanja začeli svoj glas povzdigovati Srbi, katerih število se je zaradi velikega odseljevanja in visoke rodnosti Albancev v razmerju z njimi močno spremenilo. Leta 1981 je izbruhnula vstaja upornikov, ki so zahtevali odcepitev, v kateri je umrlo več študentov. Nemiri so se iz Prištine razširili na druga središča in oplazili celo z Albanci naseljene kraje v Makedoniji in Črni gori. Nezadovoljstvo je bilo posledica nerešenih nacionalnih vprašanj, povezanih s slabim gospodarskim in socialnim položajem, ki so ga poskušali reševati s hitrim povečevanjem izobražencev in z vlaganjem nepovratnega solidarnostnega denarja v neproduktivne in negospodarske naložbe. Leta 1989 je prevzel vodenje države Srbije Slobodan Milošević, ki je med svojimi

² Isto leto pomeni pomembno prelomnico za Albance: z ustanovitvijo Prizrenske lige, v okviru katere so Albanci zahtevali združitev v enotno pokrajino, se je rodil moderen albanski nacionalizem, ne le na Kosovu, temveč povsod, kjer so Albanci.

³ Prihod srbskih vojakov so kosovski Srbi označili za osvoboditev, za kosovske Albance, ki so v tem času postali številčno močnejši od Srbov, pa je pomenil zasedo.

⁴ Poleti 1941. naj bi bilo ubitih 10.000 Srbov, več deset tisoč pa jih je bilo pregnanih z območja.

prvimi potezami Kosovu odvzel poseben status, ko je po Ustavi SFRJ iz leta 1974 dobilo prve zametke države⁵. Po letu 1989 so srbske oblasti izdale mnogo zakonov in uredb, ki so Albance na Kosovu postavljale v podrejen položaj in ustvarjale situacijo, ki je pospeševala razseljevanje Albancev. Na začetku leta 1989 je Ibrahim Rugova ustanovil prvo politično stranko na Kosovu, Demokrasko zvezo Kosova, 2. julija 1990 pa so albanski delegati v kosovski skupščini sprejeli ustavno dopolnilo, s katerim so pokrajino razglasili za republiko⁶, ki pa je ni priznala nobena država⁷ (glej Pirjevec 1995: 363; Enciklopedija Slovenije 1992: 320–321). Kljub temu mednarodnemu porazu in kljub grožnjam režima kosovski politični voditelji niso popustili: 24. maja 1992 so organizirali tajne volitve, na katerih je skoraj na plebiscitaren način zmagala Demokratična liga Kosova, ki jo je tri leta prej ustanovil Ibrahim Rugova⁸. Avgusta 1992 je KEVS na Kosovo, v Sandžak in Vojvodino poslala misijo opazovalcev in jim naročila, da slede lokalnim razmeram. Že junija naslednjega leta pa so jo jugoslovanske oblasti ukinile, ne da bi mednarodna skupnost temu ugovarjala. Leta 1993 je skupina političnih aktivistov, ki je nasprotovala pacifistični filozofiji Demokratične lige Kosova, ustanovila prve celice OVK. Srbski napadi na civiliste v februarju in marcu 1998 so pripomogli k temu, da je OVK iz 300 mož narasla v gverilsko enoto, ki je štela od 20.000 do 30.000 mož. Kljub naporom mednarodne skupnosti, da bi sprti strani našli skupni jezik, je Beograd nadaljeval z vojaškimi posegi na območju, kjer je zatočišče našla OVK (glej Pirjevec 2003: 466; Nations in Transit 2005; Nations in Transit 2006).

Konec maja 1998 je Srbija začela ofenzivo ob meji z Albanijo, zaradi česar je približno 15.000 ljudi zbežalo v Albanijo, 30.000 pa v Makedonijo. Do sredine avgusta so srbske sile zavzele večino ozemlja, ki je bilo prej pod nadzorom OVK, kar je povzročilo nov val beguncev. Septembra so srbske sile še zaostriale napade proti

⁵ V Predsedstvu SFRJ in v Predsedstvu SR Srbije so imeli svojega predstavnika, ki je imel pravico veta na spremembe zvezne Ustave in Ustave SR Srbije. Poleg tega so iz zveznega proračuna dobivali sredstva za razvoj, ki so jih lahko porabili po lastni presoji. Dobili so svoj parlament, vlado, policijo in druge institucije.

⁶ Brezobzirna etnična diskriminacija, ki jo je spremljal razpust vseh političnih, kulturnih in športnih društev, je poleti 1991 prepričala kosovske voditelje, da slede slovenskemu in hrvaškemu zgledu: med 26. in 30. septembrom so organizirali tajni referendum, na katerem je sodelovalo kar 87,01 odstotka upravičencev: skoraj soglasno so se izjavili v prid formalne odcepitve od Jugoslavije, to pa je kosovski skupščini dalo potrebno politično zaslombo, da je 19. oktobra razglasila samostojnost (glej Pirjevec 2003: 463–464).

⁷ Badinterjeva komisija je menila, da imajo pravico do suverenosti samo republike bivše federacije, ne pa obe pokrajini (glej Pirjevec 2003: 463–464).

⁸ Slednji se je iz pisatelja in profesorja albanske književnosti skoraj po naključju prelevil v karizmatičnega agitatorja, ki mu je bilo sojeno, da bo zaslovel po vsem svetu zaradi svojega pacifizma: menil je namreč, da je kosovsko neodvisnost treba vzpostaviti „na miroljuben in političen način“ ter preprečiti vsak poskus oborožene vstaje proti srbski nadvladi, saj bi povzročila strašno prelihanje krvi.

Albancem in prisilile še nekaj tisoč ljudi, da se zatečejo v gozdove, kjer jim je grozilo, da jih bo presenetila zima: po ocenah mednarodnih organizacij je kriza posredno ali neposredno prizadela vsaj 700.000 oseb. To je Evropejce prepričalo, da so z večjo naklonjenostjo sprejemali politiko, ki jo je zagovarjala Madeleine Albright: jasno je bilo namreč, da bi dodatno poslabšanje položaja povzročilo zlom albanskega odpora in množičen eksodus, kar bi povleklo v vrtnec nestabilnosti tudi sosednje države, predvsem Albanijo in Makedonijo. Po celomesečnem pogajanju z Rusi so te ugotovitve narekovale predvsem Varnostnemu svetu, da je 23. septembra (ob vzdržanju Kitajske) sprejel Resolucijo 1199⁹, razčlenjeno na 17 točk, v kateri je obtoževal srbske policijske in vojaške sile, da so povzročile humanitarno katastrofo. Na začetku oktobra je Varnostni svet ugotovil, da Milošević ne upošteva Resolucije 1199, s katero mu je ukazal, naj s Kosova odpokliče svoje specialne enote. 5. oktobra je ameriški diplomat Richard Holbrook začel letečo diplomatsko akcijo med Beogradom in Brusljem in po naročilu Kontaktne skupine 8. oktobra predstavil Miloševiću šest točk, ki so povzemale resolucijo 1199¹⁰. 15. oktobra je NATO odobril akcijski načrt za letalske napade proti Jugoslaviji (ACTCORD), obenem pa je odločil, da bo začel veljati 17. oktobra, kar naj bi beograjskemu vodstvu dalo možnost, da s Javierjem Solano in Bronislavom Geremekom, predsednikom OVSE, podpiše dogovor o opazovalcih in o letalskem nadzoru. Ker se je to res zgodilo, so začetek napada prestavili za nadaljnjih deset dni, med katerimi naj bi Milošević odpoklical svoje čete¹¹. Albanci niso sodelovali pri oblikovanju dogovora med Miloševićem in Holbrookom tudi zato, ker se celo njihovi zmerni voditelji niso želeli pogajati s Srbi. Ko pa je prišlo do rešitve, se je zdelo, da so Rugova in njegovi kljub vsemu pripravljene sprejeti izpopolnjeno različico Hillovega načrta. To pa je sprožilo odločno nasprotovanje OVK, ki je odklanjala vsako možnost kompromisa. Po umiku

⁹ Navezujoč se na VII. poglavje ustanovne listine OZN, ki govori o obrambi mednarodnega miru, je pozval v spopad vpletene strani, naj znova navežejo dialog. Miloševića je še posebej opozoril na obveznosti, sprejete v Moskvi, in v tem smislu zahteval, da umakne in kaznuje specialce, ki so se znašali nad civilnim prebivalstvom. Obenem mu je grozil s „še drugimi koraki in dodatnimi ukrepi“, če ne bo storil ničesar, da prepreči prelivanje krvi, in ne bo dovolil, da pridejo na Kosovo mednarodni opazovalci, ki naj bi sledili razvoju dogodkov v imenu OVSE.

¹⁰ Zahtevale so konec ofenzive, umik srbskih čet, svoboden dostop mednarodnih opazovalcev v pokrajino in popolno sodelovanje s haaškimi sodiščem za vojne zločine, vrnitev beguncev na domove in začetek pogovorov za premostitev krize v skladu s Hillovim načrtom.

¹¹ Po informacijah obveščevalnih služb se namreč srbske enote niso umaknile v dogovorjenem številu, nasprotno, v pokrajino so bile poslani nove. Zaradi tega sta se 24. oktobra Wesley Clark in general Klaus Naumann, predsednik Natovega vojaškega odbora, podala v Beograd, kjer sta Miloševiću zagrozila, da bo Severnoatlantsko zaveznitvo začelo z bombardiranjem, če v treh dneh ne bo prišlo do umika. To opozorilo je bilo uspešno toliko bolj, ker je Varnostni svet z Resolucijo 1203 prvič povsem jasno odobril politiko Severnoatlantskega zaveznitva na Kosovu. 27. oktobra je bilo očitno, da je Milošević besedo držal in da je nekaj ur pred iztekom ultimata umaknil iz Prištine 4.000 specialcev, ostale čete pa nakopili v krajevnih vojašnicah.

jugoslovanskih enot so se njihovi pristaši začeli povezovati ter, pomešani med begunce, ki so se vračali na domove, znova zasedli že zapuščena območja. Kljub porazom in nasilju, ki ga je povzročilo osvobodilno gibanje, sta bili priljubljenost in morala gverilcev visoki, to pa je prepričevalo vedno več mladih, da so se jim pridružili, češ „sedaj bomo obračunali s Srbi“ (glej Pirjevec 2003: 486–487; Grmek in drugi 2007: 13).

V začetku leta 1999 so se razmere tako poslabšale, da je Bill Clinton obnovil gospodarske sankcije proti Jugoslaviji. 29. januarja 1999 se je Kontaktna skupina znova sestala v Londonu in sklenila – tudi pod vtisom novega pokola v vasi Rugovo – da bo skušala prepričati Albance in Srbe, naj v skladu s Hillovim načrtom za tri leta sprejmejo srbsko-albansko-mednarodno upravo pokrajine¹². Pogovori v Rambouilletu¹³ so se začeli 6. februarja 1999. Razkorak med stališči obeh delegacij je bil takoj očiten: medtem ko so kosovski Albanci zahtevali, da je treba podpisati premirje pred začetkom pogovorov, se Srbi s tem niso strinjali, češ da bi to pomenilo priznati OVK. Z druge strani pa so izjavili, da so takoj pripravljeni sprejeti temeljne točke političnega dokumenta in s tem nakazovali odprtost za dialog, ki pa ni trajala dolgo. Ker so mirovni pogovori doživeli polom, je novi predsednik OVSE Knut Vollebeak kljub ugovorom Moskve ukazal 19. marca 1999 1.380 opazovalcem, naj se umaknejo s Kosova, saj bi sicer lahko postali srbski talci. Komaj so opazovalci OVSE odšli, je Beograd pospešil napade na postojanke OVK in na civilno prebivalstvo, da bi spodnesel gverilcem tla pod nogami: v prvih štirih dneh ofenzive so njegove čete z območja Kosovske Mitrovice, Prizrena, Đakovice in Peći izgnale kar 20.000 ljudi ter tako sistematično požgale naselja in mestne četrti, da je bilo ponekod uničenih 80 odstotkov domov (glej Pirjevec 2003: 497–505; Nations in Transit 2005; Nations in Transit 2006). 23. marca je Javier Solana avtoriziral operacijo „Allied Force“, napad pa se je začel 24. marca 1999.

¹² Da bi še dodatno podkrepil omenjeno odločitev, je NATO naslovil na Srbe „slovesno opozorilo“ in 30. januarja izjavil, da je pripravljen na akcijo. Njegov generalni sekretar Javier Solana je potrdil, da je zavezništvo sprejelo vse potrebne ukrepe za hitri poseg na Kosovu.

¹³ Medtem ko so še tekli pogovori v Rambouilletu, je jugoslovanska armada začela krepiti svoje čete na Kosovu in se pri tem izgovarjala, da pripravlja vsakoletne redne manevre (glej Pirjevec 2003: 502).

3.2 POLITIČNO DOGAJANJE NA KOSOVU PO NAPADIH ZVEZE NATO

Zračni napadi so se končali 10. junija 1999, po 79. dneh bombardiranja, ko je Varnostni svet OZN sprejel Resolucijo 1244. Z njo je vzpostavil mednarodno civilno in vojaško navzočnost na Kosovu v obliki UNMIK (United Nations Interim Administration Mission)¹⁴. Kofiju Ananu pa je ta resolucija naročala, naj imenuje svojega posebnega predstavnika, odgovornega za organizacijo civilne uprave v pokrajini¹⁵. Prav tako je od aprila do septembra 1999 potekala humanitarna operacija zveze NATO Zavezniško pristanišče (Allied Harbour), katere cilj je bila pomoč beguncem. V okviru operacije Skupni nadzornik (Joint Guardian) je na Kosovu 12. junija 1999 z mandatom ZN začelo delovati 20.000 pripadnikov NATO-vih mednarodnih sil KFOR (Kosovo Force). Njihovi glavni cilji so bili poleg zagotovitve odhoda srbskih vojaških, policijskih in paravojaških sil s Kosova tudi vzpostavitev in ohranjanje varnosti v tej pokrajini, nadzor nad izvajanjem dogovorov o koncu spopada ter zagotavljanje pomoči UNMIK-u. Zaradi uresničitve vseh ciljev je NATO avgusta povečal obseg sil na 40.000, v popolnem stanju pa je KFOR obsegal približno 50.000 pripadnikov. Število pripadnikov se je postopno zmanjševalo¹⁶. V pokrajini deluje več kot 1.300 mednarodnih policistov iz 42 držav, ki svetujejo pri organiziranju kosovskih policijskih struktur, in več kot 7.200 policistov, od katerih jih je več kot 86 odstotkov moških, pri čemer je več kot 83 odstotkov vseh policistov etničnih Albancev (glej Pirjevec 2003: 543; Grmek in drugi 2007: 14–16).

S tesnim sodelovanjem s kosovskimi voditelji in ljudstvom je UNMIK začel pomagati pri vzpostavitvi zdravstvenega sistema, izobraževanja, financ, komunikacij, prava itd.

¹⁴ Pripadniki UNMIK-a naloge opravljajo v okviru štirih glavnih stebrov; STEBER I: policija in sodstvo pod direktnim vodstvom ZN; STEBER II: civilna administracija pod vodstvom ZN; STEBER III: demokratizacija in izgradnja institucij, ki jo vodi OVSE; STEBER IV: rekonstrukcija in ekonomski razvoj pod vodstvom EU. Nad vsemi štirimi stebri ima glavni nadzor posebni odposlanec ZN, za doseg ciljev Resolucije 1244 pa je potrebno usklajeno delovanje med vsemi štirimi stebri (glej UNMIK Online 2008).

¹⁵ Prvi posebni odposlanec ZN oz. Vodja UNMIK-a je bil Bernard Kouchner, in sicer do januarja 2001. Zamenjal ga je Hans Haekkerup, danski obrambni minister, ki je bil na tem položaju do konca leta 2001. Tretji posebni odposlanec je postal Michael Steiner, nemški diplomat z ogromno izkušnjami v nekdanji Jugoslaviji. Avgusta 2003 ga je zamenjal finski diplomat Hari Holkerri, ki pa je maja 2004 zaradi zdravstvenih težav odstopil, nadomestil pa ga je danski diplomat Soren Jessen-Petersen. Septembra 2006 ga je zamenjal Joachim Rucker (glej Kim in Woehrel 2007).

¹⁶ Sile KFOR-ja vsak dan opravijo do 800 patrulj in stražijo več kot 550 ključnih mest, pripadniki sil pa zasedajo več kot 250 kontrolnih točk za vozila. Dve tretjini vojakov sta vsak dan razporejeni v varnostne operacije, pri čemer več kot polovica sil skrbi za zaščito prebivalstva, kar vključuje varovanje vasi določenih mest ter pomoč prebivalcem. Pomembni del zagotavljanja varnosti je nadzor mej. KFOR-jevi pripadniki delujejo na osmih mejnih prehodih, na štirih pa pomagajo UNMIK-u.

Oktobra 2000 so v 30 občinah potekale lokalne volitve, maja 2001 pa je bil sprejet nov ustavni okvir Kosova. Istega leta so potekale tudi volitve, na katerih so izvolili parlament in predsednika. Med junijem in decembrom 1999 je v strahu pred povračilnimi ukrepi s strani kosovskih Albancev s Kosova pobegnilo na tisoče Srbov. Tisti, ki so ostali, so postali žrtve sistematičnih napadov in ustrahovanj s strani Albancev, zaradi česar so po večini zapuščali ozemlje in se koncentrirali v enklavah, kjer je prevladoval srbski narod in so bili pod KFOR-jevo zaščito¹⁷. Mednarodna skupnost je porabila več kot dve milijardi ameriških dolarjev za rekonstrukcijo, ekonomski razvoj in izgradnjo institucij po letu 1999¹⁸ (glej Nations in Transit 2005 in Nations in Transit 2006).

Leto 2004 je zaznamoval izbruh etničnega nasilja 17. in 18. marca, ki je grozil, da bo izničil štiriletno postkonfliktno obnovo Kosova¹⁹. Kljub temu, da je bilo nasilje hitro zaustavljeno, je bila mednarodna skupnost prisiljena, da je ponovno razmislila o svoji politiki do Kosova. V skladu s tem so sklenili pospešiti prenos oblasti na kosovske institucije, pohiteti z določitvijo končnega statusa ter s tem dati domači oblasti neposredno odgovornost za izboljšanje statusa manjšin na Kosovu. V odgovor na marčevsko nasilje je kosovska vlada dodelila 14 milijonov EUR za obnovo stanovanjskih in javnih zgradb in povabila mednarodno komisijo, da bi ocenila škodo na verskih objektih. V letu 2004 je tudi KFOR sprejel nekatere ukrepe, da bi lažje vzdrževal varnost na Kosovu; ustanovili so zaščitne cone na območjih s srbskim prebivalstvom, tesnejše sodelovanje med UNMIK-ovo policijo in KPS (kosovsko policijo) ter izboljšali varnostne zmožnosti, da bi bili kos izgredom. Do sprememb je prišlo tudi na najvišjih položajih UNMIK-a. Vodjo misije ZN Harrija Holkerija²⁰ je zamenjal Soren Jeseen-Petersen. Koalicijska vlada, ki je predstavljala vse parlamentarne stranke, je bila na oblasti od marca 2002 do 4. decembra 2004, ko je bila izvoljena nova vlada. Te volitve so temeljile na koalicijskem sporazumu med Demokratično ligo Kosova - LDK in zvezo za prihodnost Kosova - AAK. Predsednik

¹⁷ Po poročanju Rdečega križa, je bilo med januarjem 1999 in aprilom 2001 ubitih in pogrešanih približno 900 Srbov, Romov in pripadnikov drugih manjšin.

¹⁸ Kot rezultat tega ima Kosovo danes delujočo vlado, lasten proračun, bančni sistem, lokalno policijo, sodstvo, svobodne in poštene volitve in druge elemente, ki predstavljajo demokratično družbo.

¹⁹ Dogodke je sprožil incident v vasi Cabra na severu, ko so trije od šestih albanskih otrok utonili v reki Ibar, ker naj bi jih, po pripovedovanju preživelih otrok, zasledovala skupina Srbov s psom.

²⁰ Holkeriju bi se sicer enoletni mandat iztekel avgusta, vendar so se po krvavih marčevskih spopadih okrepili pozivi k njegovemu odstopu. Uradno naj bi mandat predčasno končal zaradi zdravstvenih težav. Albanska stran je njegov odstop obžalovala, srbska pa ga je pozdravila.

Kosova je postal Ibrahim Rugova, premier pa Ramush Haradinaj. Haradinaj, ki ga je Mednarodno sodišče za vojne zločine v nekdanji Jugoslaviji označilo za zločinca, je pred odhodom v Haag predlagal, da njegov naslednik postane Bajram Kosumi iz stranke AAK. Kosumi je bil za premierja s strani predsednika Rugove imenovan 18. marca 2005, parlament pa je 23. marca to potrdil (glej Nations in Transit 2005 in Nations in Transit 2006).

Leta 2006 so se pod sponzorstvom ZN in vodstvom Marttija Ahtisaarija začela pogajanja o ureditvi prihodnjega statusa Kosova. Poleti 2006 se je vprašanje reševanja Kosova preselilo na dnevni red EU²¹. Varnostni svet je reševanje vprašanja prenesel na skupino za stike, ki so jo sestavljale ZDA, Velika Britanija, Nemčija, Francija, Italija in Rusija. Rusija je t. i. trojki za Kosovo, ki so jo sestavljali predsednik EU Wolfgang Ischinger, ruski predstavnik Aleksander Bozan-Harčenko in ameriški predstavnik Frank Weisner, dodelila nalogo, da pomaga zblížati stališča Beograda in Prištine. A večmesečna pogajanja niso obrodila sadov in kosovsko vprašanje se je vrnilo na dnevni red varnostnega sveta. Kosovski Albanci so se odločili, da enostransko razglasijo neodvisnost. Leto 2006 pa je zaznamoval še en za kosovske Albance izredno tragičen dogodek. 21. januarja je za rakom na pljučih umrl predsednik Kosova in voditelj Demokratične lige Kosova Ibrahim Rugova. Po smrti Rugove je predsedniško mesto za kratek čas zasedel Nexhat Daci, njega pa je nasledil Fatmir Sejdiu. Tedanji premier Bajram Kosumi je bil prisiljen v odstop, zamenjal pa ga je nekdanji borec OVK Agim Čeku, kar je parlament potrdil 10. marca 2006. Vodja največje opozicijske stranke PDK (Democratic Party of Kosovo) Hašim Tači je skozi celotno leto vlado napadal z različnimi obtožbami, nekatere ministre je celo obsodil korupcije in kriminalnih dejanj. Na parlamentarnih volitvah 17. novembra 2007 je stranka PDK zmagala, decembra pa je predsednik Kosova podelil mandat za sestavo vlade Hašimu Tačiju (glej Nations in Transit 2007; Grgić in drugi 2007).

²¹ Evropska skupna zunanja in varnostna politika glede vprašanja prihodnjega statusa Kosova ni bila jasna ravno zaradi mnogih razlik v stališčih članic. Priznanju neodvisnosti Kosova so glasno nasprotovale države kot so Ciper, Romunija, Grčija in Španija.

3.3 DEMOGRAFSKA STRUKTURA KOSOVA

Nesporno zgodovinsko dejstvo je, da se je na širokem območju Kosova in Metohije ohranjala kontinuiteta srbskega naroda ves čas od zgodnjega srednjega veka do propada srbske države (1459) in da je bilo vse ozemlje severozahodno, severno in severovzhodno od črte Skadarsko jezero – Komovi – Prokletije – Šara poseljeno s srbskim prebivalstvom, medtem ko so se številne planšarije vlaške tradicije v hribovitih krajih postopoma popolno posrbile. Upravičeno se lahko reče, da so bili Kosovo, Metohija in drugi predeli današnje kosovske pokrajine v 13., 14., 15. in 16. stoletju etnično najbolj homogena območja srbske države (Lutovac v Stanič 1984: 89). V sedemdesetih letih 16. stoletja se v zgodovinskih virih omenjajo prvi večji roparski napadi Albancev v okolici Prizrena, Đakovice in Peći v Metohiji in okrog Skadra na zahodu. Po virih, ki so nam na voljo, se albanski etnikum očitno pojavlja na Kosovu v 16. in 17. stoletju predvsem kot maloštevilno katoliško prebivalstvo v nekaterih mestih (Đakovica, Prizren), nato pa tudi kot katoliška ali islamizirana plemena, ki prihajajo iz hribovitih delov Albanije. Srbi so ves ta čas v večini. V 18. in 19. stoletju je potekala albanska kolonizacija ob vzpodbudni podpori turških oblasti, spremljali pa so jo islamizacija, asimilacija in kruto nasilje nad srbskim in makedonskim ljudstvom²² (Stanič 1984: 92–94).

Do prvega dejanskega popisa prebivalstva na območju Srbije je prišlo leta 1834, vendar pa je bil ta popis opravljen zgolj v davčne namene, zato na podlagi tega popisa ni mogoče sklepati o etnični strukturi območja. Vprašanje o nacionalni pripadnosti je bilo prvič postavljeno na popisu prebivalstva leta 1866, ko je oblast popisovala tri kategorije, in sicer Vlahe, Rome in nesrbsko prebivalstvo. Do silovitega porasta Albancev in spremembe v etnični strukturi na območju Kosova in Metohije pa je prišlo v letu 1878, ko so se Albanci pričeli množično preseljevati na to območje. Izseljavanje s Kosova zaradi nasilja in kratenja osnovnih življenjskih možnosti je dobilo značaj kronične emigracije. Samo v času od 1876. do 1912. leta je bilo iz kosovskega Vilajeta severno od Šare pregnanih v Srbijo 150.000 Srbov (glej Radovanović 1995 in Stanič 1984: 98).

²² O albanskem nasilju nad Srbi v 17., 18. in 19. stoletju pričajo številni zapisi v starih rokopisnih knjigah samostanov v Dečanih, pečki patriarhiji, Gračanici in drugih kosovskih središčih (glej Stanič 1984: 95).

Nova država Kraljevina SHS oz. Jugoslavija je skušala popraviti položaj srbskega naroda s tem, da je spodbujala izseljevanje muslimanskih Albancev v Turčijo, še bolj pa s kolonizacijo Srbov in Črnogorcev. Po kapitulaciji jugoslovanske vojske leta 1941 pa je bil večji del Kosova priključen Albaniji. Po nekaterih raziskavah je moralo takrat zapustiti Kosovo več kot 70.000 ljudi, po drugih pa 100.000, katerih večina se ni nikoli vrnila. Po letu 1945 je bilo na Kosovu več odselitev kot priselitev. Zmanjševal se je tudi delež kmečkega prebivalstva. Leta 1953 je bil delež kmečkega prebivalstva 72,4 odstotka, leta 1981 pa 24,6 odstotka. Leta 1946 so bili Srbi v manjšini – to je po popisu prebivalstva leta 1984 vsega 23,6 odstotka od celotnega števila prebivalcev te pokrajine (s Črnogorci vred šteje 27,4 odstotka), medtem ko je Albancev po tem popisu 68,4 odstotka. Približno takšen odstotek se obdrži do leta 1961, nato pa se zniža: leta 1971 jih je 18,3 odstotka (oz. 20,8 odstotka) od skupnega števila prebivalcev. Po letu 1945 je bilo na Kosovu več odselitev kot priselitev. Zmanjševal se je tudi delež kmečkega prebivalstva. Leta 1953 je bil delež kmečkega prebivalstva 72,4 odstotka, leta 1981 pa 24,6 odstotka. Od leta 1984 do 1981 se je število prebivalcev na Kosovu povečalo za 116 odstotkov, največ v Jugoslaviji. S tem se je delež prebivalcev Kosova v Jugoslaviji povečal od 4,6 odstotka (1948) na 7,1 odstotka (1981). Prebivalstvo je tu že prej naraščalo hitreje kot drugod. Občine z velikim deležem Albancev imajo največji naravni prirastek, ki je posledica velike rodnosti in majhne smrtnosti. Albanke so rodile povprečno 6,6 otroka, Muslimanke 5,5, Srbkinje 3,5. Po narodnosti je bilo leta 1981 na Kosovu 1.584.440 prebivalcev, od tega 77,4 odstotka Albancev, 13,2 odstotka Srbov, 3,7 odstotka Muslimanov, 2,2 odstotka Romov, 1,7 odstotka Črnogorcev itd. v Jugoslaviji je 1981 živelo 1.730.364 Albancev, od tega 21,9 odstotka zunaj Kosova. Deagrarizacija je zajela podeželje šele zadnja desetletja, prej je urbanizacija v primerjavi z drugimi deli Jugoslavije močno zaostajala. Razvoj mest in mestnega prebivalstva je močnejši v zadnjih letih. Delež mestnega prebivalstva se je med letoma 1961 in 1981 povečal od 19,5 odstotka na 32 odstotkov (glej Enciklopedija Slovenije 1992: 321–322 in Stanič 1984: 100–101).

Da bi okrepile srbsko prisotnost v pokrajini so oblasti po letu 1989 izdale na stotine zakonov in odredb, ki so močno zapostavljali Albance, katerim je bilo med drugim prepovedano, da bi prodajali ali kupovali nepremičnine brez poprejšnjega dovoljenja pristojnih državnih služb. Na Kosovu so zavladae kolonialne razmere, ki so dajale

policiji praktično neomejena pooblastila: hišne preiskave, aresti, mučenja, množični procesi, nasilne smrti zaradi poškodb, ki so jih med zaslišanjem utrpeli osumljenci, so bili na dnevnem redu. Na režim policijskega nasilja in na načrtno srbizacijo so Albanci odgovorili z množičnim odhajanjem v tujino, ki so ga oblasti seveda podpirale, pa tudi z vrsto političnih dejanj, s katerimi so skušali dokazati Beogradu svojo zmožnost in voljo do odpora. Po zadnjem celovitem popisu prebivalstva leta 1991 so Albanci zajemali 82 odstotkov, Srbi 10 odstotkov, ostale narodnosti pa 8 odstotkov kosovskega prebivalstva, ki je štel 1.954.747 ljudi. Na Kosovu je danes 30 občin s populacijo od 15.000 v najmanjši občini Zvečan do 600.000 v največji, v Prištini. Od 100.000 Srbov na Kosovu jih ena tretjina živi v Mitrovici in v severnem delu Kosova, ostali dve tretjini pa v srbskih enklavah drugje po Kosovu (glej Pirjevec 2003: 463; Donia 2007; Nations in Transit 2006).

Na Kosovu živi danes po ocenah ZN še od 60.000 do 80.000 Srbov, kosovskih Albancev pa naj bi bilo nekaj manj kot dva milijona. A to je le groba ocena. S Kosova naj bi se po srbskih trditvah izselilo okoli 260.000 Srbov, kar je verjetno pretirano, res pa je, da se jih je zaradi slabih razmer vrnila na Kosovo le peščica oziroma nekaj več kot sedem tisoč ljudi. Kosovo je že osem let pod protektoratom ZN, zato imajo kosovske institucije zgolj omejeno oblast. Ker mednarodna administracija ni rešila nobenega od ključnih problemov, tukajšnja javnost dojema tako UNMIK kot mirovne sile zgolj kot okupacijsko silo (glej Lipušček 2007).

V vseh povojnih letih, ko naj bi mednarodna skupnost zagotavljala mir v pokrajini in kljub prisotnosti čet zveze NATO je bilo ubitih več kot 2.000 Srbov in drugih nealbancev, 220.000 pa jih je bilo prisiljenih zapustiti svoje domove²³. V šestih letih se jih je vrnilo približno od 5 do 6 odstotkov oziroma približno 12.000. Uničenih je bilo več kot 150 pravoslavnih cerkva. Večina ostalih Srbov živi v srbskih enklavah z omejeno svobodo gibanja, kjer se dnevno srečujejo z zastraševanjem in nadlegovanjem z albanske strani, z omejenim dostopom do zdravniške oskrbe ter z omejeno svobodo medijev. Kosovo je v tem času postalo tudi odskočna deska za ekstremistična gibanja zunaj ozemlja pokrajine, v Srbiji in Makedoniji, kjer prav tako

²³ Ob prvi obletnici prihoda enot KFOR se je v srbskem delu Kosovske Mitrovice zbralo okoli tisoč kosovskih Srbov, ki so protestirali zaradi nezadostne zaščite (glej D.j. 2000).

živijo Albanci. Poleg srbske manjšine pa na Kosovem živijo še Romi, Aškali, Bošnjaki, Gorani, Hrvati in Turki.

Približno 90 odstotkov prebivalcev je muslimanske vere, 7 odstotkov ortodoksne, 3 odstotki pa katoliške. Pred letom 1560 je bilo sicer v pokrajini le nekaj muslimanov, potem pa je pokrajina pod otomansko nadvlado postajala vedno bolj muslimanska²⁴ (Warrander in Knaus 2007: 35).

Patriarhalni način življenja se je v precejšnji meri ohranil ne samo pri velikih, ampak tudi pri srednjih in manjših družinah, in to v ruralnih okoljih. V takih patriarhalnih družinah ima glavno besedo gospodar, glava družine ali pater familias. Gospodar je nominalni lastnik vsega premičnega in nepremičnega družinskega imetja. Vsak član družine je dolžan paziti na ugled družine. Gospodar družine odloča o ženitvi in možitvi odraslih članov. Razdeljuje delo, zastopa družino v zunanjih odnosih do družbe in organov oblasti. Družina je istočasno tako družbena kot tudi gospodarska celota. Dohodki in poraba so skupni. Otroci, mlajši in odrasli člani se brez besed podrejajo starejšim. O vsem, kar dela ali ukrepa, se gospodar posvetuje z neformalnim hišnim svetom, v katerega spadajo vsi odrasli in odraščajoči moški. V velikih družinah tudi pri ženskah obstaja delitev dela. Delo razdeljuje gospodinja (Stanič 198: 231–233).

Srbsko prebivalstvo v pokrajini, kot je že bilo povedano, predstavlja zgolj manjšino. Vendar pa so ti prebivalci s podporo ostalih Srbov v državi toliko bolj prepričani, da Kosova ne bodo izpustili iz svojih rok. Raziskava neodvisnega srbskega inštituta je pokazala, da je 41 odstotkov Srbov pripravljenih žrtvovati članstvo v EU za Kosovo, 10 odstotkov pa jih je celo pripravljenih iti v vojno, da bi pokrajina ostala del Srbije. 37 odstotkov vprašanih pa bi prekinilo diplomatske odnose z državami, ki bi priznale enostransko razglasitev neodvisnosti Kosova (glej S.T. 2007). Čas bo pokazal, kako se bodo stvari dejansko razpletle, vsekakor pa razna zaostrovanja med Srbi in Albanci varnostne razmere lahko v trenutku poslabšajo. Več o specifičnih oblikah varnostnih groženj pa v naslednjem poglavju.

²⁴ Pod turškim pritiskom ter zaradi različnih finančnih in drugih ugodnosti so začeli množično prestopati v islam. Kljub temu pa danes islam na Kosovu ni niti fundamentalističen niti ni posebnih islamskih političnih strank (glej Lipušček 2007).

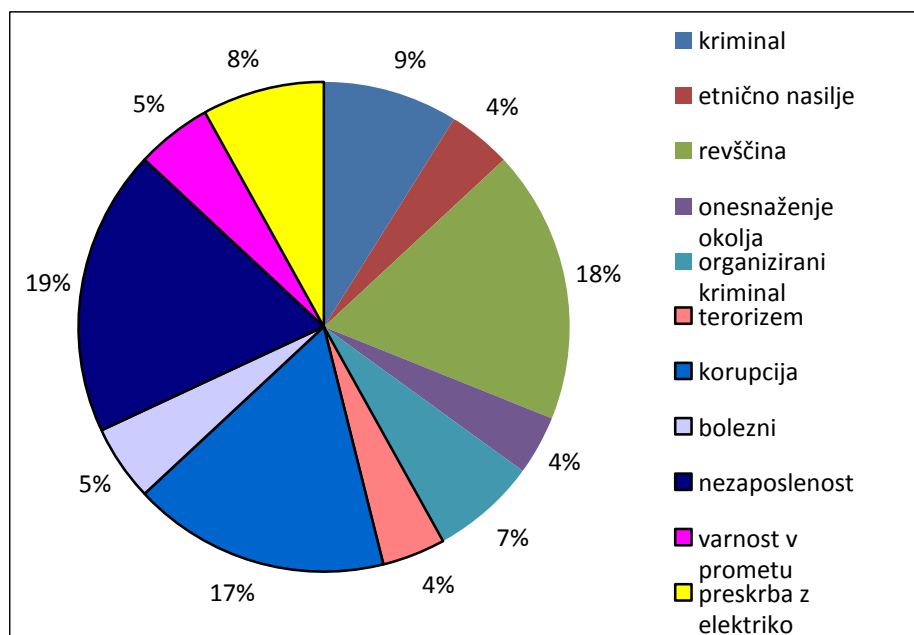
4. SPECIFIČNE OBLIKE VARNOSTNIH GROŽENJ NA KOSOVU

Preden predstavim specifične varnostne grožnje na Kosovu je potrebno za lažje razumevanje in interpretacijo le-teh spoznati nekatera splošna izhodišča ter v okviru tega zaznavanje ogrožanja varnosti s strani prebivalstva.

4.1 SPLOŠNA IZHODIŠČA ZA RAZUMEVANJE OGROŽANJA VARNOSTI NA KOSOVU

Prebivalci Kosova se varnostnih groženj po večini dobro zavedajo, zanimiva pa je njihova opredelitev od največje do najmanjše varnostne grožnje, glede na etnično pripadnost, kar je razvidno iz grafa 4.1 in grafa 4.2.

Graf 4. 1: Grožnje, ki jih najbolj zaznavajo kosovski Albanci

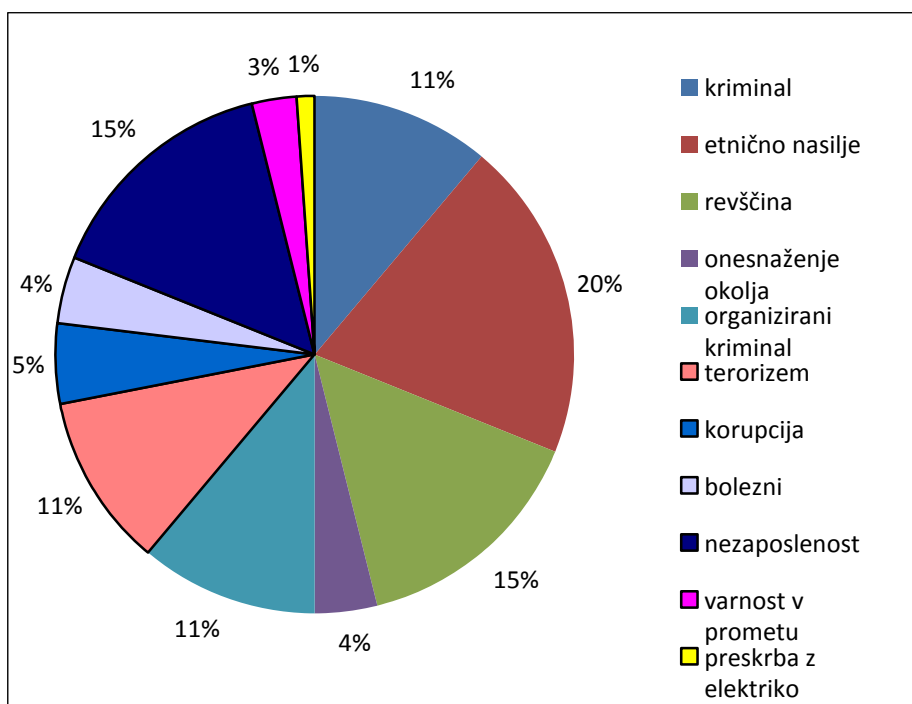
Vir: Welch 2006.

Iz grafa 4.1 je razvidno, da večini kosovskih Albancev največjo grožnjo predstavlja nezaposlenost (19 odstotkov). Takoj za nezaposlenostjo se je uvrstila revščina (18 odstotkov), na tretje mesto pa so uvrstili korupcijo (17 odstotkov). Najmanjšo grožnjo

kosovskim Albancem predstavljata etnično nasilje (4 odstotki) in pa terorizem (4 odstotki).

V spodnjem grafu 4.2 so prikazane grožnje, ki jih najbolj zaznavajo kosovski Srbi.

Graf 4. 2: Grožnje, ki jih najbolj zaznavajo kosovski Srbi

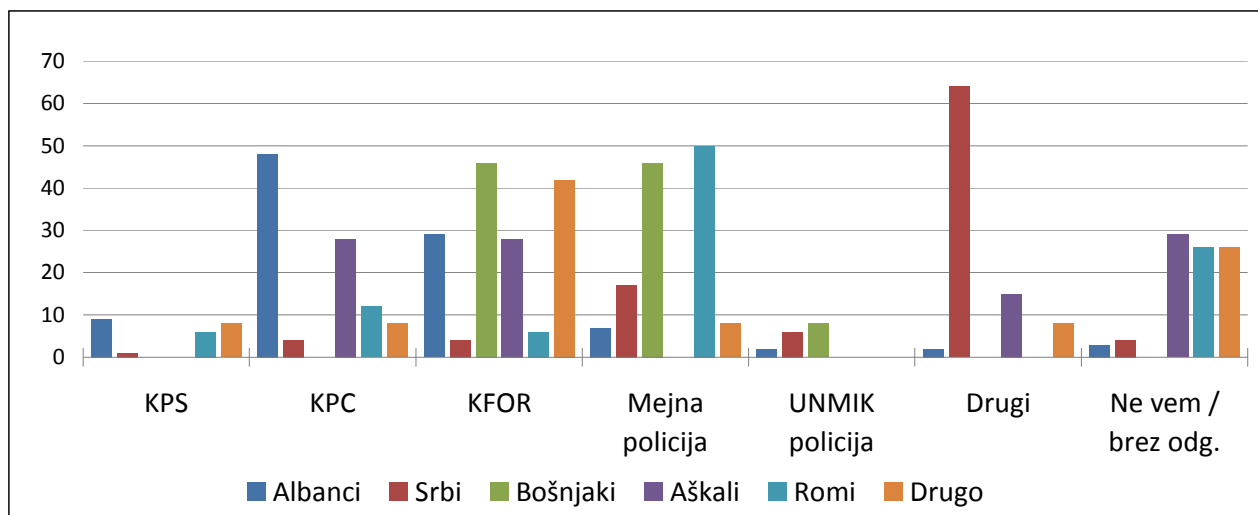
Vir: Welch 2006.

Kosovskim Srbom za razliko od kosovskih Albancev največjo grožnjo predstavlja prav etnično nasilje (20 odstotkov). Sledita revščina (15 odstotkov) in nezaposlenost (15 odstotkov), tem pa kriminal (11 odstotkov) in pa terorizem (11 odstotkov). Najmanjšo grožnjo jim predstavlja preskrba z elektriko (1 odstotek) in pa varnost v prometu (3 odstotki).

Zanimivo je tudi zaupanje prebivalcev v varnostne sile, kar se lepo vidi v grafu 4.3. Razvidno je, da kosovski Albanci varovanje meja najbolj zaupajo Kosovskemu zaščitnemu korpusu (48 odstotkov), medtem ko bi kosovski Srbi varovanje meja raje zaupali komu drugemu (64 odstotkov). Bošnjaki najbolj zaupajo KFOR-ju (46 odstotkov) in mejni policiji (46 odstotkov), Aškali pa Kosovskemu zaščitnemu korpusu

(28 odstotkov) in KFOR-ju (28 odstotkov). Romi pa varovanje meja najbolj zaupajo mejni policiji (50 odstotkov).

Graf 4. 3: Komu prebivalci glede na etnično pripadnost najbolj zaupajo varovanje kosovskih meja

Vir: SEESAC 2006.

Z grafi sem želela opozoriti na to, da je pri razumevanju varnostnih razmer na Kosovu in ključnih akterjev v povezavi z njimi potrebno vedeti, da gre za dve med seboj nasprotujoči si skupini, zaradi česar je s strani tretjega še kako pomembna objektivnost in dobro poznavanje tako ene kot druge strani, pomembna pa je tudi pravilna interpretacija varnostnih groženj. Mednarodna skupnost konkretno vidi visoko stopnjo nezaposlenosti, nezadosten ekonomski razvoj in množično revščino kot ključne nevarnosti za kosovsko družbo. Ekonomska nestabilnost samo še povečuje probleme, kot so etnično nasilje, korupcija in kriminalna dejanja, ter povečuje nezaupanje v ključne vladne institucije, tako domače kot tuje (glej Welch 2006). Posebni odposlanec ZN Kai Eide pa je v poročilu za leto 2005 zapisal, da korupcija in organizirani kriminal predstavljata največjo grožnjo stabilnosti v pokrajini (glej Nation in Transit 2007).

Za lažje razumevanje varnostnih razmer je potrebno poznati tudi naslednja gospodarska in družbena dejstva. Bruto domači proizvod Kosova je ocenjen na okoli

1.100 EUR na prebivalca, kar je približno toliko kot v Republiki Filipini in v Sudanu²⁵. Kar polovica prebivalstva trpi lakoto – 37 odstotkov jih živi v revščini, z 1,42 EUR na dan, 15 odstotkov pa v hudi revščini, saj morajo preživeti z manj kot 0,93 EUR na dan. V pokrajini hudo primanjkuje delovnih mest. Nezaposlenih je okoli 300.000 prebivalcev, to je od 40 do 50 odstotkov aktivne delovne sile. Večina tistih, ki službo ima, dela v javnem sektorju, ki je tudi največji delodajalec. Zasebni sektor sestavljajo večinoma prodajalci, zasebna podjetja so majhna, saj zaposlujejo ponavadi največ tri ljudi, ki delajo z minimalno plačo. Tudi industrijski sektor je šibek, težave so tudi s stalno oskrbo električne energije²⁶. Inflacija je, predvsem zaradi uvedbe evra, nizka. Gospodarstvo Kosova zaradi slabega vodenja ekonomske politike, oteženega dostopa do zunanje trgovine in financ ter etničnih spopadov ostaja zelo šibko. Makedonija je za Kosovo tako največja izvozna kot uvozna partnerka, ki ji sledijo Srbija, Nemčija in Turčija. Šest odstotkov odraslih je nepismenih, kar polovica odraslih pa ima po podatkih Svetovne banke končano le osnovno šolo. Stvari se počasi popravljajo, saj je sedaj v osnovno šolo vpisanih že 95 odstotkov šoloobveznih otrok, med otroki in mladino pa je nepismenega le še pol odstotka²⁷. Zdravstvena oskrba je med najslabšimi v jugovzhodni Evropi, stopnja smrtnosti je najvišja na območju (18 do 44 na 1.000 rojstev), veliko težavo pomeni tudi nezadostna prehrana, kar je povezano s pogostimi primeri tuberkuloze in z duševnimi težavami. Poleg tega se je v nekaterih krajih po Kosovu obolelost za rakom povečala tudi za 200 odstotkov. Mnogi to pripisujejo bombnim napadom leta 1999, ko so letala na Kosovo med drugim odmetavala bombe z osiromašenim uranom. Koliko je bilo vseh takšnih bomb in kam so padle, ne ve nihče. Med obolelimi za rakom na Kosovu pa so vse mlajši. Povprečna starost obolelega se je iz 65 let spustila na 40 let. Tretjina od dveh milijonov ljudi, ki živijo na Kosovu, je mlajših od 14 let, kar je močno nad evropskim povprečjem. Okoli 375.000 kosovskih Albancev živi in dela v Združenih državah Amerike, Nemčiji in Švici²⁸ (glej A.P. 2008 in D.S. 2004). Težke gospodarske razmere pogojujejo organizirani kriminal, ki se odraža tudi v številnih najbolj nasilnih kaznivih dejanjih in medsebojnih mafijskih

²⁵ Omenjeni BDP je, za primerjavo, nekajkrat nižji kot v Bolgariji in Romuniji, najbolj »svežih« članicah Evropske unije, zato ni treba posebej poudarjati, da ima Kosovo eno najrevnejših gospodarstev v Evropi.

²⁶ Kosovsko električno podjetje je sposobno proizvesti le 800 megavatov električne energije na dan, s čimer zadovolji 80 odstotkov potreb prebivalstva. Kupovanja energije od sosednjih držav si ne morejo privoščiti.

²⁷ Kljub temu je skrb vzbujajoča kakovost izobraževanja, saj pomanjkanje primernih prostorov in učilnic pomeni, da mora veliko šol pouk izvajati v treh do štirih izmenah na dan.

²⁸ Po podatkih svetovne banke naj bi ti izseljenci vsako leto v domovino poslali kar 450 milijonov EUR, kar je polovica proračuna Kosova.

obračunih podzemlja s streljanjem v lokalih in na ulicah, z izsiljevanji, ugrabitvami itd. (Mužič 2006).

Enakost med spoloma prav tako predstavlja resen problem na Kosovu. Patriarhalne družine ženskam pogosto omejujejo izobrazbo, izbirajo zakonskega partnerja, veliko žensk je nezaposlenih. Skoraj polovica žensk starih med 25 in 64 let ima samo osnovnošolsko izobrazbo. V občini Skenderaj se je Odbor za izobraževanje celo tajno strinjal s tem, da se ženskam prepove nadaljnje izobraževanje, z namenom, da se bodo lahko bolj posvetile družini. V mnogih vaseh so ženske izključene iz družinskega glasovanja, kjer ponavadi moški, ki je glava družine, sprejema najpomembnejše odločitve. Problem predstavlja tudi nasilje nad ženskami v domačem krogu (glej Freedomhouse Country Report 2007). Medtem ko akademska svoboda ni pretirano omejena, se pojavljajo pritožbe tudi čez nizke akademske standarde in spolitiziranost univerz. Prištinska univerza deluje pod direktivo začasne vlade, univerza v Mitrovici pa pod beograjsko oblastjo (glej Freedomhouse Country Report 2007).

Poleg tega je na Kosovu zelo slaba prometna varnost. Kosovo sodi med države z večjim številom prometnih nesreč. Nekateri ocenjujejo, da se je število motornih vozil od leta 1999 kar šestkrat povečalo. Promet je tako glede na cestno omrežje nadvse gost. Večina voznikov je neizkušenih in nekateri sploh nimajo voznških dovoljenj. Evropska agencija za obnovo že od leta 1999 financira program obnove kosovskih cest po evropskih standardih, vendar so rezultati na cestni infrastrukturi praktično neopazni. Leta 2005 je bilo tako na Kosovu 132 nesreč, v katerih je poškodbam podleglo 140 oseb in 2035 nesreč, v katerih je bilo poškodovanih 3051 oseb. Kosovo je postalo evropsko odlagališče starih avtomobilov, kar zgovorno dokazuje množica velikih avtomobilskih odpadov ob vpadnicah v večja mesta. Tako imenovani pocestni kriminal je na dokaj visoki ravni in ga je toliko kot v najmanj varnih velemestih sveta. Žepne in drzne tatvine denarnic, nakita, prenosnih telefonov, dokumentov in torbic so velika težava Kosova, še zlasti Prištine. Tatvine razkošnih avtomobilov s štirikolesnim pogonom uglednejših blagovnih znamk se dogajajo ponoči in podnevi. Čeprav se programi razminiranja posameznih področij učinkovito izvajajo, neeksplozirana in neodkrita eksplozivna sredstva iz minule vojne marsikje še prežijo na nepredvidne. Veliko je območij, kjer prosto gibanje po naravi ni priporočljivo (Mužič 2006).

Kosovo bi se moralo soočiti tudi s problemom vojnih zločincev. Na mednarodnem sodišču za vojne zločine v nekdanji Jugoslaviji, sicer zaradi delovanja pred, med in po NATO-vih napadih, je nekaj nekdanjih članov OVK. Glavna haaška tožilka Carla Del Ponte pa je med pričanjem pred Varnostnim svetom ZN junija 2006 povedala, da UNMIK s haaškim sodiščem sodeluje slabše kot katerakoli vlada v regiji (glej Freedomhouse Country Report 2007). Haaško sodišče je sicer 20. oktobra 2003 objavilo obtožnico proti štirim srbskim generalom: Vladimirju Lazareviću, Vlastimirju Đorđeviću, Sretenu Lukiću, Nebojši Pavkoviću. Obtožnica jih je v štirih točkah bremenila odgovornosti za nasilno razmeščanje in deportacijo približno 800.000 albanskih civilistov in umorov stotin njihovih rojakov, ki so jih storile srbske sile in sile takratne ZRJ. Odgovorni naj bi bili tudi za spolne zločine nad kosovskimi ženskami ter neselektivno uničevanje albanskih verskih objektov. Zadnji med njimi se je predal Đorđević, ki je v Haag prispel junija leta 2006 (glej G.P. 2005 in Š.Z./D.Š.2007). Med Haaškimi obtoženci za vojne zločine pa je tudi nekdanji kosovski premier in nekdanji poveljnik OVK Ramush Haradinaj. Pred haaško sodišče je prvič stopil marca leta 2005, obtožnica pa ga je bremenila pregona in prisilnega premeščanja ljudi, umorov, posilstev, okrutnega ravnanja, uničevanja premoženja in protizakonitega zapiranja ljudi. Omenjene zločine naj bi izvršil v obdobju od 1. marca do 30. septembra 1998, na območju kosovskih naselij Dečani, Peć, Đakovica, Istok in Klina nad srbskim prebivalstvom ter Albanci in Romi, ki so jih imeli za kolaboracioniste in niso podpirali OVK. Junija 2005 se je vrnil na Kosovo, kjer naj bi na prostosti počakal na sojenje predvideno za leto 2007. Tožilstvo v Haagu je prvotno nasprotovalo izpustitvi Haradinaja in je napovedalo da se bo pritožilo nad odločitvijo sodišča, ki je ugodilo prošnji Haradinajevih odvetnikov. Tožilstvo je namreč zatrjevalo, da misija UNMIK-a z ničemer ne jamči, da bo lahko Haradinaja aretirala in vrnila v haaški pripor, če se sam tja ne bi hotel vrniti. Poleg tega je obstajala nevarnost, da bi nekdanji premier ob izpustitvi poskušal vplivati na priče (glej Ja. Z. 2005). Leta 2007 se je Haradinaj vseeno pojavil pred haaškim sodiščem. Vzporedno z njim pa sta bila na zatožni klopi tudi Idriz Balaj in Lajj Brahimi. Vsi trije so se izrekli za nedolžne v vseh točkah obtožnice (glej STA 2005).

Na Kosovu pa se precej odraža tudi pomanjkanje funkcionalnega sodnega sistema. Kai Eide, posebni odposlanec ZN, je v svojem poročilu leta 2005 dejal, da je sodni

sistem med najšibkejšimi institucijami v pokrajini. Sodišča na vseh stopnjah so pod močnim političnim vplivom ter močno zastraševana. Sodniki, ki so po etnični pripadnosti Albanci, le redko kazensko preganjajo albanske napade na nealbance, medtem ko na drugi strani sodniki, ki so po etnični pripadnosti Srbi, tega ne počnejo zaradi lastne varnosti. Ta problem se jasno odraža tudi v naraščajočem številu umorov kot posledic krvnih maščevanj, v skladu z albanskim kanunskim pravom. Po letu 1999 je bilo na tak način izvedenih približno 40 umorov (glej Freedomhouse Country Report 2007).

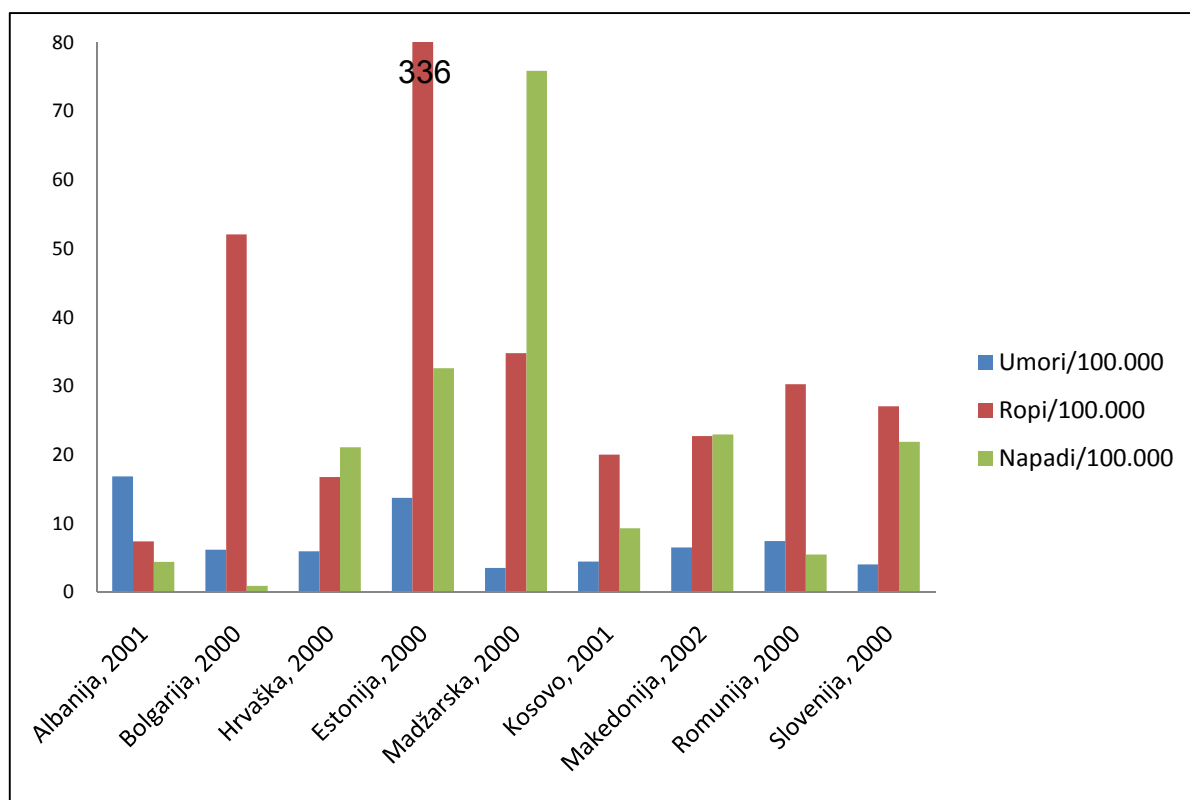
Vsi zgoraj naštetih dejavniki so omogočili, da so se nekatere varnostne grožnje razvile še bolj kot sicer. O njih govorijo naslednja poglavja.

4.2 SPLOŠNI KRIMINAL

To poglavje govori o splošni kriminaliteti na Kosovu, medtem ko specifične kriminalne oblike obravnavajo poglavja v nadaljevanju.

Sloves Kosova kot ene izmed najnasilnejših pokrajin ni ravno upravičen. Glede na statistične podatke za leto 2002 je bilo na 100.000 prebivalcev v Albaniji 12,2 umorov, v Makedoniji 6,5 umorov, na Hrvaškem 5,8 umorov, na Kosovu pa 4,6 umorov. Število umorov se tudi od ostalega evropskega povprečja ne razlikuje bistveno, saj je bilo v Nemčiji na 100.000 prebivalcev 3,2 umorov (glej Gerxhaliu 2007).

Graf 4. 4: Kriminalne dejavnosti na Kosovu v primerjavi z drugimi državami v regiji

Vir: Khakee in Florquin 2003.

Iz grafa 4.4 je razvidno, da Kosovo po številu umorov, ropov in resnejših napadov ne izstopa bistveno od držav v regiji. V letu 2001 je bil namreč na Kosovu 89 umorov

(4,45 odstotka na 100.000 prebivalcev), 401 rop (20,05 odstotka na 100.000 prebivalcev) ter 186 resnejših napadov (9.3 odstotka na 100.000 prebivalcev).

Na Kosovu delujejo zelo dobro organizirane kriminalne skupine, pojem organizirani kriminal²⁹ pa se največkrat povezuje s pojmom 'albanska mafija'. Za tovrstne združbe je značilno, da imajo naslednje karakteristike:

- tradicionalno združenje;
- izgradnja sistema konspiracije nasproti organom kazenskega pregona z uporabo groženj in fizične sile;
- omogočanje čim večjega dobička;
- obramba svoje oblasti in pozicij;
- pripravljenost uporabe fizične sile;
- poslušnost članov skupine;
- vpliv na politiko in gospodarstvo.

Mafijo štejemo za klasično obliko organiziranega kriminala (Dobovšek 1997: 28). Vse našete značilnosti so dobro vidne tudi pri albanski mafiji.

Organizirane kriminalne skupine, ki delujejo na področju Kosova, imajo navadno od 20 do 35 pripadnikov. Večina jih ima hierarhično strukturo in temelji na klanih. Skupine so tesno povezane, kar preprečuje drugim, da bi se lahko infiltrirali mednje. Znane so po svoji brutalnosti (glej Arsovska 2006). Družinske vezi so zelo pomembne, kar je jasno opredeljeno tudi v Kanonu Leke Dukađinija. Krvno maščevaje po tem pravu je nekaj normalnega, če ne celo pričakovanega. Albanske kriminalne organizacije v diaspori se ga še posebej trdo držijo, ker na tak način izključujejo »nepovabljene«. Na splošno v svetu obstaja zelo močna diaspora, saj naj bi v Turčiji živelo od 3.000.000 do 5.000.000, v ZDA od 550.000 do 750.000, v Švici, Nemčiji, Avstriji okoli 500.000, na Bližnjem vzhodu in v Afriki 250.000 Albancev, v Avstraliji, Belgiji in Skandinaviji 50.000 Albancev, skupno število vseh Albancev v

²⁹ Največ poskusov definiranja izhaja iz ZDA, kjer je organizirani kriminal opredeljen kot združenje dveh ali več oseb, namenjenih vzpostaviti monopol na določenem zemljepisnem prostoru, v takšni kriminalni dejavnosti, ki prinaša dobiček ali kontinuiran finančni dohodek. To dosega s terorjem ali nasiljem zoper tiste, ki se upirajo ali nasprotujejo njegovemu razvoju, razraščča pa s podkupovanjem javnih delavcev, katerih sodelovanje je nujno za obstoj in nadaljnji razvoj ilegalnega delovanja. Organizirani kriminal se pojavlja kot vzporedni sistem državnemu sistemu in ga lahko označimo kot družbo, ki kriminalno deluje zunaj kontrole javnosti in oblasti. Zajema veliko število kriminalcev, ki delujejo v slojevitih strukturah, kar kaže na podjetniško organiziranost. Spoštujejo notranje zakone, ki se izvajajo strožje kot zakoni legitimne oblasti. Glavna cilja sta kontrola organizacije in pridobitev čim večjega dobička (Dobovšek 1997: 8–10).

svetu pa se vrti med 12.000.000 in 16.000.000 (glej DioGuardi 2004). V Sloveniji, po zadnjem popisu prebivalstva leta 2002, živi 6.186 Albancev (glej Statistični urad RS). Takšna gibanja manjšin bi bilo priporočljivo spremljati, prav tako njihovo povezanost s kriminalom. Vendar pa se podatkov o tem ne bi smelo zlorabiti. Diaspora je za kriminalne skupine tudi sicer izrednega pomena, saj je ravno to omogočilo albanski mafiji vzpostaviti monopol marsikje v Evropi ter se povzpeti med ene izmed vodilnih mafijskih organizacij. Izolirana družba s trdnimi prepričanji, vprašanjem časti in moškim ponosom v povezavi z neizprosним socialnim okoljem in kulturo »vendette« se je tako preoblikovala v ogromno mednarodno kriminalno mrežo. Te tolpe je izredno težko odkriti, ker vse poteka v družinah in ker imajo svoj interni jezik. Zaradi teh krvnih vezi so praktično nedotakljivi, ker je nemogoče podtakniti koga zraven, da bi posredoval informacije (glej O'Kane 2000). Kriminalne mreže segajo v različne sfere socialno ekonomskega področja ter tudi v politiko.

Kosovo je raj za tihotapce, čeprav naj bi bilo središče organiziranega kriminala v Albaniji. Tu se križajo poti nelegalne trgovine iz Srbije, Črne gore, Makedonije in Albanije. Od presežkov srbskega sladkorja in olja, črnogorske nafte, ki jo izvažajo v sto tisočih tonah, čeprav je ne proizvajajo, slovenskih in hrvaških rabljenih avtomobilov, do velikih količin drog, ki prihajajo iz Albanije ali Makedonije. Tihotapijo tudi tone cigaret, orožje in belo blago. O drogah, orožju in belem blagu bom pisala v nadaljevanju, tu pa še nekaj podatkov o ostalem tihotapskem blagu.

Po ocenah je v pokrajino pretihotapljenih kar 95 odstotkov pokajenih cigaret. Večino jih pretihotapijo iz Srbije. Po podatkih nekdanjega makedonskega ministra za notranje zadeve je bilo samo v obdobju od junija do septembra 2000 iz Srbije preko Kosova v Makedonijo prepeljanih več kot 1.300 tovornjakov s cigaretami, in sicer brez carine (glej SELDI Publications 2006). Decembra 2006 je na primer na administrativnem mejnem prehodu med Kosovom in Črno goro policija zasegla 5.438 škatel cigaret, v novembru 2006 pa 3.283 škatel cigaret. Nekaj dni kasneje so na istem mejnem prehodu odkrili tovornjak, ki je nelegalno prevažal eno tona goriva (glej M.V.R./D.Z. 2006). Kosovo zaradi tihotapljenja cigaret vsako leto izgubi 18 milijonov ameriških dolarjev, ki bi jih sicer dobilo s plačevanjem davka na cigarete (glej Arsovska 2006). S tihotapljenjem cigaret pa se ne ukvarjajo zgolj kriminalne skupine, pač pa dostopnost in cenovno ugodnost le-teh izkoriščajo tudi pripadniki

mednarodnih enot v pokrajini. Konec julija 2007 so med prtljago slovaških vojakov, ki so bili pripadniki sil KFOR, odkrili 450 litrov alkoholnih pijač ter 321 škatel cigaret. V skupini je bilo 132 vojakov, ni pa bilo potrjeno, kdo je bil odgovoren za tihotapljenje alkohola in cigaret (glej Beta 2007b).

Slika 4. 1: Tihotapske poti za tihotapljenje olja

Vir: SELDI Publications 2006.

Kosovo je postalo tudi največji boljši trg rabljenih avtomobilov, večina jih prihaja iz (ali preko) Slovenije, Hrvaške in drugih srednjeevropskih držav, od tam pa jih pošiljajo v Makedonijo, Srbijo in Črno goro. Marca 2003 so pri preiskavi 247 vozil odkrili, da jih je kar 178 ilegalno registriranih ter da imajo ponarejene dokumente (glej Arsovska

2006). Odprtje evropskih meja je kraje avtomobilov in njihovo prodajo naprej samo še olajšalo. Za dostavo ukradenega avtomobila iz osrednje Italije v Albanijo je potrebnih le 14 ur. Vzhodnoevropske države, Balkan in Rusija predstavljajo ključne trge za ukradene avtomobile (glej Barham 2008). Na Kosovu je registriranih 1.400 bencinskih črpalk, potrebovali pa bi jih, kljub ocenam, da število zasebnih avtomobilov narašča, le 250. Dejstvo, da je v posle z nafto vključena mafija, je neizpodbitno. V javnosti je razširjeno prepričanje, da nekateri pomembni politiki v regiji na veliko služijo s prekupčevanjem nafte (glej Sadiku 2005). Petdeset odstotkov goriva v pokrajino pretihotapijo, po večini iz Črne gore (glej Arsovska 2006).

Jasno je, da kriminalne skupine za svoje delovanje potrebujejo „prijatelje“ na visokih položajih, kar pa slej ko prej pripelje do korupcije, o kateri več v nadaljevanju, ter do pranja denarja. Pranje denarja je vsaka tehnika, usmerjena v pretvarjanje nepošteno in nezakonito pridobljenega bogastva na tak način, da se prikaže kot pošten in zakonit prihodek. Primaren cilj pranja denarja je izogibanje odkrivanju kriminalnih finančnih malverzacij in plačilu davščin, denar pa postane del legalnega plačilnega prometa. Prav na področju preprečevanja pranja denarja je potrebno tesno sodelovanje vseh institucij v družbi. Pri tem mislimo predvsem na policijo, banke in vlado (Dobovšek 1997: 36). V marcu leta 2007 je policija aretirala dva moška, osumljena pranja denarja. Šlo pa naj bi za etnična Albanca, od katerih naj bi bil eden svetovalec tedanjega premiera Agima Čekuja, in sicer Jahja Luka, drugi, Milaz Abazi pa direktor prištinske banke, Priština Kasa Bank. Luka je bil skrbnik sklada za obrambo nekdanjega premierja Ramuša Haradinaja, obtoženega vojnih zločinov proti človeštvu s strani Mednarodnega kazenskega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije (ICTY). Denar so v Haradinajev sklad prenašali skozi Prištinsko banko. Zbranih je bilo 10 milijonov EUR od posameznikov, podjetij in različnih organizacij, od katerih je bilo 7,5 milijonov EUR že porabljenih (glej Reuters 2007).

Na Kosovu pa je med kriminalnimi dejavnostmi močno prisotno tudi ponarejanje. Ponarejanje se je v zadnjem času razbohotilo na vsa področja gospodarstva. Največji problem predstavlja ponarejanje kreditnih kartic, ki ogroža bančne sisteme, nadalje ponarejanje izdelkov znanih industrijskih znamk, ter ponaredki CD plošč in filmov (glej Dobovšek 1997: 37). V Prištini na vsakem vogalu prodajajo piratske

kopije najnovejših filmov v takih količinah, da Priština izpade kot prestolnica filmofilov (glej Milharčič Hladnik 2008)

Kriminal se je vedno prilagajal spremembam, ki so potekale v družbi. Preteklost je pokazala, da sta zlasti pri konvencionalnem organiziranem kriminalu narodnost in etičnost pomembni okoliščini za ustvarjanje tovrstnih organizacij. To je dobro videno tudi na primeru Kosova.

4.3 TRGOVINA Z DROGO

Ker so svet danes preplavile takšne in drugačne droge, od heroina, kokaina, konoplje, sintetičnih drog in drugih, se tudi Kosovo ni izognilo temu. S svojo lego v osrčju Balkana in na sredini balkanske tihotapske poti ima droge tako rekoč na doseg roke. O tem, kako to vpliva na varnostne razmere tam, govori to poglavje.

4.3.1 RAZLAGA POJMOV TRGOVINA Z DROGO IN PREPOVEDANE DROGE

Prepovedane droge so rastline ali substance naravnega ali sintetičnega izvora, ki imajo psihotropne učinke ter lahko vplivajo na telesno in duševno zdravje ali ogrožajo primerno socialno stanje ljudi. Prepovedane droge so razvrščene v eno od naslednjih treh skupin glede na resnost nevarnosti za zdravje ljudi, ki je lahko posledica njihove zlorabe ter glede na uporabo v medicini:

Skupina I: rastline in substance, ki so zelo nevarne za zdravje ljudi zaradi hudih posledic, ki jih povzročajo njihova zloraba, in se ne uporabljajo v medicini;

Skupina II: rastline in substance, ki so zelo nevarne zaradi hudih posledic, ki jih lahko povzročijo njihova zloraba, in se lahko uporabljajo v medicini;

Skupina III: rastline in substance, ki so srednje nevarne zaradi posledic, ki jih lahko povzročijo njihova zloraba, in se lahko uporabljajo v medicini (glej Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami 1999).

Trgovina z drogo je najbolj dobičkonosna dejavnost po ukinitvi prohibicije v ZDA. Zaradi velikega tržišča in dobička je posel težko monopolizirati, zato se na tem področju vedno znova pojavljajo nove skupine. Droge se pojavljajo kot druga največja industrija v svetu takoj za nafto. Med proizvajalci in končnim prodajalcem je povprečno po osem posrednikov, zaslužek pa se vsakič podvoji. Heroin kot najbolj razširjena droga izhaja iz zlatega trikotnika med Burmo, Laosom in Tajsko ter iz zlatega polmeseca v Iranu, Afganistanu in Pakistanu. Od tu se po t. i. Balkanski poti prenaša v Evropo. Kokain izhaja iz Latinske Amerike, iz držav kot so Kolumbija, Bolivija, Peru in Ekvador, kjer se s to dejavnostjo preživlja večji del prebivalstva. Prav kokainska mafija je zaslužna za razširitev kokaina v Evropo. Kanabis in njegovi produkti (marihuana) se tihotapijo iz Maroka naprej v Evropo. Vendar so klimatske

razmere za pridelovanje ugodne še v nekaterih evropskih državah. LSD in druga sintetična mamila se izdelujejo v skritih laboratorijih. Pri tem kot izdelovalci prednjačijo Poljaki. Prav tako od tam izhajajo tudi druge novejšje sintetične droge, kot so amfetamini, extasy in podobno (glej Dobovšek 1997: 33–34).

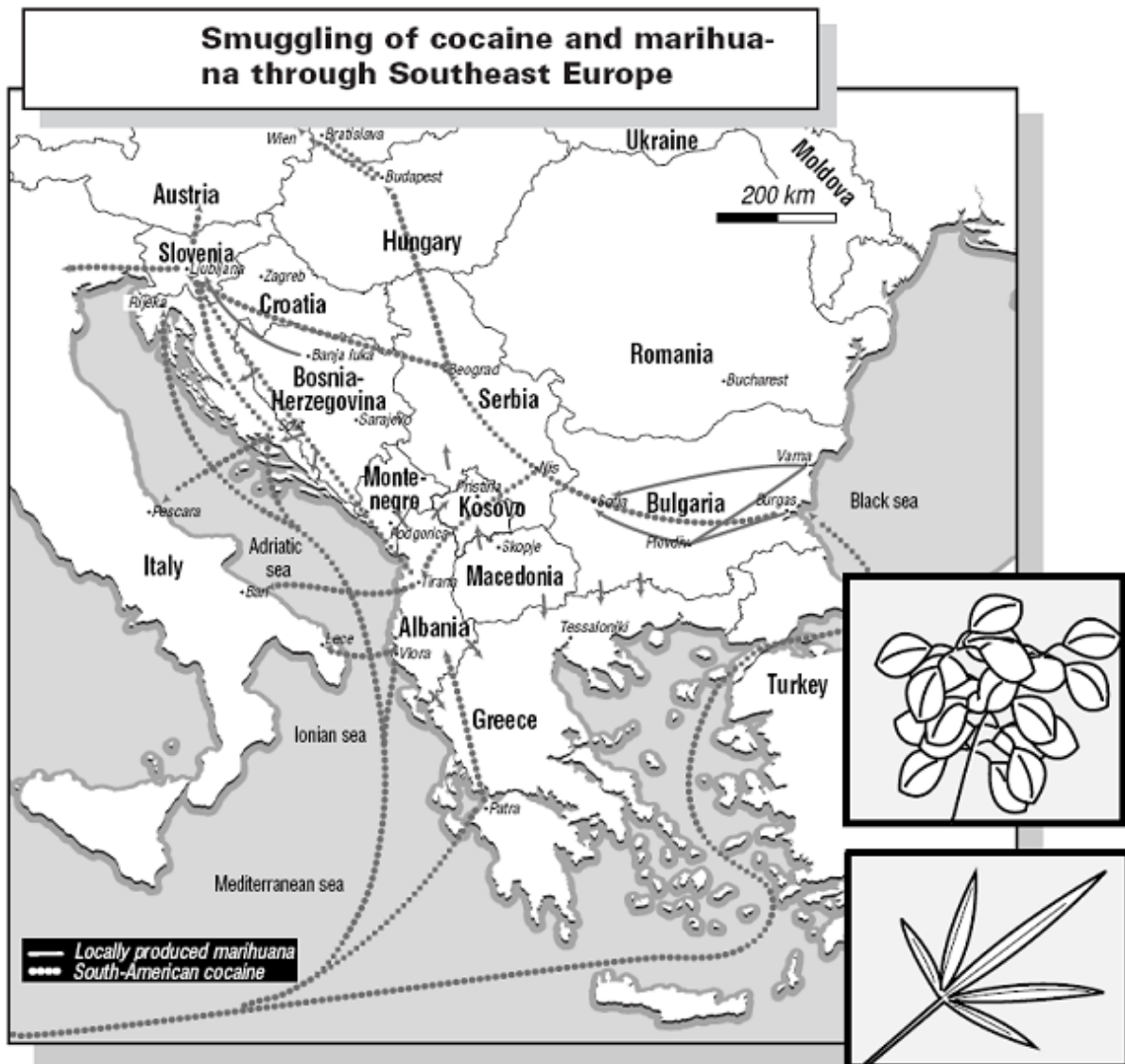
Med trgovino s prepovedanimi drogami in organiziranim kriminalom je tesna povezava. Organizirane kriminalne skupine organizirajo in upravljajo te dejavnosti, brez da bi bili sami v neposrednem stiku s prepovedanimi drogami. Taka organizacija pa predstavlja ogromno težavo za vse službe, ki se ukvarjajo s preprečevanjem te dejavnosti.

4.3.2 TRGOVINA Z DROGO NA KOSOVU

Večji del azijskega heroina je pred letom 1991 potoval preko Bolgarije skozi nekdanjo Jugoslavijo. Med vojno je bila ta pot začasno presekana, pojavili pa sta se dve alternativni poti. Po letu 1995 je bila stara pot ponovno obnovljena in po letu 1997 je opazen porast preprodaje drog, podkrepljen z naraščajočim številom zaseženih drog ter z vedno večjim številom odvisnikov v nekdanji Jugoslaviji. Severna pot vodi iz Romunije, Madžarske, Češke, Slovaške ali Ukrajine na Poljsko. Južna pot pa vodi od Bolgarije skozi Kosovo in Makedonijo v Albanijo. Po letu 1999 je Kosovo postalo center jugovzhodne evropske mreže trgovanja z drogo. Ocenjuje se, da kosovska mafija preproda med 4,5 in 5 ton heroina mesečno, kar je več kot dvakrat več kot pred vojno leta 1999 (glej SELDI Publications 2006). Ogromne količine heroina so namenjene Nizozemski in Veliki Britaniji. Države jugovzhodne Evrope so po večini vse, z izjemo Albanije, zgolj tranzitne države. Po teh poteh se poleg heroina tihotapi tudi konoplja, hašiš in surovi opij. Novost je to, da Balkanska pot postaja neke vrste križišče za distribucijo ne samo heroina, pač pa tudi kokaina, ki prihaja iz Južne in Centralne Amerike³⁰. Znani so tudi primeri tihotapljenja po Črnem morju v Romunijo ter po Jadranskem morju v Črno goro (glej Nikolovski 2008).

³⁰ Nedavni slučaj, ko so na makedonski meji zasegli 486 kg kokaina iz Venezuele, potrjuje to pot, na kateri pa do nedavnega niso nikoli prenašali takih količin.

Slika 4. 2: Tihotapljenje kokaina in marihuane v jugovzhodni Evropi

Vir: SELDI Publications 2006.

Po poročilih US Drug Enforcement Administration (DEA) Turčijo vsak mesec zapusti od 4 do 6 metričnih ton heroina, namenjenega v zahodno Evropo. Tako 75 odstotkov heroina pride v Vzhodno Evropo iz Turčije (glej Pugh 2005 in Choussudovsky 2008). Po mnenju Sveta za zunanje zadeve (Council of Foreign affairs) je Afganistan potrojil proizvodnjo heroina (glej Michaletos 2007).

Slika 4. 3: Tihotapljenje heroina v jugovzhodni Evropi

Vir: SELDI Publications 2006.

Na Balkanu v glavnem delujeta dve etnični skupini, povezani z organiziranim kriminalom; tako imenovana 'albanska mafija'³¹ in turško kriminalno združenje. Različna poročila pravijo, da imajo albanske kriminalne združbe pod kontrolo od 70 do 80 odstotkov heroina, ki je preprodan v Evropo, poleg tega pa je Albanija ena od glavnih proizvajalk marihuane, ki jo večinoma izvažajo v sosednji Makedonijo in

³¹ Albanske kriminalne skupine so še posebej aktivne po padcu komunističnega režima v Albaniji.

Grčijo. Po letu 1999 in po albanski prevladi na Kosovu je Priština postala nesporna prestolnica drog Evrope. To mesto je danes epicenter vseh dogovorov o nadaljnji distribuciji, vključujoč Srednjo Evropo, Balkan in Bližnji vzhod. Turška kriminalna združenja so nesporen partner albanski mafiji, s pomočjo katerih je albanska mafija postala prvi preprodajalec v Evropi. Turčija leži med vzhodom in zahodom in z vezami na vzhodu se tudi začne njena vloga, pomembna za albansko mafijo (glej Michaletos 2007). Analitiki so ocenili, da je tradicionalno pranje denarja s preprodajo mamil skozi igralnice, erotične klube, zlatarne, slaščičarne in restavracije postalo premalo donosno, zato se iščejo možnosti za investicije v novonastalih vzhodnih evropskih državah. Tako naj bi prali denar v legalnih čeških poslih. Šef češke nacionalne centrale za boj proti mamilom ocenjuje, da ima albanska mafija s Kosova monopol nad tržiščem heroina in da prek svojih zvez prodira v nižje strukture državne uprave. Nemška obveščevalna služba BND je Češko označila kot strateški center kosovsko-albanske mafije za skladiščenje in nadaljnjo distribucijo mamil (glej Vidali 2005).

Med vojno v Jugoslaviji je sosednja Albanija postala prava oaza za vse narko šefe in dežela droge. Vez med narko mafijo in OVK je bila takrat jasna³². Analize nemške obveščevalne službe BND in britanske obveščevalne službe MI6 so pokazale, da je narkokartel s sedežem v Prištini eden najmočnejših na svetu ter da je levji delež njegovega profita namenjen kosovskim separatistom (Lopušina 2000: 183). Kosovska mafija pa sicer tihotapi heroin že od sredine 80-ih let. Medtem ko so na Balkanu dostopne vse vrste drog, od doma vzgojene konoplje do sintetičnih drog, sta heroin in trgovina s heroinom tista, ki sta najbolj zaskrbljujoča, in sicer zaradi dobičkonosnosti, škode, ki jo le-ta prizadene populaciji (povprečen odvisnik od heroina je star 25 let), in zaradi širjenja AIDS-a (glej Anastasijević 2006).

Kosovo s svojo lego ravno nekje na sredini Balkanske poti, predstavlja idealno skladišče za vse tihotapce iz Makedonije in Albanije, ki tam pošiljke lahko prepakirajo in pošljejo dalje proti zahodu. To in pa dejstvo, da obstaja močna albanska diaspora v Turčiji, Nemčiji in v Švici, omogoča Albancem, da postajajo vodilna sila pri

³² V letu 1997 je bila OVK s strani Združenih držav označena kot teroristična skupina, povezana s trgovino z drogami (glej Choussudovsky 2008).

tihotapljenju in razpečevanju drog v Evropi. Po mnenju švicarske policije etnični Albanci nadzorujejo 80 odstotkov švicarskega trga s heroinom in imajo znaten delež tudi v drugih evropskih državah. Običajno heroin pride na Kosovo iz Makedonije, potem pa ga začasno shranijo v Uroševacu ali v Vučitrnu, blizu srbske meje. Po končanih dogovorih pa gredo potem ogromne pošiljke čez Srbijo naprej do Preševa, od tam pa je le še 15 km do mednarodne avtoceste, ki povezuje Atene, Skopje in Beograd z zahodno evropskimi mesti (glej Anastasijević 2006). Centri distribucije mamil na Kosovu za albansko mafijo so Priština, Peć in Prizren. Položaj Kosova pa enake možnosti za posel poleg albanske mafije ponuja tudi srbskim kriminalnim združbam, ki so po večini locirane v Velikem Trnovacu, Preševu in Bujanovacu. Tako imajo srbski tihotapci aktivno vlogo pri pridobivanju mamil iz Bolgarije in Turčije ter od kosovskih Albancev. Droge prispejo iz Velikega Trnovaca, Preševa in Bujanovaca, medtem ko je večina srbskih tihotapcev lociranih v Novem Pazarju. Srbi imajo tako večino svojih trgov v Sloveniji in na Danskem (glej BBC Monitoring Service 2006).

Zanimiv vpogled v to, kako klani sodelujejo med seboj, pokaže primer Qamila Shabanija, etničnega Albanca iz Uroševca. Shabani je bil tesen sodelavec Metusha Bajramija, etničnega Albanca iz Makedonije z bolgarskim državljanstvom, ki je nadziral transport heroina iz Turčije, Bolgarije in Makedonije. Shabani pa je bil povezan tudi s srbsko kriminalno skupino, znano pod imenom Zemunski klan, ki pa je bil povezan s srbsko največjo varnostno agencijo BIA (Bezbednosno Informativna Agencija). Dokler Zemunski klan ni bil razkrinkan, so redno pošiljali Shabanijeve pošiljke iz skladišč v Uroševcu dalje po Srbiji skozi dolino Preševo. Zahvaljujoč zvezam z varnostnimi agenti, ki so spremljali kamione s pošiljkami, so nemoteno prešli vse mejne prehode. Ta sistem je deloval, dokler niso bili v letu 2003 aretirani člani Zemunskega klana in pa njihovi sodelavci iz vrst agencije po tem, ko je bil izveden atentat na srbskega premierja Zorana Đindića. Shabani je s svojimi posli nadaljeval, po vsej verjetnosti z novimi partnerji, do leta 2005, ko je bil aretiran s strani mednarodne policije, ko so v njegovi posesti odkrili približno 110 kg izredno kakovostnega heroina. Metush Bajrmai pa je bil aretiran nekaj mesecev prej blizu Milana v Italiji. Tožba tako Bajrmaija kot Shabanija je v teku, do preiskovanja zveze agencije s tihotapci heroina pa verjetno ni nikoli prišlo (glej Anastasijević 2006).

S tihotapljenjem droge pa je povezano še eno ime. Princ Dobroshi (rojen leta 1964) je bil glava albanskega tihotapljenja drog na Kosovu. Nadzoroval je severno Balkansko pot za tihotapljenje heroina. Znan pa je bil po svoji brutalnosti. Leta 1993 so ga na Norveškem ujeli in ga obsodili na 14 let zaporne kazni zaradi preprodaje heroina. Leta 1997 mu je z dobro koordinirano operacijo uspelo pobegniti na Hrvaško, kjer si je s plastično operacijo spremenil obraz. Preselil se je na Češko, kjer je kmalu postal dominanten nad lokalnimi albanskimi kriminalci, ki so se ukvarjali z drogo. Leta 1999 je bil v občirni operaciji, v kateri je sodelovalo več evropskih policij, ponovno aretiran, poleg njega pa še več kot 40 drugih. V januarju leta 2005 so ga zaradi lepega vedenja izpustili. Potem se je vrnil na Češko, kjer je živela njegova žena z dvema sinovoma, kasneje pa se je vrnil na Kosovo (glej Answers 2008).

Mednarodne agencije, ki se bojujejo proti trgovanju z drogami, opozarjajo, da je Kosovo postalo pravi raj za vse tihotapce, saj je od tam več kot 40 odstotkov prodanega heroina v Evropo in severno Afriko. Mesečno prenesejo od 4,5 do 5 ton heroina, medtem ko so pred napadi zveze NATO prenesli zgolj 2 tona na mesec. Kilogram heroina, ki je na Kosovu vreden 10.000 EUR ali 20.000 EUR v Beogradu, v Veliki Britaniji, Italiji ali Švici lahko doseže ceno tudi do 40.000 EUR. V Nemčiji in Turčiji je močna diaspora, tako da je pokrita celotna pot. Do Velike Britanije pa po večini uporabljajo dve poti; s tovornjakom skozi Nemčijo, Belgijo in Francijo ter potem skozi Dover oz. skozi Madžarsko, Poljsko in Nizozemsko v Veliko Britanijo (glej O'Kane 2000).

Kosovo mnogi imenujejo kar Kolumbija v Evropi. Kot center albanske (kosovske) trgovine s heroinom se omenja tudi malo mesto na sami meji med Kosovom in Srbijo, Veliki Trnovec blizu Bujanovca. Glede na podatke, pridobljene ob popisu prebivalstva, živi v njem nekaj več kot 6.100 prebivalcev, danes verjetno okoli 10.000. Polovica je na začasnem delu v tujini, druga polovica v »podzemlju«. Samo v letu 1999 je Interpol zaradi suma, da so sodelovali v nedovoljeni trgovini s prepovedanimi drogami, iskal 200 oseb po poreklu iz Velikega Trnovca. Število botrov albanske mafije, ki prihajajo iz te vasi in na zahodu držijo v rokah vse niti albanskega podzemlja, je neznano (Lopušina 2000: 180–181). Na Kosovu je med drogami najbolj priljubljena marihuana, medtem ko dražje droge, kot sta na primer heroin in kokain, Kosovo samo prečkata (glej Mushkolaj 2000).

Kosovski Albanci nadzorujejo 40 odstotkov trgovine s heroinom znotraj Evrope (glej Patrick 2000). Nemalokrat se zgodi, da policija UNMIK-a ugotovi, da se z donosnim poslom z drogami ukvarjajo nekdanji poveljniki OVK. Mediji na Kosovu o tem malo poročajo in sporočilom UNMIK-a o zasegih velikih tovorov ne pripisujejo velikega pomena. Takšno ravnanje si lahko razlagamo tako, da je medije enostavno strah pred maščevanjem kriminalnih skupin, ki so znane po svoji brutalnosti.

4.3.3 ZASEGI DROG

Največja zaplomba drog po prihodu UNMIK-a se je zgodila v letu 2002. V okolici Mitrovice je policija zasegla 600 kg marihuane, ki bi na trgu dosegla vrednost dveh milijonov EUR. Tihotapljenja je bil osumljen 37-letni Albanec (glej Reuters 2002). Po klasični Balkanski poti je potoval tudi 101 kg heroina, kar so konec decembra leta 2005 odkrili carinski delavci na mejnem prehodu Gruškovje. Državljan Srbije je pozornost vzbudil z zakovicami na steni za voznikovo kabino, ki so bile drugačne od običajnih. Nadaljnji pregled vozila je pokazal, da je za steno pritrjen prostor za tihotapljenje blaga, v katerem je bilo 188 zavojev heroina (glej Ti. B./STA 2005). Policija in carina v jugovzhodni Evropi sta v letu 2005 zasegli 10.065 kg kokaina in morfija (glej Graham 2000). V prvih šestih mesecih leta 2006 je srbska policija zasegla več kot 360 kg heroina, kar je več kot dvakrat več kot v dveh prejšnjih letih. V decembru 2006 pa je albanska policija aretirala 3 osebe v Tropojah in zasegla 5 kg narkotikov (glej Michaletos 2007 in Anastasijević 2006).

Med Makedonijo in Kosovom so makedonski oblasti 9. januarja 2007 zasegle skoraj 500 kg kokaina, ki naj bi bil na poti v Grčijo. Mamilo, ki naj bi bilo na črnem trgu vredno od 46 do 92 milijonov EUR, so našli na tovornjaku, ki so ga natovorili v Črni gori, na cilj pa naj bi prispel prek Kosova in Makedonije. Kokain je bil skrit v plastičnih zabojnikih, v katerih bi morala biti akrilna barva. V tihotapljenje je bilo vpletenih nekaj makedonskih državljanov in državljanov sosednjih držav, droga na tovornjaku pa je bila po besedah predstavnika makedonske carinske službe odkrita po namigu UNMIK-a (glej MMC RTV SLO 2007a).

Slovenski kriminalisti pa so v sodelovanju z italijanskimi, švicarskimi, švedskimi in avstrijskimi varnostnimi organi v času od avgusta 2006 do junija 2007 zbirali obvestila o kriminalni združbi, katera se je na območju Slovenije, Italije, Srbije (Kosova) in Švice profesionalno ukvarjala z organiziranjem, pripravljanjem in izvrševanjem kaznivih dejanj, povezanih s preprodajo in tihotapstvom prepovedanih drog. Kriminalisti so ugotovili, da so osumljeni kot organizatorji s pomočjo kurirjev in njihovih vozil iz območja Kosova in Slovenije tihotapili večje količine prepovedane droge heroina v države evropske skupnosti. Heroin so največkrat tihotapili v rezervoarjih za gorivo. V času preiskave je bilo zaseženih 90,5 kg heroina (glej Policija 2007).

V juliju 2007 so cariniki na kosovski administrativni meji zasegli 5,3 kg heroina, ki bi na črnem trgu dosegel vrednost 200.000 EUR. Heroin je bil skrit pod zadnjim sedežem. Aretirali so dve hrvaški državljanke, po rodu Albanci, ki sta se iz Kosova preko Srbije verjetno vračali domov. Da so droge na Kosovu dostopne na vsakem koraku, potrjuje tudi naslednji podatek. V septembru 2007 je kosovska policija na prištinski univerzi zasegla pol kilograma heroina. Med racijo so bili štirje aretirani, dva prebivalca Prištine in dva iz Gnjilan. Novembra 2007 so policisti iz Kraljeva in Novega Pazarja na administrativni meji med Kosovom in Rudnico v skupni akciji zasegli 10 kg čistega heroina in aretirali 10 ljudi. Šlo naj bi za člane največje kriminalne združbe iz Novega Pazarja, ki se ukvarja z drogami (glej Beta in Tanjug 2007).

Kosovo je več kot očitno raj za vse, ki bogatijo s pomočjo trgovine z drogo. Odlične možnosti za dobiček pa nudi tudi vsem tihotapcem z orožjem. O tem več v naslednjem poglavju.

4.4 TIHOTAPLJENJE OROŽJA

Orožje se je že od nekdanj uporabljalo v oboroženih spopadih, različnih kriminalnih dejanjih, zadnje čase pa vse pogosteje pojavlja tudi v terorističnih napadih. Dejstvo je, da za seboj pušča številne žrtve. Žal je pogosto tudi vir dobička različnim kriminalnim skupinam in Kosovo ni pri tem nobena izjema.

4.4.1 ZAČETKI

Eden izmed prvih ukrepov mednarodne skupnosti po začetku vojne v Jugoslaviji je bil embargo na orožje vsem šestim republikam v maju leta 1992. To je imelo majhen učinek na Srbijo, ki je razpolagala z orožjem jugoslovanske armade, ukrep pa je zelo prizadel Hrvaško in Bosno. Tema državam tako ni preostalo nič drugega, kot da sta se obrnili na črni trg z orožjem in tako je orožje na nelegalen način začelo pritekati najprej iz Argentine in južne Afrike, kasneje pa še iz držav nekdanjega Varšavskega pakta. Kasneje se je na ta način začela oskrbovati tudi Srbija, pogosto po istih tihotapskih poteh kot njeni sovražnici. Naslednji dogodek predstavlja padec Albanske vlade leta 1997, ko je bilo iz albanskih rezerv zaplenjenih več kot milijon na kitajskem izdelanih pušk AK-47 in drugega orožja manjšega kalibra, vse to pa je končalo na Kosovu v rokah OVK in je po vsej verjetnosti še vedno tam. Ponavljajoče razorožitvene kampanje s strani OZN in zveze NATO po konfliktu niso obrodile sadov (glej Anastasijević 2006). Tihotapljenje orožja iz Albanije na Kosovo se je pričelo v začetku leta 1992, ko je na oblast prišla Demokratska stranka s Salijem Berisho na čelu (Choussudovsky 2008). Ko balkanski trg po koncu vojn ni bil več privlačen za tihotapce z orožjem, so le-ti svojo pozornost usmerili na krizna žarišča v Afriki in na Bližnji vzhod. Ena od zapuščin vojne v Jugoslaviji je tudi ostanek ogromne količine orožja; od orožja manjšega kalibra, plastičnih eksplozivov do lažje artilerije. Pred razpadom je namreč Jugoslavija razpolagala s četrto največjo armado v Evropi in z močnim vojaško-industrijskim kompleksom. Sama vojska je bila po sovjetskem modelu po večini oborožena s puškami AK-47 in tanki T 72 (glej Anastasijević 2006). Po imploziji albanske vlade v letu 1997 je ostala vojna oprema te države nezavarovana in kosovski Albanci so lahko prišli do ogromnih količin orožja (glej Donia 2007).

Slika 4. 4: Tihotapske poti, ki vodijo na Kosovo ter iz Kosova

Vir: Khakee in Florquin 2003.

Na goratem mejnem območju tihotapci za prenašanje orožja navadno uporabljajo mule, mejo pa prečkajo brez spremstva. Mula pri enem prehodu ponavadi prenese od 20 do 30 pištol. Ko je tovor enkrat na drugi strani ga naprej po Kosovu prevažajo s tovornjaki.

Bosna predstavlja pomemben vir vse od vojne dalje, ker so bili mnogi Bošnjaki simpatizerji borcev OVK, poleg tega pa ima Bosna in Hercegovina pomembno industrijo osebnega in lahkega orožja. S Kosova gre orožje večinoma v Makedonijo, kjer je veliko povpraševanje po njem predvsem zaradi separatističnih gibanj in

kriminalnih skupin, izvažajo pa ga tudi v Srbijo in v druge države. Pri navezovanju stikov s preprodajalci je najpomembnejši osebni, včasih celo družinski kontakt, čeprav tudi brez takih stikov ni težko priti do orožja (glej Khakee in Florquin 2003).

Cene orožja na črnem trgu so različne. Na Kosovu je orožje, izdelano v Jugoslaviji, bolj zaželeno kot kitajsko orožje iz Albanije. Cena albanske AK-47 je bila v prvem polletju leta 2003 od 150 do 200 EUR, medtem ko je jugoslovanska AK-47 dosegla ceno med 250 in 400 EUR, nerabljena tudi 550 EUR. 7,62 mm kalibrska pištola albanskega izvora je v istem obdobju stala med 300 in 350 EUR, medtem ko je pištola jugoslovanske izdelave dosegla ceno okoli 400 EUR. Cene pa niso enotne niti na samem Kosovu. Večina orožja je v osrednjem in vzhodnem Kosovu od 50 do 100 EUR višja kot v bližini zahodne meje. Cene so na črnem trgu v Albaniji nižje kot na Kosovu. 9 mm pištola na Kosovu stane med 700 in 1.100 EUR, medtem ko v Albaniji taka pištola stane od 400 do 500 EUR. Puška na Kosovu stane med 350 in 600 EUR ter v Albaniji od 200 do 250 EUR (glej Khakee in Florquin 2003).

4.4.2 KULTURA OROŽJA NA KOSOVU

Kot v mnogih drugih delih sveta je orožje tudi tu postalo del strukture same kosovske kulture. Za lažje razumevanje kulture kosovskih Albancev in njihovega odnosa do orožja je potrebno najprej vedeti nekaj o Kanunskem pravu, ki ga je v pisno obliko v 15. stoletju spravil Leke Dukagjini. To pravo je z uporabo strelnega orožja še kako povezano, saj predvideva uporabo strelnega orožja za zaščito ter kot kazen za marsikateri zločin. Če nekdo ubije duhovnika, se ga ustrelji, prav tako se na tak način kaznuje vse, ki jih zalotijo pri prešuštvu. Če moški svojo ženo zaloti z drugim in oba ubije z enim strelom, se po tem pravu izogne krvnemu maščevanju. Vdanost tem pravilom pa v sodobnem času vedno bolj slabi, še posebej pri migracijah s podeželja v mestna središča ter zaradi vedno močnejše vloge sodobnega prava (glej Khakee in Florquin 2003).

Osebno orožje geografsko gledano bolj kot v mestih prevladuje na podeželju in v predmestjih. Demografsko gledano pa ga uporabljajo po večini polnoletni moški, po čemer ne odstopajo od drugih v regiji. V obtoku so po večini pištole znamke Tokarev

in Zastava ter jurišne puške znamke Kalašnikov in Zastava. Od tega je pištol znamke Zastava in Tokarev približno 53 odstotkov, 7 odstotkov je Berett, 6 odstotkov čeških Zbrojovk. Vsaj 85 odstotkov pušk je znamke Kalašnikov in 14 odstotkov Zastav. Ostalo orožje predstavljajo šibrovke, avtomatske puške, ostrostrelske puške, raketometi in granate. Osebnno oborožitev posedujejo različni uporabniki; od pripadnikov KFOR, UNMIK-ove policije, članov organiziranih kriminalnih skupin, poslovnežev do nekdanjih borcev. Približno 47 odstotkov prebivalcev meni, da je na Kosovu preveč orožja in le 21 odstotkov se jih s to trditvijo ne strinja. Nekaj več kot 50 odstotkov jih nima nič proti, da njihovi sosodje posedujejo orožje, približno enak odstotek pa jih ne bi posedovalo orožja, tudi če bi bilo le-to legalno. Primarni dobaviteljci za Kosovo sta Srbija (s proizvodnjo pištol) in Albanija (z na kitajskem proizvedenimi in relativno poceni puškami), vendar pa je trgovine na Kosovu v primerjavi z drugimi državami v regiji nekoliko manj. Razlog za to je verjetno v številčni prisotnosti mednarodnih sil in zaradi nizkih dobičkov v primerjavi s trgovino z ženskami, cigaretami in oljem. V letu 2002 je bilo z osebnim orožjem povezanih 72 odstotkov umorov. V incidentih na šolah je pogosteje kot strelno orožje uporabljeno hladno orožje; noži in verige (glej Khakee in Florquin 2003).

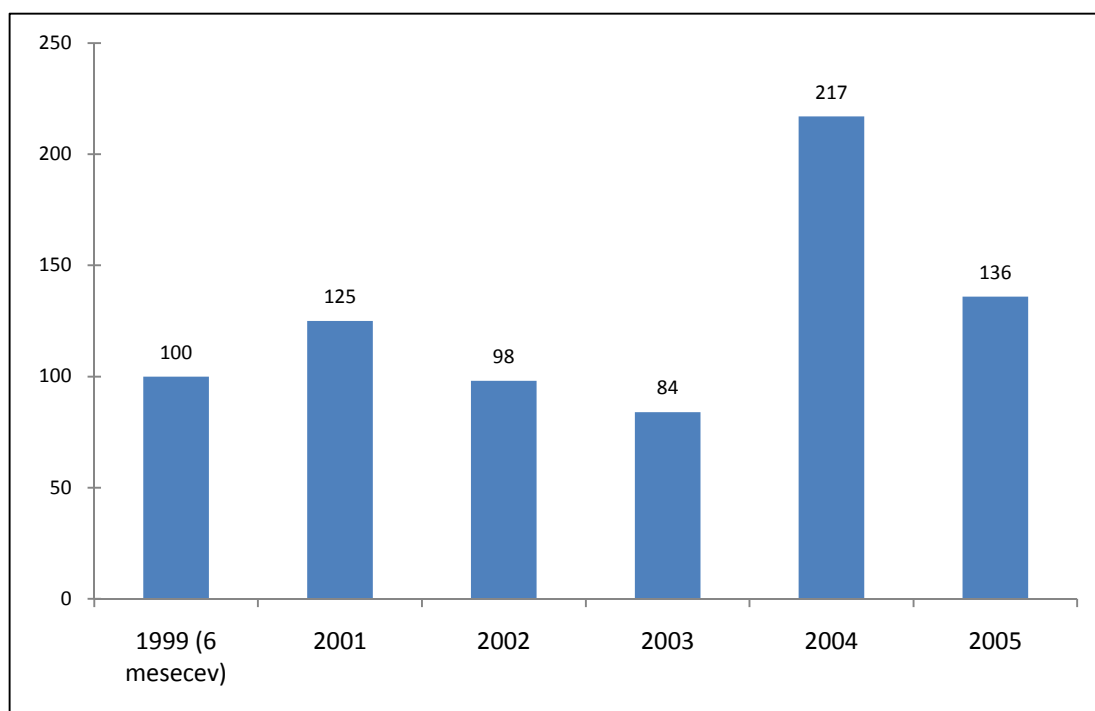
Raziskave so pokazale, da imajo ljudje v lasti orožje po večini zaradi dveh glavnih vzrokov; zaradi lastne varnosti ter zaradi lova. Na Kosovu pa velikokrat streljajo tudi ob praznovanjih, predvsem ob porokah ter ob novem letu. Statističnih podatkov o tem, koliko ljudi se pri tem poškoduje, pa ni. Predvideva se, da posamezniki posedujejo med 300.000 in 460.000 kosi orožja, ki ga uporabljajo pogosteje kot kjerkoli drugje v Srednji in Vzhodni Evropi (glej Pugh 2005).

Civilistom posedovanje orožja odreduje UNMIK-ova Uredba št. 2001/17 o avtorizaciji lastništva orožja na Kosovu (Regulation No. 2001/17 on the Authorisation of Possession of Weapons in Kosovo). Po tej uredbi dovoljenje za nošenje orožja lahko dobijo le ljudje, ki potrebujejo posebno zaščito. Pri izdaji dovoljenj ima UNMIK-ova policija zelo stroga pravila in manj kot 10 odstotkov to dovoljenje dejansko izda. Kazni za ilegalno posedovanje orožja so stroge, in sicer do 8 let zapora, globa 7.500 EUR ali oboje. V praksi je bilo takih sodnih postopkov malo. Lovsko orožje je pri tem izvzeto, vendar pa mora biti orožje registrirano. Če ni, ga UNMIK-ova policija in sile KFOR lahko zasežejo. Do 1. maja 2003 je bilo tako registriranih več kot 20.000

kosov orožja, število lovcev pa je bilo nekaj manj kot 9.000 (glej v Khakee in Florquin 2003).

V spodnjem grafu 4.5 so prikazane poškodbe povzročene s strelnim orožjem po podatkih Prištinske bolnišnice, med junijem 1999 in decembrom 2005. Razvidno je, da med posameznimi obdobji ni bistvenih razlik, morda nekoliko odstopa leto 2004, ko je bilo takšnih poškodb enkrat več kot v letih 2002 in 2003. Razlog za to je moč odkriti v naraščajočem nasilju in pogostih incidentih v letu 2004. Te številke so seveda nižje od dejanskega števila poškodb. Tisti, ki poškodbe dobijo v raznih kriminalnih obračunih, pomoči zagotovo ne iščejo v bolnišnici. Poleg tega gre za poročilo prištinske bolnišnice, medtem ko se Srbi zdravijo v Mitrovici, tisti, ki živijo na jugovzhodu Kosova, pa v ameriški bazi Bondsteel.

Graf 4. 5: Poškodbe povzročene s strelnim orožjem po podatkih Prištinske bolnišnice, med junijem 1999 in decembrom 2005

Vir: SEESAC 2006.

V zločinih prevladuje uporaba strelnega orožja. Kosovska policija poroča, da je v letu 2002 bilo 72 umorov, od tega je bilo 55 (72 odstotkov) izvedenih s strelnim orožjem. Pri ugrabitvah pa je bilo ravno obratno, saj je bilo strelno orožje uporabljeno le pri 7

primerih od 55, se pravi v 13 odstotkov. Ropi so nekje vmes, z 31 odstotki uporabe strelnega orožja (glej Khakee in Florquin 2003).

Tabela 4. 1: Število umorov povezanih s strelnim orožjem

KRAJ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	jan.-apr. 2006	SKUPAJ
Gnjilane	15	16	4	8	7	9	1	60
Mitrovica	26	18	11	5	5	6	-	71
Peč	21	29	23	22	14	8	9	126
Priština	63	20	17	8	18	13	5	144
Prizren	22	14	12	5	8	8	-	68
Meja	-	-	-	-	-	1	-	1
SKUPAJ	147	97	67	48	51	45	15	470

Vir: SEESAC 2006.

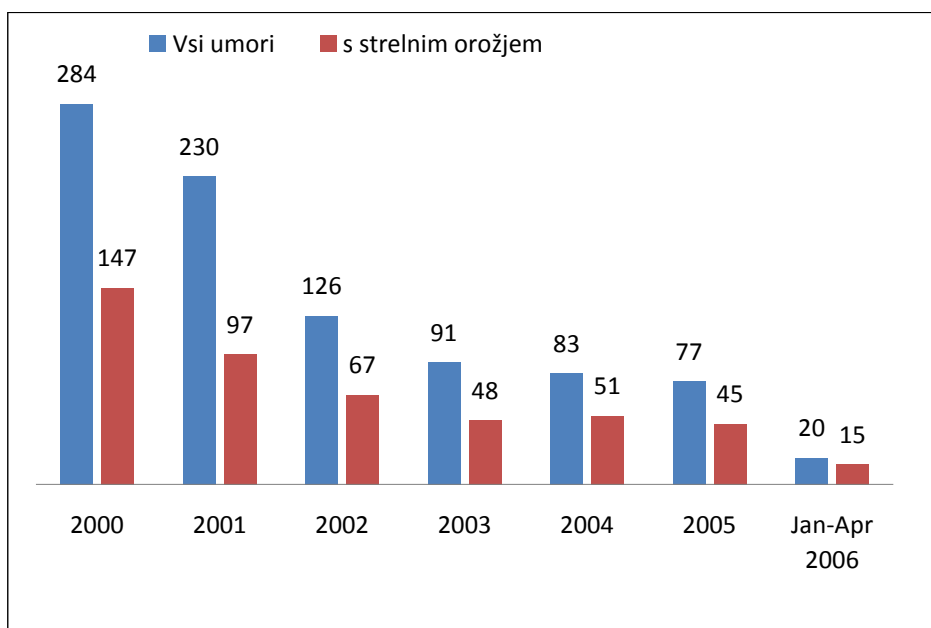
Tabela 4. 2: Število umorov povezanih s strelnim orožjem glede na narodnost osumljenca in žrtve

narodnost	2001	2001	2002	2003	2004	2005	jan. – apr. 2006	skupaj
OSUMLJENI								
K. Albanci	113	87	66	65	69	77	20	497
Bosanci	-	-	-	3	1	-	-	4
Romi	-	-	2	3	-	-	-	5
K. Srbi	10	5	9	2	6	2	-	34
Drugi	3	7	2	2	1	-	-	15
skupaj	126	99	79	75	77	79	20	555
ŽRTVE								
K. Albanci	119	95	78	69	60	60	28	209
Bosanci	3	1	-	1	1	-	-	6
Romi	7	2	1	-	1	-	-	11
K. Srbi	31	10	6	11	6	4	-	68
Drugi	5	2	2	3	2	3	-	17
skupaj	165	110	87	84	70	67	28	611

Vir: SEESAC 2006.

Kot je razvidno iz grafa 4.6, v katerem je prikazana primerjava med vsemi umori in umori, ki so bili povezani s strelnim orožjem, je bilo skoraj vsako leto (razen leta 2001) več kot polovica umorov povzročenih s strelnim orožjem.

Graf 4. 6: Primerjava med vsemi umori in umori povezanimi s strelnim orožjem

Vir: SEESAC 2006.

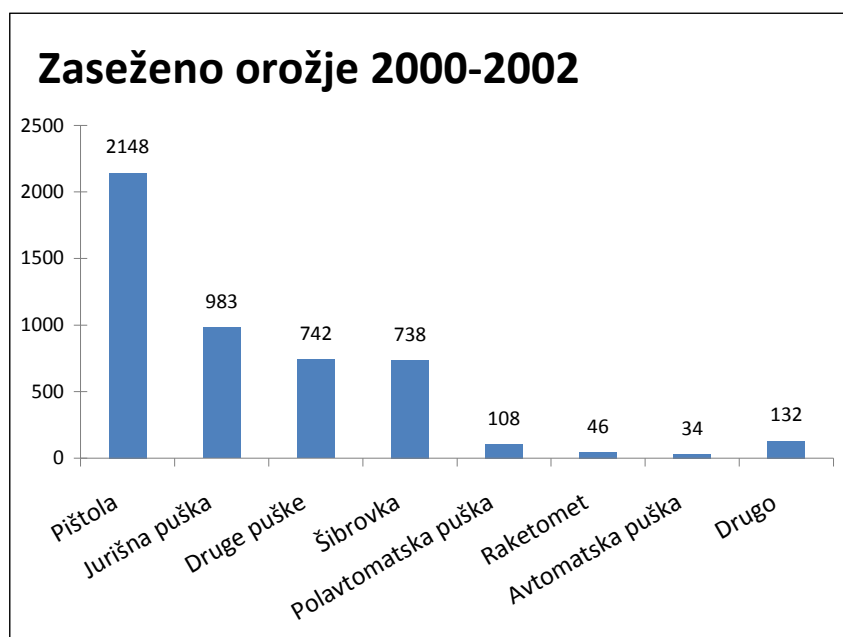
4.4.3 ZASEGI OROŽJA

Prvi zasegi orožja spadajo daleč nazaj v čase Otomanske nadvlade nad to pokrajino. Leta 1844 so oblasti v Istanbulu v sklopu reform poskušale razorožiti Kosovo. Ker se je temu prebivalstvo močno uprlo, so večino orožja zasegli v večih zaporednih akcijah, da bi prebivalstvo obdržali pod kontrolo. Eden od vzrokov, da so konzervativni Albanci s Kosova podprli revolucionarne t. i. Mlade Turke, ki so želeli prevzeti oblast v Istanbulu, je bil ravno ta, da so jim le-ti obljubili, da bodo spoštovali njihove tradicionalne pravice, vključujoč pravico do posedovanja orožja. V prvem desetletju 20. stoletja so se ljudje na Kosovu zaradi novih davkov zopet uprli Turkom. Da bi turške oblasti zatrle upor, so v Peć in Đakovico poslale svoje čete, ki so davke nasilno pobrale, zraven pa zasegle več kot 147.525 pištol. Skozi prvo polovico 20. stoletja, ko je bilo Kosovo pod Jugoslovansko oblastjo, je srbska policija vodila t. i.

razoroževalne ekspedicije, ki pa so bile dejansko krinka za etnično nasilje nad albanskim prebivalstvom. V letu 1956, ko je notranje ministrstvo vodil Aleksander Ranković, je takšnim preiskavam od hiše do hiše redno sledilo pretepanje, mučenje in celo umori. Z enako politiko pa je nadaljeval tudi Slobodan Milošević (glej Khakee in Florquin 2003).

V zadnjem času orožje na Kosovu zasegajo predvsem pripadniki vojaških in policijskih enot. V maju 2001 so sile KFOR-ja v Peći zasegle ogromno količino orožja, ki je bilo namenjeno albanskim upornikom v dolino Preševa. V tovornjaku in treh vozilih so med drugim odkrili 52 raketometov, 5 protiletalskih zemlja-zrak raket in 12 protitankovskih raketometov. Aretirali so sedem ljudi (glej UNMIK online 2001).

Graf 4. 7: Orožje zaseženo s strani policije med letoma 2000 in 2002

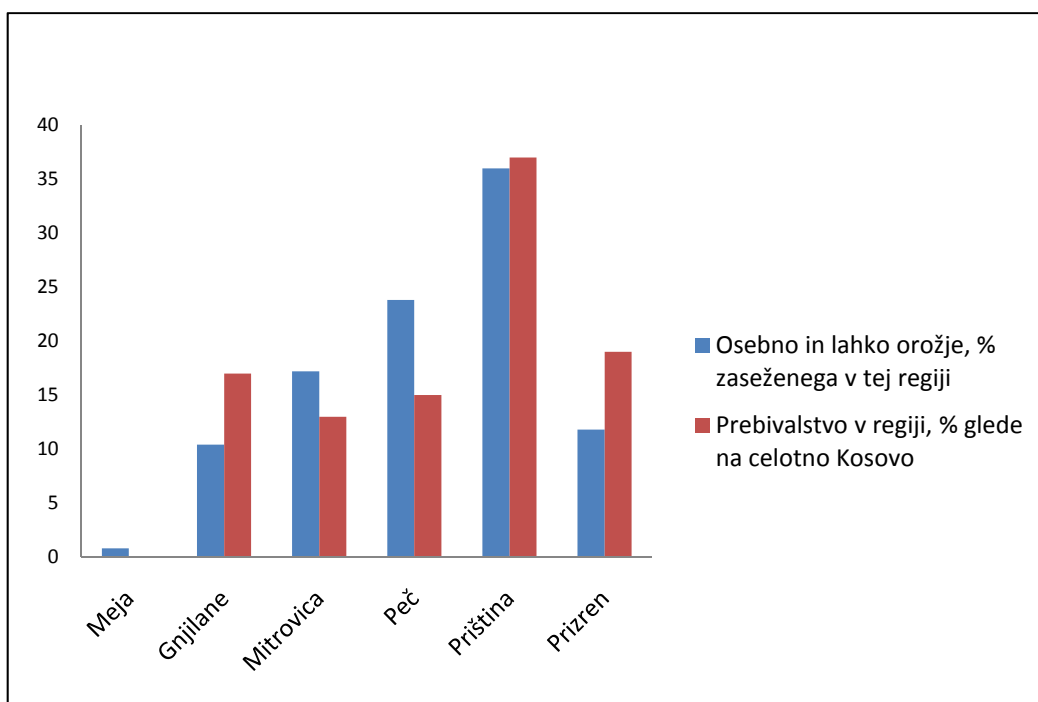

Vir: Khakee in Florquin 2003.

Iz grafa 4.7 je razvidno, da je bilo med zaseženim orožjem največ pištol, in sicer 2.148, kar predstavlja 44 odstotkov vsega zaseženega orožja. Jurišnih pušk so zasegli 983, kar predstavlja 20 odstotkov med zaseženim orožjem, po 15 odstotkov med zaseženim orožjem pa predstavljajo ostale puške, ki so jih zasegli 742, ter šibrovke, ki jih je bilo med zaseženim orožjem 738.

V spodnjem grafu 4.8 pa je predstavljeno zaseženo orožje med letoma 2000 in 2002 glede na geografsko lego. Kot je razvidno med posameznimi kraji v regiji (Gnjilane, Mitrovica, Peć, Priština in Prizren), ni bilo bistvenih razlik pri zasegih orožja. V primerjavi z orožjem zaseženim na meji pa je bilo znotraj regije zaseženega precej več orožja.

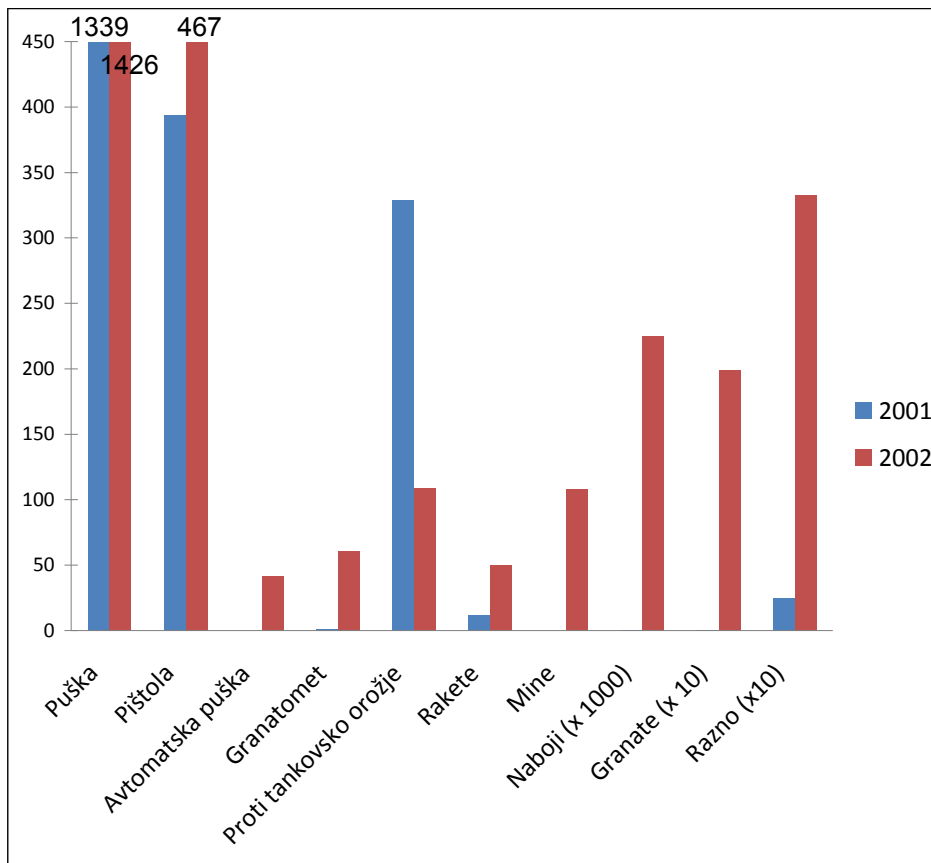
Graf 4. 8: Zaseženo orožje med letoma 2000 in 2002 glede na geografsko lego

Vir: Khakee in Florquin 2003.

Količina orožja zaseženega s strani KFOR-ja leta 2001 in 2002 pa je predstavljena v grafu 4.9. Razvidno je, da je KFOR leta 2001 in 2002 zasegel največ pušk, in sicer leta 2001 1339 pušk, leta 2002 pa 1426 pušk in veliko število pištol, leta 2001 394, leta 2002 pa 467 pištol. Leta 2001 so zasegli tudi 329 kosov protitankovskega orožja. Leta 2002 pa so med drugim zasegli tudi precej min, in sicer 108, 1.987 granat ter 224.989 nabojev.

Graf 4. 9: Orožje zaseženo s strani KFOR-ja v letu 2001 in 2002

Vir: Khakee in Florquin 2003.

Februarja 2003 je bila obsežna policijska akcija na območju Konculja in Velikega Trnovaca, v kateri je 250 policistov preiskovalo zasebne hiše ter aretiralo 12 Albancev. Pet jih je bilo kmalu spuščeni na prostost, sedem pa so jih obsodili posedovanja orožja in sovražnega delovanja. Zasegli so tihotapsko blago, in sicer dve avtomatski puški, dve ročni granati, detonator protitankovskih min, lovsko puško, dva revolverja, strelivo, tri radijske postaje, detektor kovine in opremo za nočno izvidovanje (glej International Crisis Group 2003).

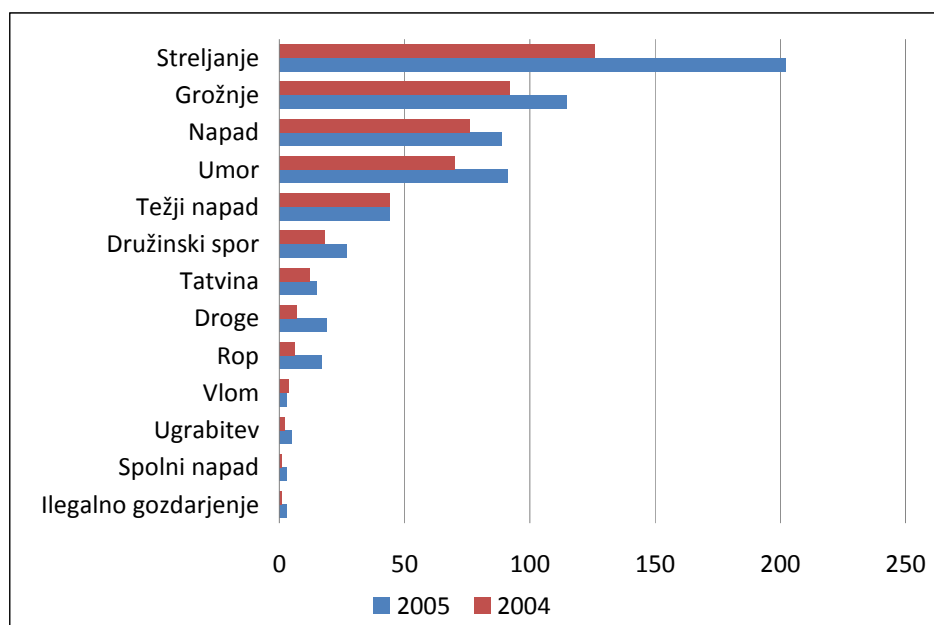
V tabeli 4.3 pa je prikazano orožje zaseženo s strani policije v letih 2004 in 2005. V letu 2004 so zasegli 1.901 kosov orožja, leta 2005 pa 2.125 kosov.

Tabela 4. 3: Orožje zaseženo s strani policije v letih 2004 in 2005

OROŽJE	2004	% zasež. orožja v letu 2004	2005	% zasež. orožja v letu 2005	Skupno število orožja v letu 2004/5	% vsega zaseženega orožja v letih 2004/5
Avtomatska puška	193	10,2 %	270	12,7 %	463	11,5 %
Pištola	703	37 %	883	41,6 %	1.586	39,4 %
Puška	517	27,2 %	421	19,8 %	938	23,3 %
Raketomet	5	0,3 %	4	0,2 %	9	0,2 %
Šibrovka	290	15,3 %	310	14,6 %	600	14,9 %
Pol avtomatska puška	66	3,5 %	76	3,6 %	142	3,5 %
Ostalo	127	6,7 %	161	7,6 %	288	7,2 %
SKUPAJ	1.901	-	2.125	-	4.026	-

Vir: SEESAC 2006.

Graf 4. 10: Zaseženo orožje glede na kaznivo dejanje med letoma 2004 in 2005

Vir: SEESAC 2006.

Iz grafa 4.10 je razvidno, da je bilo največ orožja med letoma 2004 in 2005 zaseženega pri streljanjih, grožnjah, napadih ter pri umorih. Nekoliko manj orožja je bilo zaseženega med družinskimi spori, tatvinami in ropi, medtem ko je bilo pri ugrabitvah in spolnih napadih zaseženih le nekaj kosov orožja.

V decembru 2006 je kosovska policija na območju občine Glogovac, zahodno od Prištine, zaplenila večjo količino orožja in priprla tri osebe, med njimi dva pripadnika Zveze za prihodnost Kosova (AAK), članice vladajoče koalicije na Kosovu. Poleg tega je eden od aretiranih članov tudi svetovalec v pokrajinskem ministrstvu za delo in zaposlovanje. Policija je v sodelovanju s pripadniki KFOR-ja zasegla kombi, v katerem je našla 116 artilerijskih granat, dve avtomatski puški, netrzajni top, protitankovske mine, več kot 2500 kosov streliva različnega kalibra, vojaške uniforme in zaščitne maske (glej STA/Do.P 2006). V začetku avgusta leta 2007 pa je kosovska policija v Prištini na dveh različnih lokacijah aretirala štiri osebe. V prvem primeru so aretirali tri osebe, ki so preprodajale avtomatske puške in naboje, nekaj dni za tem pa so aretirali še eno osebo, ki je posedovala avtomatsko puško znamke Kalašnik ter 704 naboje. Vse skupaj so zasegli (glej Beta 2000).

Kultura orožja na Kosovu je torej še kako močna, saj, kot že povedano, velik del le-te izhaja iz njihovega kanonskega prava. Mnogi trdijo, da srbska oblast na Kosovu ravno zaradi tega ni bila učinkovita, ker tega prava in načina življenja po njem ni razumela. Takšne družbene norme pa niso vedno pozitivne. Dober primer je bežanje mladih albanskih deklet od doma, ker jih ravno te norme preveč zatirajo. Do česa pa tako bežanje lahko pripelje, govori med drugim naslednje poglavje.

4.5 TIHOTAPLJENJE LJUDI IN TRGOVINA Z LJUDMI

V poglavju o tihotapljenju ljudi in trgovini z ljudmi bom najprej predstavila oba pojma, razliko med njima, potem pa predstavila, kakšno varnostno grožnjo to predstavlja za Kosovo.

4.5.1 RAZLAGA POJMOV TIHOTAPLJENJE LJUDI IN TRGOVINA Z LJUDMI

Tihotapljenje ljudi pomeni nelegalen transport migranta ali več migrantov iz ene države v drugo oz. preko mednarodnih meja, pri čemer imajo tihotapci na eni strani od tega finančne koristi. Organizirani tihotapci povečini vidijo pred seboj zgolj zaslužek (oziroma od 1000 do 1500 EUR per capita), čeprav je njihova motivacija lahko tudi drugačna (npr. humanitarni nameni). Zaslužek ali bogastvo je družbeno zaželen cilj, ki pa ga dosegajo na ilegalne, tj. družbeno nesprejemljive načine (Peršak 2006: 109).

Na drugi strani imamo migrante. Težko socialno-ekonomsko stanje in brezizhodna situacija jih prisilita, da (čeprav po nelegalni poti) poskušajo narediti vse, da bi sebi in svoji družini zagotovili boljše življenje ali vsaj možnost boljšega življenja v kaki drugi, razvitejši državi. Mejo so torej prestopili (oz. želeli prestopiti) nelegalno; pa vendar je v teh ljudeh težko videti prave zločince, saj so njihove osebne stiske, za katere so pogosto odgovorne države, iz katerih prihajajo, veliko strašnejše od njihovega dejanja, socialna škoda, storjena tem ljudem, pa je ponavadi veliko večja od škode, ki jo s svojim dejanjem (prestopom meje) lahko povzročijo (če sploh povzročijo kakšno škodo), da v njih prej vidimo žrtve kot prestopnike (Peršak 2006: 112) „Zahod“ mnogim migrantom ne pomeni le izboljšanja njihovega premoženjskega stanja, temveč jim prinaša tudi osebno svobodo.

Tihotapljenje ljudi pa se ne konča vedno tako, kot bi si migranti želeli. Na sami meji ali znotraj države jih lahko zajamejo pristojni organi, ali pa postanejo žrtve trgovine z ljudmi.

V mednarodni skupnosti velja za trgovino z ljudmi splošna definicija iz 3. člena Palermskega protokola³³, ki pravi:

- a) „Trgovanje z ljudmi“ pomeni pridobivanje, prevoz, transfer, skrivanje ali sprejemanje oseb za namene izkoriščanja z uporabo groženj ali sile ali drugih oblik prisile, odvedbe, prevare, preslepitve, zlorabe oblasti ali ogroženega položaja ali z dajanjem ali sprejemanjem plačila ali ugodnosti zaradi pridobitve privolitve nadzirane v izkoriščanje. Izkoriščanje vključuje najmanj izkoriščanje prostitucije drugih oseb ali druge oblike spolnega izkoriščanja, prisilno delo ali usluge, suženjstvo in njemu podobne prakse, služenje ali odstranitev organov.
- b) „Privolitev žrtve v trgovino z ljudmi za namene izkoriščanja, ki so navedeni v tej točki (a) tega člena, je brez pomena, če je bilo uporabljeno katerokoli sredstvo, navedeno v točki (a) tega člena.“
- c) „Pridobivanje, prevoz, transfer, skrivanje ali sprejemanje otroka za namene izkoriščanja se obravnava kot 'trgovina z ljudmi', četudi ne vključuje nobenega izmed sredstev, navedenih v točki (a) tega člena.“
- d) „Otrok“ je vsaka oseba, stara manj kot 18 let (glej Protokol ZN 2000).

Po neuradnih ocenah je več kot 90 odstotkov žrtev tovrstne trgovine namenjenih hitro naraščajoči seksualni industriji. Ker vodi v situacije, ki predstavljajo zasužnjevanje, je trgovina z ljudmi, še posebej dekleti in ženskami, v skladu z Rimskim statutom Mednarodnega kazenskega sodišča eden izmed najbolj hudih zločinov (glej Amnesty International 2004). Trgovanje z ženskami se je pojavilo v sedemdesetih letih in je prišlo iz jugovzhodne Azije. Drugi in tretji val sta sledila v osemdesetih letih, iz Latinske Amerike. Zadnji, četrti val pa predstavljajo ženske iz Srednje in Vzhodne Evrope. Tisoče žensk in otrok je vsako leto prodanih v EU za namen spolnega izkoriščanja. Trgovanje z ljudmi se smatra za najhitreje rastočo kriminalno dejavnost na svetu, ki proizvaja masovne dobičke mednarodnim kriminalnim skupinam (EUROPOL 2006).

Novačenje žensk in otrok ima skupen imenovalc – prevaro. Najpogostejše metode novačenja so povezane z lažno obljubo zakona ali partnerske zveze, in sicer s pomočjo družinskega člana ali znanca, ki dela v korist preprodajalca. Žrtev je nato

³³ Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu.

vedno pogosteje transportirana znotraj države, v kateri se je to zgodilo, ali pa je ilegalno, s pravnimi dokumenti ali pa s ponarejenimi, transportirana v drugo državo (glej EUROPOL 2006: 5). Države, skozi katere žrtve rutinsko prepeljejo ali jih v njih začasno nastanijo pred prihodom v ciljne države, imenujemo tranzitne države. Interpol poroča, da so kot tranzitne države največkrat omenjene naslednje: Madžarska, Poljska, Romunija, Avstrija, Nemčija, Srbija in Črna gora. Države končne destinacije pa so tiste, v katerih so žrtve dokončno nameščene in prisiljene v prostitucijo. To so države, v katerih je povpraševanje po plačljivih spolnih uslugah veliko in kjer je zaslužek preprodajalcev največji. Ciljne države se lahko in se tudi bodo spremenile. Vendar pa na splošno lahko rečemo, da se trenutno v Evropi kot ciljne države najpogosteje omenjajo Avstrija, Belgija, Francija, Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Španija in Velika Britanija (glej EUROPOL 2006).

Poti, po katerih žrtve navadno prepeljejo v ciljne države, imenujemo preprodajalske poti. Kot vstopne točke za v Evropo so najbolj poznane naslednje:

- Balkanska pot – žrtve s področja Balkana pripeljejo v Slovenijo, na Madžarsko ali v Grčijo;
- Vzhodna pot – žrtve iz Rusije in Belorusije pripeljejo na Poljsko;
- Srednjeevropska pot – žrtve iz daljne in Srednje Azije pripeljejo v Ukrajino, od tam pa na Slovaško in na Češko;
- Vzhodna mediteranska pot – žrtve iz Turčije pripeljejo v Bolgarijo in v Romunijo;
- Severnoafriška ali Južna pot – žrtve iz Afrike pripeljejo v Španijo, v Italijo oziroma na Malto (EUROPOL 2006).

4.5.2 RAZLIKA MED POJMOMA TIHOTAPLJENJE LJUDI IN TRGOVINA Z LJUDMI

Konvencija ZN o mednarodnem organiziranem kriminalu ter njena dodatna protokola o tihotapljenju migrantov in trgovini z ljudmi prvič jasno opredeljuje razliko med pojavom trgovine z ljudmi na eni strani in tihotapljenjem migrantov na drugi strani. V skladu s tem je tihotapljenje ljudi kaznivo dejanje zoper državo, ker predstavlja kršitev njenih meja in zakonov priseljevanja, medtem ko je trgovina z ljudmi hudo

kaznivo dejanje, uperjeno zoper njene človeške žrtve, ki so utrpeli kršitve proti svoji osebi. Medtem ko je pri trgovini z ljudmi glavni namen izkoriščanje žrtve, pri tihotapljenju ljudi ne gre nujno za to. Protokol proti tihotapljenju ljudi po zemlji, morju in zraku tihotapljenje namreč opredeljuje kot dejavnost, s katero tihotapci pridobivajo materialne in druge koristi v zameno za ilegalen vstop osebe v državo, v kateri ta oseba ni stalni prebivalec (glej Prezelj in Gaber 2005: 7). Pri tihotapljenju je potencialni migrant tisti, ki prvi vzpostavi stik s tihotapcem, ta pa (v večini primerov) po vnaprejšnjem plačilu pomaga migrantu v želeno državo. V primeru trgovine z ljudmi pa izbrane posameznike pridobijo s silo, strahom, prevaro ali preslepitvijo, da zadovoljijo povpraševanje v ciljni državi. Trgovina z ljudmi je kršitev človekovih pravic, ki vsebuje neko vrsto izkoriščanja.

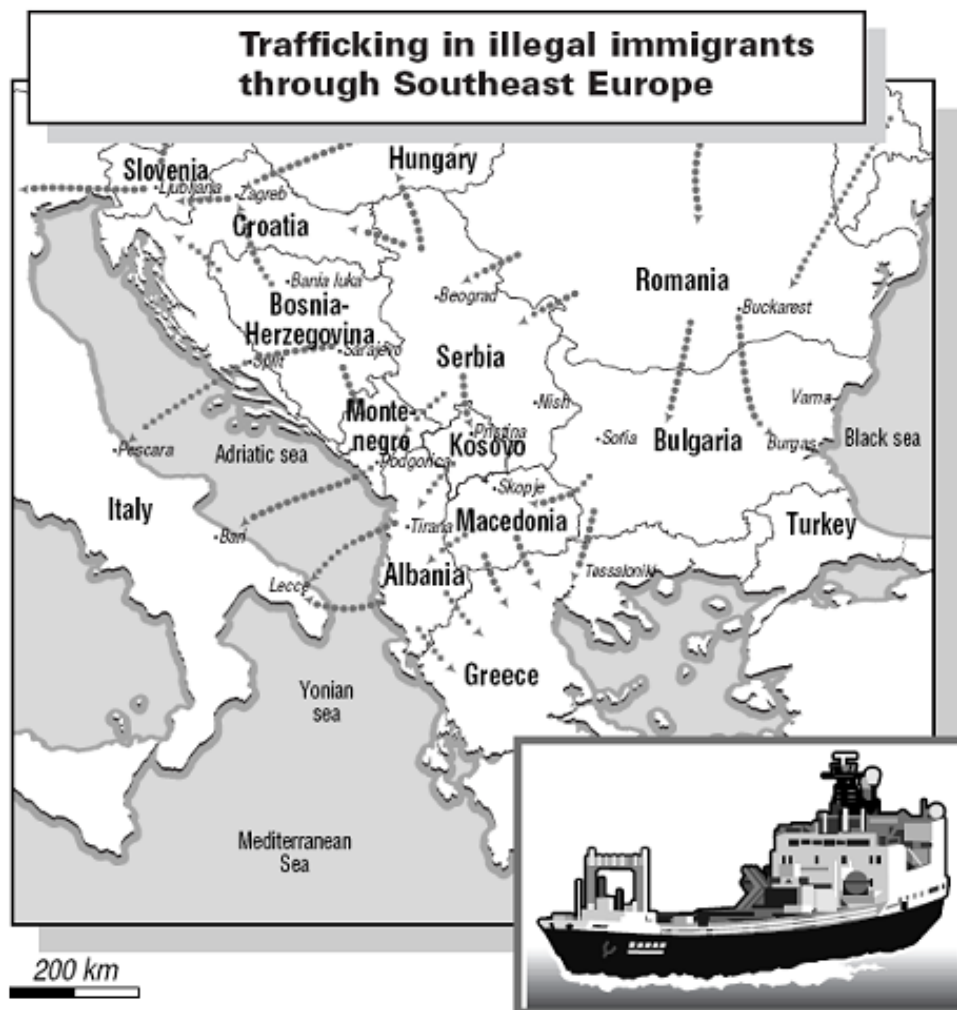
Tihotapljenje oseb je neurejena migracija, ki vključuje nezakonit prehod mednarodne meje. To pa je ravno nasprotno od trgovine z ljudmi, ker le-ta ne vključuje nujno prehoda državne meje. Poleg tega se trgovino z ljudmi lahko izvede z zakonitim preходом meje, kar je pri tihotapljenju že po definiciji nemogoče. Včasih lahko tudi zakonita migracija vodi v trgovino z ljudmi, pa tudi nezakonit prehod meje (ki ga po možnosti organizirajo tihotapci), je lahko del načrta trgovcev z ljudmi. To pomeni, da je tihotapljenje ljudi lahko le člen v verigi trgovine z ljudmi, ki se konča z eno izmed oblik novodobnega suženjstva. V tihotapljenje in trgovino z ljudmi so vpleteni tako moški kot ženske in otroci, s tem da je potrebno poudariti, da se trgovina z ljudmi osredotoča predvsem na zadnji dve skupini. Medtem ko pri tihotapljenju ljudi dobiček po večini prihaja od ilegalnega prehoda čez mejo, pa je pri trgovini z ljudmi večinski dobiček tisti, ki prihaja od izkoriščanja žrtve (glej Prezelj in Gaber 2005: 7).

Poleg vsega pa gre pri postavljanju razlik med pojmom še za eno bistveno stvar. Pri tihotapljenju oseba ve, da je tihotapljena. V nasprotju s tem pa oseba, ki so jo trgovci izbrali za žrtev, tedaj še ne, da je v resnici žrtev trgovine z ljudmi. Tega se zave šele takrat, ko prispe na končno destinacijo. Po prihodu v ciljno državo so migranti zaradi ilegalnega statusa velikokrat pahnjeni v nemilost tihotapca, to pa lahko hitro vodi v izkoriščanje in migranti morajo dolga leta opravljati nelegalna dela, da poplačajo obveznosti do tihotapca (glej Prezelj in Gaber 2005: 7).

4.5.3 TIHOTAPLJENJE IN TRGOVINA Z LJUDMI NA KOSOVU

V letu 2000 so na srbskih mejah ujeli 3.788 ilegalnih migrantov, leta 2001 so jih ujeli 1.278, leta 2002 823, v prvih devetih mesecih leta 2003 pa 541 (Dobovšek 2004: 51). To je podatek, ki vsekakor ni zanemarljiv. Med ljudmi, ki na tak način iščejo boljše življenje, so seveda tudi prebivalci Kosova³⁴. Vendar pa se bom v tem poglavju osredotočila na trgovino z ljudmi, ki je v regiji veliko bolj prisotna.

Slika 4. 5: Poti, po katerih tihotapijo ljudi v jugovzhodni Evropi

Vir: SELDI Publications 2006.

³⁴ V oktobru 2006 so slovenski kriminalisti v sodelovanju s srbskimi, hrvaškimi, avstrijskimi in nemškimi kolegi ter kriminalisti iz Bosne in Hercegovine razkrinkali mednarodno združbo tihotapcev, ki so čez mejo tihotapili ljudi, predvsem kosovske Albance. Pri tihotapljenju na hrvaško-slovenski meji jim je pomagal policist, ki je v zameno za denarno nagrado tihotapcem omogočal varen prehod meje. Migrante so s Kosova vozili preko Srbije, Hrvaške, Slovenije v Italijo, Avstrijo, Nemčijo, Švedsko, Nizozemsko in Francijo. Tako so po podatkih policije od marca 2006 do srede oktobra 2006 prepeljali 275 ilegalnih pribežnikov (glej D.Š. 2006).

Po podpisu Daytonskega sporazuma decembra leta 1995 so Združeni narodi, NATO, mednarodne organizacije, nevladne organizacije in še mnogi drugi poslali svoje ljudi, da bi pomagali vzdrževati mir v regiji. Medtem ko je bilo ogromno koristi od tega, da so bile v regiji prisotne oborožene sile, policija, podporni centri in druge organizacije, so organizirane kriminalne skupine hitro ugotovile, da bo veliko moških z dobrimi dohodki slej ko prej začelo s povpraševanjem po plačljivih spolnih uslugah³⁵. Tako so začeli s trgovanjem z žrtvami iz Vzhodne Evrope, predvsem in Romunije, Bolgarije, Moldavije in Ukrajine, ter jih prisilili v prostitucijo v Bosni in na Kosovu (glej EUROPOL 2006).

Po vojni se tako spolno suženjstvo ni končalo, pač pa je vodilo v organizirano trgovanje z ženskami in otroki za spolno izkoriščanje. Vojna in njene posledice pa niso obšle Albanije. Državljska vojna v nekdanji Jugoslaviji in vstaja v Albaniji leta 1997 predstavljata oporna stebra za ves nered, kriminal in ekonomsko pomanjkanje na tem območju. Ni naključje, da so bile v zadnjem desetletju ravno države nekdanje Republike Jugoslavije, Albanija in Bolgarija identificirane kot države z največjo stopnjo organiziranega kriminala. Po oceni Mednarodne organizacije za migracije (IOM) se samo čez Balkan vsako leto proda 120.000 žensk in otrok. Za obdobje pred vojno ni nobenega dokaza o trgovanju z ljudmi v tej regiji (glej EUROPOL 2006). Dolgoletna kosovska kriza je povzročila odhod velikega števila albanskih beguncev iz države. Med njimi je največ žensk in otrok. Begunska taborišča, ki naj bi sicer ponujala varnost beguncem s kriznih območij, pa so se spremenila v največje črne trge z ženskami in otroki. K temu je veliko prispevala tudi politika posiljevanja kosovskih Albanc, pogosto pred očmi družine. To je dekleta stigmatiziralo, saj v tradicionalni albanski družbi za posiljeno dekle velja, da je onečastila vso družino. Zato se ji družina odpove, sama pa pri iskanju kakršnekoli možnosti za preživetje postane lahek plen lažnih obljub o idealnih življenjskih in delovnih razmerah v tujini (Popov 2002: 15). Kmalu po prihodu ZN in čet zveze NATO je preprodajalcev z ljudmi na Kosovu mrgolelo. V posamezne primere so bili vpleteni tudi pripadniki mednarodnih enot, policisti in drugi³⁶, od katerih bi se pričakovalo ravno nasprotno.

³⁵ Po nekaterih ocenah pripadniki mednarodnih sil predstavljajo 20 odstotkov vseh oseb, ki uporabljajo spolne usluge žrtev trgovine z ljudmi, s tem pa prispevajo znaten delež k celotnim prihodkom na tem področju (glej Amnesty International 2004).

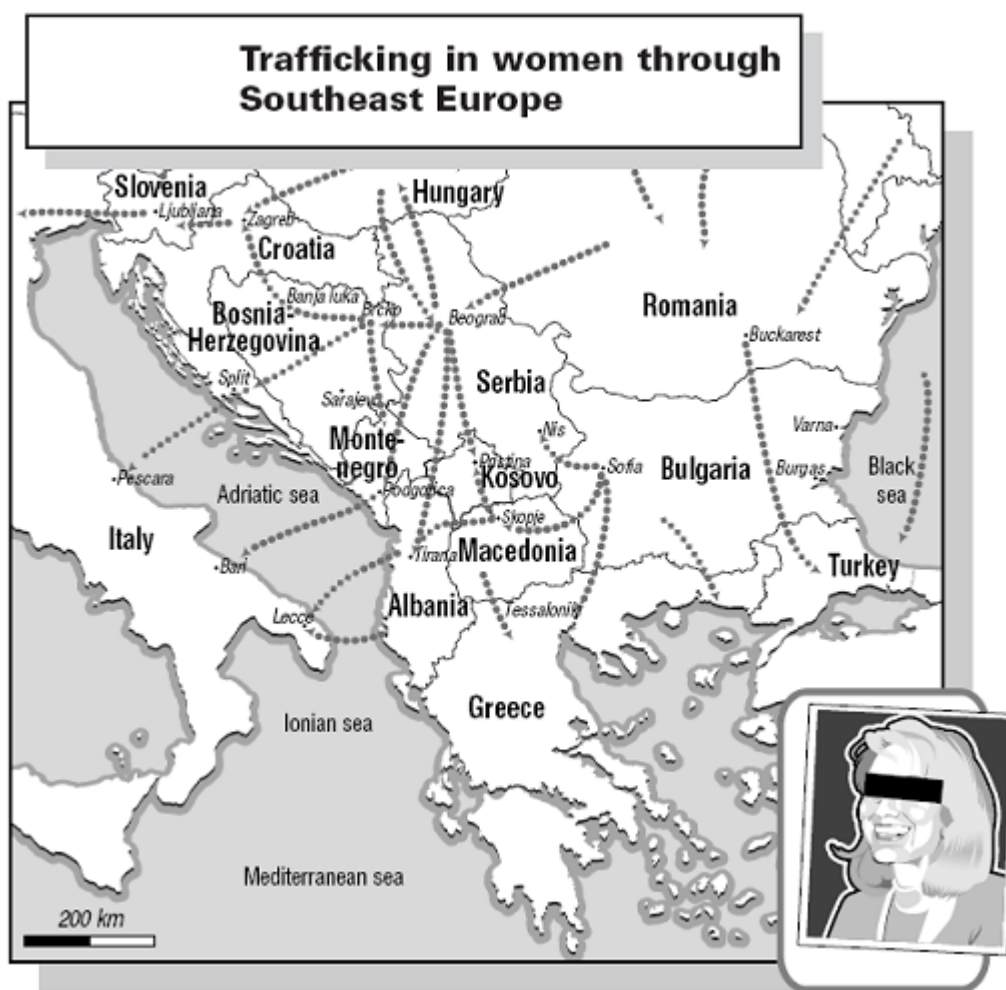
³⁶ Septembra 2005 so UNMIK-ovi policisti v sodelovanju s KPS aretirali tri UNMIK-ove policiste ter štiri tujce, ki so bili vpleteni v trgovino z ljudmi (glej Krasniqui 2005).

Vzhodno balkanske organizirane kriminalne skupine ne delujejo bistveno drugače od drugih, njihova prednost pa leži predvsem v regiji, v kateri vodijo svoje posle. Desetletje vojn je povzročilo zlom civilnega prava in reda in miru, kar je ustvarilo ozračje, v katerem so neomejeno trgovanje, nezakonite dejavnosti in korupcija postali bolj sprejemljivi, če ne že kar način življenja. Najpogosteje omenjene organizirane kriminalne skupine v Evropi, vpletene v trgovino z ljudmi, so po narodnosti albanske, bolgarske in litvanske. Države, od koder pa je največ žrtev trgovine z ljudmi namenjenih za spolno izkoriščanje, pa so Albanija, Bolgarija, Moldavija, Romunija, Ruska federacija in Ukrajina (glej EUROPOL 2006). Preprodajalci v jugovzhodni Evropi uporabljajo številne metode za novačenje žrtev. Z izjemo ugrabitev, kjer se zanašajo na fizično prisilo, se pri drugih metodah novačenja zanašajo na ekonomske in socialne okoliščine žrtve. Najpogosteje uporabljajo metodo, s katero žrtvi ponudijo lažno službo. Kar 79 odstotkov žrtev, ki jim je potem pomagala IOM, so pridobili na tak način. Preprodajalec obljubi žrtvi dobro plačano službo v tujini, poskrbi za prevoz in za nastanitev v državi, kjer je bila žrtvi obljubljena služba. V skoraj 49 odstotkov žrtev pozna tistega, ki jo novači. In skoraj polovica teh, ki novačijo, je ženskega spola, kar izvira iz tega, da ženska v drugi ženski lažje vzbudi zaupanje. Ostale metode vključujejo ugrabitev, različne prevare v povezavi s potovanji, povabilo v tujino ali ženitno ponudbo (glej Roopnaraine 2002).

Na Kosovu je bila pri novačenju žrtev med letoma 2003/2004 najpogosteje uporabljena metoda ponujenega zakona in obljuba o zapustitvi Kosova s strani moškega, ki je bil z žrtvijo v razmerju (glej EUROPOL 2006). Večino žrtev, čez 64 odstotkov, jih preprodajo na Kosovo s severa, čez srbsko mejo. Ključna vstopna točka je tudi meja z Makedonijo, preko katere pride na Kosovo okoli 22 odstotkov žrtev, čez črnogorsko 5 odstotkov in čez albansko mejo 4 odstotki žrtev. Majhen odstotek vseh žrtev pa na Kosovo pride z uporabo letalskega prometa. Žrtve iz Ukrajine pripeljejo najprej na Madžarsko, od tam v Beograd ter na Kosovo. Druge poti vključujejo iz Ukrajine najprej Romunijo, Bolgarijo, Makedonijo ter potem Kosovo, ali iz Ukrajine v Moldavijo, od tam v Romunijo, naprej v Bolgarijo, Makedonijo in na Kosovo ter iz Ukrajine v Romunijo, Bolgarijo in od tam na Kosovo. Iz Moldavije žrtve pripeljejo v Romunijo, na Madžarsko, v Beograd in potem na Kosovo, ali pa po malce bolj zakomplicirani poti iz Moldavije v Romunijo, na Madžarsko, v Beograd in na Kosovo, ali pa iz Moldavije v Romunijo, Bolgarijo, Makedonijo in na Kosovo. Žrtve iz

Bolgarije pripeljejo naravnost v Makedonijo, žrtve iz Rusije pa naprej pripeljejo v Ukrajino od tam pa po eni izmed poti, opisanih pri žrtvah iz Ukrajine. Albanske žrtve na Kosovo pripeljejo direktno čez mejo. Ključne destinacije, kamor potem največkrat odpeljejo žrtve iz Kosova (tako tiste, ki jih odpeljejo direktno iz Kosova, kot tiste, za katere je Kosovo samo tranzitna pokrajina) so Albanija, Grčija, Turčija, Italija, Švica, Nemčija, Francija in Velika Britanija (glej Roopnaraine 2002). Cene teh žrtev trgovine so različne, od zelo visokih do zelo nizkih, pri nekaterih so prav mizerne³⁷.

Slika 4. 6: Poti, po katerih trgujejo z ženskami v jugovzhodni Evropi

Vir: SELDI Publications 2006.

³⁷ AI je poročala o 13-letni deklici, Romkinji, ki so jo za 500 EUR prodali 40-letnemu moškemu, ki jo je pretepal in posiljeval, ko pa mu je končno pobegnila, jo je lastna mati prostituirala dalje, z upanjem, da bo odplačala poročno pogodbo. UNMIK je v začetku februarja prav tako poročal o primeru, ko je moški posilil mlajšo družinsko članico in jo nato za 100 EUR prodal drugemu moškemu.

Analize posameznih primerov na Kosovu so pokazale, da imajo žrtve navadno pogodbe za delo v barih, motelih ali klubih. Te pogodbe imajo s pravicami zaposlenih malo skupnega in so zasnovane tako, da v bistvu ščitijo lastnika. Ker so te pogodbe registrirane pri odvetniških družbah, vse skupaj zgleda precej legalno, v resnici pa večina žrtev nikoli ne dobi plačila, navedenega v pogodbi o zaposlitvi (glej EUROPOL 2006). Nedavno poročilo s Kosova domneva, da se večina žrtev nagiba k temu, da bi dobile vsaj 25 odstotkov od dobička, ki ga same proizvedejo. Kot rezultat osveščenosti in politike NATA bo število vojaških oseb, ki izkoriščajo prostitucijo, upadlo, zato se trg sedaj preusmerja na domačine. V mnogih primerih pa je ta situacija za žrtve samo še slabša. Ker domačini nimajo toliko denarja, bodo žrtve samo še dalj časa odplačevale „dolg“, ki so jim ga naložili preprodajalci (glej EUROPOL 2006).

Oktobra leta 2000 je bila znotraj CIVPOL ustanovljena Trafficking and Prostitution Investigation Unit (TPIU), ki ima danes ekipe po celem Kosovu. Znotraj vsake ekipe delujejo približno 4 policisti, od katerih je najmanj ena ženska in najmanj eden govori rusko ali romunsko (glej Limanowska 2002). Enota za preiskovanje trgovanja z ljudmi in prostitucije (TPIU) je UNMIK-u predala seznam, na katerem je bilo 129 lokalov (in trije nedavno zaprti), za katere sumijo, da se ukvarjajo s prostitucijo in trgovino z ljudmi. Od tega so 6 lokalov oblasti že zaprle, vendar pa so ponovno začeli delovati, le pod drugim imenom. To je zgolj seznam poznanih oz. osumljenih lokalov, v resnici pa je le-teh veliko več. Nekatere od teh, verjetno ne vse, je lahko najti. Bleščeče nove zgradbe z neonskimi lučmi se nahajajo ob glavnih cestah in delujejo kot lokali in hoteli obenem. Vendar pa zaradi aktivnega preiskovanja prostitucija vedno bolj prehaja v ilegalno. Moški navadno pride v lokal, ki služi samo za krinko lokalu, v katerem se prostitucija dejansko odvija. Tam za kavo namesto 1 EUR oziroma manj plača 60 EUR, poleg pa dobi navodila in naslov prave stavbe. Ko prispe tja, kamor so ga napotili v lokal, ga tam počaka drug moški, ta pa ga dejansko odpelje do prostitutke. Tak sistem močno otežuje in v nekaterih primerih dobesedno onemogoča lociranje lokalov, v katerih so ženske in dekleta prisiljena v prostitucijo. Poleg tega prostitucija prehaja iz lokalov – bordelov v privatne hiše, kar pa še dodatno otežuje vsakršno preiskovanje (glej Roopnaraine 2002: 19–20). Po mnenju mednarodne civilne policije CIVPOL TPIU ocenjuje, da bi bilo na Kosovu lahko približno 1000 žensk in deklet žrtev preprodaje in približno 85 poznanih javnih hiš, od tega jih je 5 v

Prištini. To število se zdi nekoliko nizko, glede na to, da druge nevladne organizacije ocenjujejo, da je število javnih hiš v Prištini veliko večje (glej Limanowska 2002). Po mnenju policije je večina strank iz vrst lokalnega prebivalstva, znaten delež pa predstavljajo tudi pripadniki mednarodne skupnosti, po večini KFOR-jevi vojaki, in sicer 40 odstotkov. Obstaja sum, da so v preprodajo vpleteni pripadniki mednarodne policije, kajti nekatere pripadnike so ravno zaradi suma, da so vpleteni v trgovanje, poslali nazaj v domovino. Sama prostitucija in trgovanje sta bila po mnenju nevladnih organizacij pred letom 1999 ter pred prihodom mednarodne skupnosti na Kosovu izredno redka pojava. Tako kot v drugih regijah stranke s strani mednarodne skupnosti kljub temu, da so v manjšini, tudi tukaj prinašajo ogromne dobičke (glej Limanowska 2002).

Med februarjem 2000 in avgustom 2001 je IOM v Prištini zbrala podatke za 200 tujih žensk in deklet, katerim so pomagali pri vrnitvi domov. Od tega je bilo 60 odstotkov Moldavk, 19,5 odstotka Romunk, 10 odstotkov Ukrajink, 7 odstotkov Bolgark in nekaj odstotkov Rusinj in Albank. 10 odstotkov teh žensk in deklet je bilo mladoletnih. 68 odstotkov deklet je bilo na Kosovu manj kot tri mesece. Večini teh žensk in deklet je bilo obljubljeno delo v Italiji (57 odstotkov). 27 odstotkom so obljubili lažno službo, 9 odstotkov je bilo ugrabljenih. Samo 30 odstotkov žensk in deklet se je zavedalo možnosti, da jih bodo vključili v razne „razvedrilne“ aktivnosti. 50 odstotkov tistih, ki so novačili žrtve, je bilo ženskega spola. V 51 odstotkov žrtev pred novačenjem ni poznalo oseb, ki so jih rekrutirale. Pogoji za življenje in delo teh žrtev na Kosovu so odvrtni, izkoriščevalski in največkrat spominjajo na suženjstvo. Samo 13,5 odstotka žensk dobiva redno plačilo za delo, ki ga opravljajo. 55 odstotkov žensk je bilo pretepenih s strani preprodajalca in ravno toliko odstotkov jih je bilo spolno zlorabljenih. Večina žensk in deklet je bila prisiljena v nezaščitene spolne odnose, 40 odstotkov jih je kondome uporabljajo zgolj priložnostno. 36 odstotkom žensk so odrekli medicinsko oskrbo, ki je bila redno omogočena zgolj 10 odstotkom (glej Limanowska 2002). Med februarjem 2000 in aprilom 2002 je IOM, skozi Return and Reintegration Project, pomagala 303 ženskam in deklicam. Od teh je bilo 38 oz. 12,5 odstotkov mladoletnih. Čeprav je vzorec premajhen za močno posploševanje, lahko vseeno zaznamo določene manjše trende, eden od njih je naraščanje števila primerov, v katerih je bila žrtev mladoletna: v štirih mesecih med januarjem in aprilom 2002 je bilo pomagano 18 mladoletnim žrtvam, kar je višja številka kot v kateremkoli

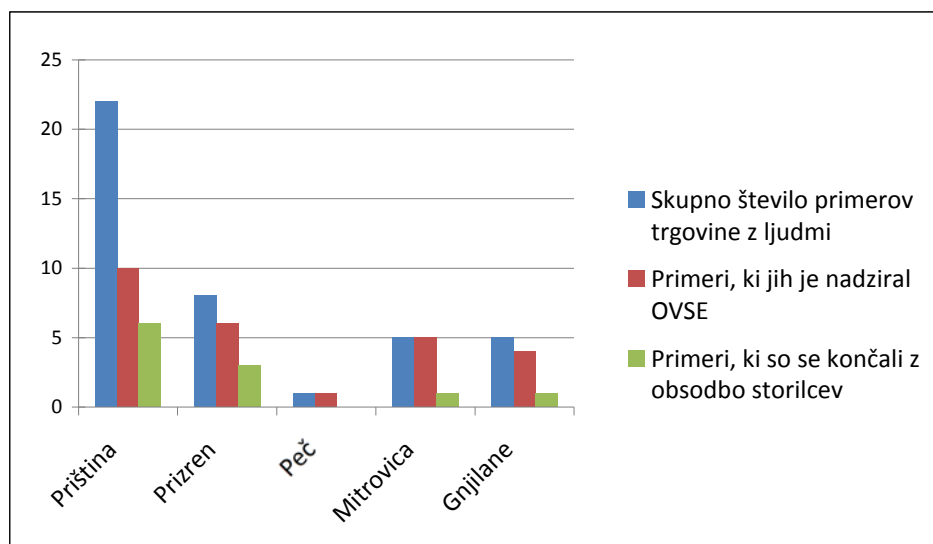
štirimesečnem obdobju pred tem. To ni znanstvena trditev, ampak le površinska opazka glede na omejene podatke. Kljub temu bi morala že možnost približevanja takšnega trenda sprožiti alarm med organizacijami za pravice otrok. Opazimo lahko, da so številke pridobljene od TPIU nekoliko drugačne: v letu 2001 je enota rešila in pomagala 131 žrtvam, od tega je bilo 21 mladoletnih; v letu 2002 je TPIU rešila in pomagala 53 žrtvam, od tega je bilo 6 mladoletnih. Številke za leto 2002 se še posebej razlikujejo od podatkov IOM. TPIU ima podatke za vse tuje ženske, ki so prišle v stik s policijo, po večini zaradi racij v lokalih. V letu 2000 je bilo teh žensk 340, v letu 2001 že 700, konec leta 2002 pa je bilo registriranih že 1400 žensk, ki so delale na Kosovu. Po ugotovitvah TPIU se je preprodaja iz javnih krajev premaknila v zasebne hiše, istočasno pa so ugotovili, da nekatere ženske dobivajo dobro plačilo za svoje delo in živijo v dobrih življenjskih pogojih ter delajo prostovoljno v tej spolni industriji.

Center za zaščito žensk in otrok (Centre for the Protection of Woman and Children - CPWC) je nad notranjim trgovanjem prevzel skrb v letu 2000. Glede na njihovo letno poročilo iz leta 2002 je bilo v letu 2002 140 takih primerov, v letu 2001 65 in v letu 2000 okoli 60. Večina žrtev je bilo s Kosova (256, 98 odstotkov), 16 je bilo tujk. 81 odstotkov žrtev je bilo mladoletnih (glej Limanowska 2003). Od leta 2000 do leta 2002³⁸ se je število žrtev, s katerimi so trgovali znotraj države, še enkrat povečalo. Od 253 žrtev iz tega obdobja, katerim je pomoč nudila CPWC, jih je bilo 81 odstotkov mladoletnih, skoraj ena tretjina, 32 odstotkov, pa starih od 11 do 14 let. V letu 2003 je CPWC pomagala 92 žrtvam, od katerih jih je bilo 79 odstotkov mladoletnih. Nekatere od teh deklet prodajo člani lastne družine (glej Amnesty International 2004). Med januarjem 2003 in aprilom 2004 so odkrili 75 primerov trgovanja z ljudmi, 83 žrtvam so pomagali. V tem obdobju so izvedli 2753 racij v lokalih (glej Limanowska 2004). V letu 2006 je IOM pomagala 538 žrtvam preprodaje, od tega jih je bilo 51 odstotkov iz Moldavije (glej US State Dept 2007).

³⁸ Konec septembra 2002 so v Đakovici, po obsežni akciji proti prostituciji in trgovanju, zaprli sedem barov in priprli sedem lokalnih Albancev, osumljenih, da so ženske silili v prostitucijo. Priprtih je bilo približno 30 žensk (glej Reuters 2002).

Iz grafa 4.11 je razvidno, da je bilo največ primerov trgovine z ljudmi zaslediti v Prištini, najmanj pa v Peći. V Prizrenu, Mitrovici in Gnjilanih je odstotek približno enak.

Graf 4. 11: Trgovina z ljudmi od leta 2006 do oktobra 2007

Vir: OSCE 2007a.

Kljub nekaterim pozitivnim ukrepom, ki so jih oblasti na Kosovu sprejele za zatiranje trgovine z ljudmi, žrtve pogosto še vedno obravnavajo kot zločinke. Pregarjajo jih, ker so nezakonito na Kosovu, ali pa jih po racijah s strani začasne civilne administracije ZN na Kosovu (UNMIK) obtožijo prostitucije. Ko jih aretirajo, jim ne zagotovijo pravic, ki jih morajo biti deležni vsi priporniki. Ne obvestijo jih o njihovih pravicah, ne dovolijo jim stika z odvetniki, mladoletna dekleta pa pogosto zaslišujejo brez zakonitega zastopnika. Amnesty International je ugotovila, da UNMIK, mednarodne varnostne sile KFOR pod vodstvom zveze NATO in prehodne samoupravne oblasti na Kosovem (PISG) niso uspele zaščititi človekovih pravic teh deklet in žensk. Še posebej zaskrbljujoče je dejstvo, da je med ženskami, ki delajo v teh lokalih, med 10 in 15 odstotkov deklet mlajših od 18 let. Obstaja resen sum, da so bile prisiljene v prostitucijo. Namesto da bi jih predstavniki UNMIK-a po preveritvah odstranili z lokalov, dekleta ostajajo tam in so še naprej žrtve nadaljnjih kršitev človekovih pravic, posilstev in pretepanja. Čeprav so deležne pomoči s strani lokalnih nevladnih organizacij in mednarodnih organizacij, je Amnesty International zaskrbljena, saj UNMIK ni uveljavil administrativne direktive, ki bi jim zagotovila

dostop do poprave krivic in odškodnin. Organizacija nadalje poroča, da le majhno število žensk dobi dolgoročno zaščito, ki jo nujno potrebujejo, na primer zaščito za priče, ki so pripravljene pričati proti organizatorjem trgovine z ljudmi (glej Amnesty International 2004). In kot da ni dovolj vse poniževanje, ki ga ženske in dekleta doživljajo, vse prevečkrat tudi izgubijo življenje³⁹.

Septembra 2002 je IOM objavila raziskavo, v kateri so proučevali družbeni profil 168 žensk iz Moldavije, katerim so pomagali, od tega jih je bilo 6 odstotkov mladoletnih. Odkrili so, da jih ima 57 odstotkov dokončano osnovno šolo in zgolj 4 odstotkov vseh je obiskovalo fakulteto. 70 odstotkov vseh žrtev se je smatralo za revne oz. za zelo revne. Poleg tega je 88 odstotkov žrtev povedalo, da so Moldavijo v glavnem zapustile zaradi tega, ker so iskale zaposlitev. 37 odstotkov žrtev je bilo mater, po večini ločenih, samohranilk ali vdov. Zgolj 10 odstotkov je bilo poročenih oz. v stalni zvezi. Na podlagi intervjujev s 105 žrtvami trgovine z ljudmi pa so ugotovili, da jih je bilo 22 odstotkov fizično in psihično zlorabljenih že v lastni družini, 7 odstotkov pa s strani moža ali partnerja (glej Amnesty International 2004).

Ženske in dekleta pozornost OVSA in IOM pritegnejo na različne načine:

- s policijskimi racijami po lokalih (glede na statistike IOM kar 60 odstotkov žensk in deklet);
- ženske in dekleta same pridejo na policijsko postajo, ko nameravajo pobegniti ali ko jih lastniki lokalov pripeljejo, da bi jih registrirali kot zaposlene;
- pri pregledih vozil s strani lokalne in UNMIK policije;
- preko OVSE in lokalne policije;
- v nekaterih primerih pa ženske iz javnih hiš preprosto spustijo lastniki, le-te pa potem iščejo pomoč pri vrnitvi domov (glej Limanowska 2002).

TPIU ocenjuje, da je vsaj 90 odstotkov žensk in deklet, ki delajo kot prostitutke na Kosovu žrtev trgovine, toda le nekaj več kot 50 odstotkov jih to dejansko vidi kot to in le neznatno število zaprosi policijo za pomoč, ker si želijo domov, v države, od koder prihajajo. TPIU o vsem najprej informira OVSE, ki izpelje prvi pregled primera, IOM

³⁹ V enem izmed primerov so 19. februarja 2001 v reki blizu Prizrena našli umorjeno dekle. Dekle, ki je imelo pri sebi torbico in dokumente, je brez dvoma umrlo zaradi utopitve. Ker je bila voda na tistem delu zelo nizka, so predvidevali, da je bilo dekle v reko položeno še živo, vendar pa nezavestno (glej Amnesty International 2004).

pa potem poda drugo in dokončno oceno o pripravljenosti žensk za vrnitev domov. O sprejemanju v zavetiščih ponavadi odloča upravnik zavetišča, ki pa se zanaša na oceno IOM. Ženske ponujeno pomoč največkrat zavrnejo zaradi naslednjih razlogov:

- nočejo se vrniti domov brez denarja in ko imajo enkrat odobreno nastanitev v zavetišču, takojšnjo vrnitev domov zavrnejo, ker še vedno čakajo na plačilo lastnikov lokalov (ženske imajo sicer na voljo več priložnosti za iskanje pomoči in če le-to zavrnejo prvič, jim lahko pomagajo tudi kasneje);
- zaradi grožnje zvodnikov;
- ker ne razumejo situacije, v kateri so se znašle, ali ne zaupajo policiji oziroma se bojijo povratnega delovanja;
- ker nočejo oziroma se ne morejo vrniti v domovino (glej Limanowska 2002).

V letu 2001 je pomoč zavrnilo 180 žensk od 450-ih, 250-im so pomagali, 4 pa je zavrnila sama IOM, ker so ženske prostovoljno živele na Kosovu in opravljale delo in ker so imele lastna sredstva (denar in dokumente), da so se lahko kadarkoli vrnile domov in niso spadale v rizično skupino. Za ženske, ki ne izpolnjujejo pogojev za pomoč, pa pri IOM obstaja poseben program za migrante, ki so ostali brez vseh sredstev, vendar pa so pravila tudi tu zelo stroga (glej Limanowska 2002).

Dejstvo, da je Kosovo še vedno v fazi izgradnje političnih institucij in da nekaj časa še tudi bo, pomeni, da Kosovo poleg podpore ZN in drugih institucij potrebuje tudi lastne zmožnosti za vzpostavitev ekonomske ureditve. Vse to pa ustvarja ugodno klimo za razvoj organiziranega kriminala. TPIU predvideva, da vodje in druge ključne osebnosti organiziranih kriminalnih skupin v jugovzhodni Evropi ne prihajajo iz Kosova, pač pa iz Albanije, Romunije in Ukrajine, medtem ko ostali pripadniki prihajajo iz lokalnih kriminalnih skupin. Poleg tega se meje med Kosovom in sosednjimi državami po večini gorske, kar pa še toliko bolj otežuje nadzor na samih mejah. To je samo še en v vrsti faktorjev, ki omogočajo preprodajanje žensk in otrok na Kosovo (glej Roopnaraine 2002).

Tudi če pošiljanje s Kosova ta trenutek ni polno razvito, gotovo predstavlja potencialni bodoči problem: obstajajo mnogi socialni, ekonomski in drugi pogoji, ki lahko privedejo do tega, da Kosovo postane država, kjer bo pošiljanje pomemben del trgovanja z otroki. Faktorji, ki omogočajo pošiljanje so: ruralna revščina, obstoj mrež

organiziranega kriminala z že vzpostavljenimi potmi, z omrežji in infrastrukturo za trgovanje z ženskami in deklicami na Kosovo (te poti, omrežja in infrastruktura bi bile lahko uporabljene za promet z žrtvami s Kosova) in veliko povpraševanje v sprejemnih državah. Kljub temu v času pisanja vsi dokazi kažejo, da je Kosovo primarno sprejemna država, pošiljanje je daleč na drugem mestu.

Aprila 2004 je po UNMIK-ovi uredbi št. 2003/25 v veljavo stopil začasni kazenski zakonik, ki tihotapljenje ljudi obravnava v svojem 138. členu, trgovino z ljudmi pa v 139. členu zakonika (glej Provisional Criminal Code 2003). Kampanje proti trgovini z ljudmi pa večinoma vodijo nevladne organizacije, ki so z šolsko ministrstvo v letu 2004 tudi izpeljale projekt, v katerem so poučevale zainteresirane za delo z žrtvami trgovine. UNMIK pa je ustanovil SOS telefon za žrtve trgovine z ljudmi (glej Embassy of the United States 2005). Korupcija v vzhodno balkanskih državah je najpomembnejši faktor, ki zagotavlja, da bodo vse iniciative in vsi boji usmerjeni proti trgovini z ljudmi, ki vodi v spolno izkoriščanje žrtev te trgovine, že v naprej neuspešni ali spodkopani (glej EUROPOL 2006).

O sami korupciji na Kosovu pa več v naslednjem poglavju.

4.6 KORUPCIJA

Korupcija je stara toliko kot človeštvo samo. Pojav močno škoduje družbi in njeni moralni zasnovi ter sami gospodarski rasti že od nekdaj, samo da se temu v zadnjem času zaradi vseh poznanih slabosti posveča več pozornosti kot nekoč. S problemom korupcije se soočajo tudi na Kosovu in o tem bo govorilo to poglavje.

4.6.1 OPREDELITEV POJMA KORUPCIJA

V svetu obstaja veliko definicij korupcije, ki si med seboj niti niso zelo podobne, prav tako niso povsem različne. Korupcija kot jo razume Resolucija⁴⁰ je, skladno z določbami Zakona o preprečevanju korupcije, definirana na naslednji način: Korupcija je vsaka kršitev dolžnega ravnanja uradnih oziroma odgovornih oseb v javnem ali zasebnem sektorju, kot tudi ravnanje oseb, ki so pobudniki kršitev, ali oseb, ki se s kršitvijo lahko okoristijo, zaradi neposredno ali posredno obljubljenih, ponujene ali dane oziroma zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega (glej Komisija za preprečevanje korupcije). Korupcija neposredno zavira razvoj nerazvitih držav, upočasnjuje nadaljnjo preobrazbo držav v tranziciji ter izpodkopava ekonomske in politične temelje razvitih postindustrijskih držav. Gre za eno izmed oblik nevojaške grožnje stabilni in demokratični vladavini, vladavini prava in človekovih pravic. Korupcija dobiva skupaj z organiziranim pravom nadnacionalne razsežnosti in postaja osrednji problem celotne mednarodne skupnosti (Trang v Tratnik Volasko 1999: 5).

Korupcija je v kriminoloških študijah največkrat predstavljena kot povezava med politiko in podkupovanjem v javni/državni upravi, ki sodi v polje kriminalitete belih ovratnikov. Storitvi tovrstne kriminalitete izvršujejo kazniva dejanja zoper državo in davkoplačevalce. Prijavljanje korupcije policiji je poseben problem, saj »žrtev« zaradi lastnega interesa ni pripravljena naznaniti storilca. Korupcijo je mogoče razumeti kot sredstvo za doseganje ciljev. Poleg tega je korupcija v nekaterih poklicih, kjer so plače izjemno nizke, »nujno potrebna« za doseganje ekonomskega minimuma oz. preživetja (Meško 2006: 272–273).

⁴⁰ Resolucija o preprečevanju korupcije v Republiki Sloveniji.

Boj zoper korupcijo je poleg boja zoper organizirani kriminal postal ena izmed prioritet svetovne in evropske varnostne politike 21. stoletja in ga na različne načine omenjajo novejši dokumenti vseh pomembnih mednarodnih organizacij in ustanov (OZN, Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, Svetovna banka, Mednarodni monetarni sklad, Skupnost ameriških držav, Svet Evrope, EU). Njihovi sklepi, določila, priporočila, resolucije ipd. so za podpisnice zavezujoči, k uresničevanju pa silijo tudi vse tiste države, ki bi rade postale članice (Tratnik Volasko 1999: 5). Korupcija in čezmejni kriminal sta vsekakor povezana. Pri tihotapljenju, ko je treba kaj pripeljati iz države in v državo je pri izogibanju carinskim in drugim obveznostim še kako dobrodošla pomoč uradnikov, ki se ukvarjajo s tem. Najpogosteje tihotapijo blago z visokimi uvoznimi davki (cigarete, alkohol, motorna vozila), prepovedano blago (orožje, droge, pornografski material, zaščitene živali in rastline, vojaško tehnologijo, blago, ki ima kulturno oz. zgodovinsko vrednost, jedrske in radioaktivne materiale, proizvode visoke tehnologije itd.) (glej SELDI Publications 2006).

Države, ki imajo visoko stopnjo korupcije imajo naslednje skupne lastnosti:

- večina držav je v preteklosti imela totalitarni sistem ali različne družbene konflikte;
- njihove demokratične institucije se nahajajo na različnih stopnjah razvoja;
- visoka stopnja nezaposlenosti;
- zaposleni v javnem sektorju imajo nizke plače in večina prebivalcev živi na pragu revščine;
- civilna družba in mediji so slabo razviti (glej OSCE 2006).

Kosovo med temi državami ni nobena izjema.

Seveda pa je pri razumevanju pojma korupcije potrebno vedeti, kaj pod tem pojmom zaznavajo ljudje. Rezultati za Kosovo, ki jih je UNDP objavila v svoji raziskavi, so vidni v tabeli 4.4.

Tabela 4. 4: Kaj ljudje zaznavajo pod pojmom korupcija.

AKTIVNOSTI	DA (%)	NE (%)
Ponujanje denarja policistom, z namenom, da jim ne bi bilo odvzeto voziško dovoljenje.	89	9
Ponujanje denarja javnim uslužbencem z namenom zmanjšanja davka na premoženje.	85	8
Pritiski na volivce s fizičnimi grožnjami ali dajanje daril za glas na volitvah.	85	8
Zagotavljanje denarja odvetnikom, ki pomagajo osumljencem, da svoje delo na sodišču čim hitreje opravijo.	82	11
Dajanje denarja javnim uslužbencem zato, da bi pospešili postopke.	81	15
Zloraba uradne dolžnosti z namenom pridobitve osebne koristi.	78	11
Varovanje informacij, ki ne bi smele priti v javnost z namenom pridobitve osebne koristi.	71	14
Posredovanje pri zaposlovanju v visokih izvršilnih institucijah.	68	29
Podkupovanje zdravnikov z namenom posebne nege pacientov.	64	35
Podkupovanje občinskih uradnikov z namenom pridobitve gradbenega dovoljenja.	57	34
Nudenje uslug z namenom pridobitve letnega dopusta.	57	35

Vir: OSCE 2006.

4.6.2 KORUPCIJA NA KOSOVU

Kosovo se glede korupcije niti ne razlikuje precej od drugih držav v regiji, kar prikazuje spodnja tabela 4.5, za razumevanje katere pa je najprej potrebno razložiti indekse, ki so v njej obravnavani in oštevilčini tako kot tukaj;

1. sprejemljivost; indeks prikazuje koliko tolerance glede korupcije družba še sprejema;
2. občutljivost na korupcijo; indeks meri nagnjenost državljanov, da se odločajo proti njihovim vrednotam in principom v določenih okoliščinah;
3. pritisk korupcije; indeks kaže napore javnih uslužbencev, da izvajajo odkrite in prikrite pritiske nad prebivalcem z namenom, da bi od njih dobili darila, denar ali usluge;
4. osebna vpletenost; indeks kaže osebno vpletenost prebivalcev v korupcijska dejanja;
5. razširjenost korupcije; indeks meri zaznavanje družbe o razširitvi korupcije med javnimi uslužbenci;

6. učinkovitost; indeks kaže oceno družbe o tem, koliko jim sama korupcija pomaga pri reševanju osebnih problemov;
7. pričakovanje; indeks meri zaznavanje družbe do katere mere še lahko obvladajo korupcijo.

Vsak izmed indeksov ima razpon od 1 do 10 in bližje ko je indeks številu 10, slabša je situacija glede korupcije, bližje ko je 0, boljše so napovedi.

Tabela 4. 5: Indeks korupcije

Država	indeks1	2	3	4	5	6	7
Albanija	2,4	4,5	3,4	2,0	7,0	6,6	5,5
BiH	2,0	2,9	2,5	1,5	6,0	5,9	5,0
Bolgarija	1,3	2,7	1,0	0,3	6,4	6,9	5,8
Makedonija	2,4	3,0	2,3	1,6	6,8	6,1	6,1
Romunija	1,9	3,7	1,9	1,1	6,9	7,1	6,2
Hrvaška	2,2	2,6	1,4	0,6	5,3	5,8	4,8
Srbija	2,0	2,7	2,2	1,4	6,0	6,5	5,1
Črna gora	1,5	2,6	1,8	1,0	6,0	6,7	4,5
Kosovo	2,1	2,8	1,1	0,7	4,9	3,9	3,8

Vir: USAID 2003.

Kot je razvidno iz tabele 4.5, korupcija na Kosovu ni nič bolj izrazita kot v drugih državah v regiji. Anketiranci na Kosovu so celo bolj optimistični glede obvladovanja težav s korupcijo v primerjavi z drugimi, zaznali so najmanj korupcije med javnimi uslužbenci, je pa osupljiva podobnost med njimi in ostalimi anketiranci iz nekdanjih držav Jugoslavije glede občutljivosti na korupcijo.

Poročilo z naslovom Nations in tranzit iz leta 2002 pa pravi ravno obratno, da je korupcija na Kosovu izrazitejša kot v katerikoli drugi državi v regiji, in sicer zaradi tesnih vezi med političnimi voditelji, Kosovsko osvobodilno vojsko in organiziranim kriminalom. Je pa to poročilo narejeno na podlagi neposrednih izkušenj in ne z empiričnimi podatki (glej USAID 2003). V okviru raziskave USAID, objavljene leta 2003, ki je vsebovala tudi vprašanje, kateri so trije ključni problemi, s katerimi se sooča Kosovo, je največ anketirancev na prvo mesto postavilo nezaposlenost (85,8 odstotka). Na drugem mestu se je znašla korupcija (38,9 odstotka), na tretjem revščina (32,9 odstotka) in na četrtem mestu nizki prihodki (30,9 odstotka) (glej

OSCE 2006). Riinvest je v letu 2005 izvedel še bolj podrobno raziskavo na to temo, kjer so odgovore razvrščali tudi glede na etnično pripadnost anketiranca. Na vprašanje, kaj bi anketiranci uvrstili med največje probleme, s katerimi se sooča Kosovo, so Albanci korupcijo uvrstili na četrto mesto (6,3 odstotka), za nezaposlenostjo (30,7 odstotka), statusom Kosova (29,3 odstotka) in revščino (15,6 odstotka). Srbi problema korupcije niso zaznali, medtem ko so jo pripadniki drugih manjšin uvrstili na šesto mesto (2,1 odstotka) (glej OSCE 2006).

Značilno je, da je javno mnenje o korupciji vedno precej slabše, kot se lahko dokaže. Po raziskavi UNDP iz leta 2004 so anketiranci kot glavni vzrok korupcije v javnem sektorju navedli nizke dohodke (63 odstotkov). Ostale opcije so komaj vredne omembe, saj je željo po hitrem bogatenju navedlo 10 odstotkov anketirancev, moralno stisko je navedlo 7 odstotkov, neučinkovitost pravnega sistema 6 odstotkov in neprimerno zakonodajo 5 odstotkov anketirancev (glej OSCE 2006). Nizke plače so bile na prvem mestu tudi po raziskavah leta 2002, 2003 in 2005. Po barometru globalne korupcije so iz leta v leto najbolj skorumpirane institucije prav politične stranke. V šestih državah od desetih so le-te dobile najslabšo oceno. Vlade, tudi kosovska, bi morale povečati napore v boju proti korupciji, začenjši z ratifikacijo Konvencije ZN proti korupciji⁴¹, ki jo je Generalna skupščina sprejela v letu 2003 (glej Transparency International 2004 in Transparency International 2007).

V tabeli 4.6 so prikazane institucije in funkcije, ki naj bi bile po mnenju ljudi najbolj povezane s korupcijo. Javno elektro podjetje Kosova ljudje vidijo kot ekstremno podkupljivo, kar bi bil lahko odraz publicitete okoli slabega upravljanja z zalogami. Javno telekomunikacijsko podjetje je po mnenju ljudi prav tako zelo podkupljivo. Pri storitvah so največji odstotek dosegli poslovneži, cariniki, bolnišnice, odvetniki,

⁴¹ Konvencija določa preventivno prakso in politiko, ustanovitev preventivnih protikorupcijskih organov, specifične določbe za zasebni sektor ter posebne določbe za povečanje transparentnosti pri financiranju kandidaturne za voljene predstavnike organov ter pri financiranju političnih strank in transparenten ter pregleden sistem javnih naročil, ki naj temelji na konkurenčnosti in objektivnih kriterijih odločanja. Konvencija nalaga državam, da v skladu s temeljnimi načeli svojega pravnega sistema zagotovijo obstoj neodvisnega organa ali organov, ki preprečujejo korupcijo z izvajanjem preventivnih strategij in politik ter nadgrajujejo in širijo znanje o preprečevanju korupcije. Konvencija zavezuje države, da v svoji kazenskopravni zakonodaji inkriminirajo podkupovanja svojih javnih uslužbencev, aktivno podkupovanje tujih javnih uslužbencev, poneverbo, protipravno pridobitev ali drugačno zlorabo premoženja s strani javnega uslužbenca, pranje denarja ter oviranje dela pravosodnih organov. Konvencija od držav zahteva sodelovanje v vseh vidikih boja zoper korupcijo, vključno s preventivo, preiskovanjem in pregonom kršiteljev ter spodbuja države k dajanju posebnih oblik medsebojne pravne pomoči, ki se nanaša na zbiranje in prenašanje dokazov za uporabo na sodišču in ki se nanaša na izročanje kršiteljev. Konvencija kot pomembno novost določa povrnitev premoženja pridobljenega s korupcijo v državo izvora (glej Ministrstvo za pravosodje 2008).

voditelji političnih strank, davčni uradniki, sledi pa jim UNMIK-ovo osebje, ki je v primerjavi s pripadniki enot KFOR dobilo prav tako zelo visok odstotek. Najmanj podkupljiva naj bi bila po mnenju ljudi Statistični inštitut in pa Kosovski zaščitni korpus.

Tabela 4. 6: Prisotnost korupcije v institucijah

Institucija oz. funkcija	% ljudi, ki verjamejo, da je tu korupcija zelo prisotna
KEK (Elektro korporacija Kosova)	78.2
Poslovneži	57.0
PTK (telekomunikacijsko podjetje)	55.2
Carina	54.9
Bolnišnice	45.6
Odvetniki	43.3
Voditelji političnih strank	33.7
Davčni uradniki	31.8
UNIMK osebje	31.0
Občinsko vodstvo	28.2
Sodstvo	27.7
Tožilci	25.2
UNMIK policija	24.5
Univerza, šolstvo	23.0
Občinski uradniki	22.6
Kosovska Agencija Poverenja	16.5
Predsedstvo	16.4
Parlament	15.6
Mediji	15.5
Novinarji	15.0
Kosovska vlada	14.3
KFOR	13.3
NGO (nevladne organizacije)	11.9
KPS	9.4
Učitelji	8.6
Centralni Bankarski Autoritet Kosova	8.4
Statistični inštitut	7.3
KPC	5.9

Vir: USAID 2003.

Poročilo Nations in Transit, ki ga je Freedom House objavila leta 2002, navaja, da korupcija na Kosovu obstaja zaradi tesnih vezi med političnimi voditelji, nekdanjimi voditelji OVK ter organiziranim kriminalom (glej Knopic 2004).

Slika je nekoliko drugačna, ko gre za dejanski stik s korupcijo in ne zgolj za mnenje.

Tabela 4. 7: Izkušnje s korupcijo

Poklici	% ljudi, ki imajo izkušnje z zahtevami bo denarju, darilih in uslugah	Število anketirancev
Zdravnik	32.2	402
Občinski uradnik	16.7	257
Odvetnik	11.2	161
Sodnik	10.5	158
Uradnik na ministrstvu	9.9	168
Poslovnež	9.7	180
Univerzitetni profesorji ali uradnik	8.7	200
Administrativno osebje v sodstvu	7.7	156
Carinik	7.7	150
Tožilec	7.3	148
Davčni uradnik	5.8	206
Občinski svetnik	4.5	177
Policist	4.4	150
Voditelj politične stranke	3.8	194
Bančni uslužbenec	3.6	199
Učitelj	2.8	316
Mednarodni predstavnik	2.7	154
Novinar	2.4	167
Predstavnik NGO	2.1	195
Poslanec	1.8	118
Lokalni politični voditelj	1.8	226
minister	0.9	127

Vir: USAID 2003.

Iz tabele 4.7 je razvidno, da so od ljudi denar, darila in usluge po večini zahtevali zdravniki, sledijo pa jim občinski uradniki, odvetniki in sodniki.

Poroča pa se tudi o lokalni korupciji, posebej med pravnimi, zdravstvenimi, izobraževalnimi službenimi razredi in v podjetjih za električno oskrbo in

telekomunikacije. Novembra 2003 je moral vodja UNMIK-a ustanoviti novo službo za ugotavljanje korupcije v podjetjih, ki se financirajo iz proračuna – in tudi iz vrst UNMIK-a je bil funkcionar ZN obtožen prevare, pri kateri je od podjetja za električno oskrbo nezakonito dobil 4.5 milijona EUR. EU in drugi donatorji so vložili več kot 700 milijonov EUR v oživitev obstoječega sistema oskrbe z elektriko, toda sistem proizvede manj kot pred konfliktom in izgube se nadaljujejo; le tretjina odjemalcev dejansko plača, kar porabi. Podkupovanje in korupcija v zvezi z gradbenimi dovoljenji tisočih stavb sta prav tako vodili do preiskav o vpletenosti lokalnih politikov. Leta 2002 je carinik, ki so ga odpustili, razkril, da funkcionarji mednarodnega slovesa skrivajo velik korupcijski problem v carinski službi, posledično pa je bil vodja le-te obtožen prevare in izrabe položaja. Poleg tega je nezmožnost reguliranja finančnih aktivnosti očitno olajšala pranje denarja in prevare z loterijo. Strokovnjaki tudi trdijo, da so procesi privatizacije nagnjeni k zlorabam in brez nadzora lahko postanejo prave pralnice denarja (glej Pugh 2005).

Raziskava v novembru leta 2006 je razkrila, da 82 odstotkov anketirancev verjame, da je korupcija prisotna tudi v vladi, Ministrstvo za energijo in rudarstvo pa smatrajo za eno izmed najbolj skorumpiranih vladnih institucij (glej Freedomhouse Country Report 2007). Po barometru globalne korupcije iz leta 2007⁴² Kosovo spada med države in pokrajine⁴³ z najvišjo stopnjo podkupovanja, saj je tam po javnomnenjski raziskavi več kot 30 odstotkov anketiranih že plačalo različne podkupnine (glej Transparency International 2007).

Obstajajo pa razlike med zaznavanjem korupcije med kosovskimi Srbi in kosovskimi Albanci ter drugimi manjšinami na Kosovu, kar je razvidno iz spodnje tabele št. 4.8. Po mnenju kosovskih Srbov je korupcija na sodiščih, pri UNMIK-u, lokalni policiji, carinikih in občinskem osebju veliko večja kot po mnenju Albancev na Kosovu. Po drugi strani pa se izkušnje kosovskih Srbov pri izkušnjah z mednarodnimi organizacijami in storitvami, kar se tiče zdravstva in izobraževanja, ne razlikujejo precej od kosovskih Albancev. Mnenje ostalih manjšin pa je ravno nasprotno in pri javnem sektorju zaznavajo manj korupcije kot kosovski Albanci in Srbi.

⁴² Raziskava je zajela 63.199 anketirancev v 60-ih državah.

⁴³ Države, ki so prav tako v tej skupini so: Albanija, Kambodža, Kamerun, Makedonija, Nigerija, Pakistan, Filipini, Romunija in Senegal.

Tabela 4. 8: Zaznavanje korupcije glede na etnično pripadnost

Institucije	Kosovski Albanci	Kosovski Srbi	druge manjšine
Carina	37	49	40
Mednarodne organizacije	37	37	25
Zdravstvo	28	31	13
Lokalno uradništvo	19	37	7
Izobraževanje	17	23	10
Sodstvo	16	47	11
UNMIK-ova policija	8	30	5
Lokalna policija	2	42	0
Davčni uradi	-	-	-
Kosovska vlada	-	-	-
NGO	-	-	-

Vir: USAID 2003.

Najbolj drastičen in še nepojasnen primer korupcije se je zgodil ob iskanju še drugega ponudnika mobilne telefonije. UNMIK je umaknil razpis, ko sta Ministrstvo za telekomunikacije in agencija TRA podpisala pogodbo z izbranim podjetjem, podjetjem Mobitel-Mobikos. Do umika je prišlo, ko so pri individualnem pregledu odkrili nekaj nepravilnosti pri izbiranju ponudnika. Kakorkoli že, te nepravilnosti nikoli niso bile do potankosti pojasnjene, kar je pustilo prostor špekulacijam in zmedi o pravičnosti postopka. Poleg tega pa ni bil sprožen noben praven ali administrativen ukrep proti funkcionarjem TRA, ki so bili odgovorni za izbiro ponudnika (glej Nations in Transit 2005). V januarju 2000 je policija ZN preiskala stanovanje starejšega brata Hashima Tačija, Ganija Tačija, in v njem odkrila 500.000 mark v bankovcih pod vzmetnico. Del denarja mu je izplačalo kanadsko gradbeno podjetje za posredniške posle (glej Kleveman 2002). Leta 2002 je nek zahodni upravitelji odkril vrsto nelegalnih gradenj v Prištini. Migracije v mesto so povzročile pomanjkanje bivalnih prostorov. Zaradi nizkih plač je lokalna administracija še bolj dovzetna za razne podkupnine in tako so odkrili, da je bilo od leta 2000 nelegalno zgrajenih približno 4.000 stavb. Uradniki so namreč jemali podkupnine v zameno za to, da se niso vmešavali v ilegalne gradnje. Korupcija je bila zaznana tudi pri registriranju vozil, kjer so odgovorni prejeli podkupnine v zameno za registracijo vozila. Tuji preiskovalci pri UNMIK-ovi policiji so odkrili vrsto tajnih dogovorov na višji ravni glede jemanja podkupnine.

Prav tako je korupcija prisotna pri sistemu javne preskrbe. Na ministrstvu za finance je posebno telo, ki se ukvarja s sistemom javne preskrbe, odkrilo nekaj domnevnih nepravilnosti glede oskrbe tako na lokalni kot na ministrski ravni. Med drugim so posneli nekaj zaposlenih na ministrstvu za zdravje, kako so nezakonito zahtevali 10 odstotkov od 18 milijonov EUR javnih sredstev namenjenih za farmacijo. In kljub temu, da so ministra odstavili ter predložili dokaze tožilstvu, ni bilo za zaposlene nobenih sankcij. Korupcija obstaja tudi v bolnišnicah in na klinikah, še posebej pri premeščanju pacientov, ki lahko plačajo zdravniške storitve, od javnih k zasebnim zdravnikom. Naslednji problem predstavlja privatizacija družbeno lastniških podjetij. Za razlaščenje teh podjetij je pooblaščen KTA (Kosovo Trust Agency). Pojavile so se govorice, da naj bi KTA in ta družbeno lastniška podjetja poslovala nelegalno, brez plačevanja davkov ter s ponarejanjem dobička. Preiskovalci za to niso odkrili nobenih dokazov (glej Kopic 2004). Leto 2005 je zaznamovalo povečanje korupcije znotraj vladnih struktur, tako na nacionalni kot na lokalni ravni (glej Nations in Transit 2006).

4.6.3 UKREPI V BOJU PROTI KORUPCIJI

Institucija za varovanje človekovih pravic na čelu z ombudsmanom je bila ustanovljena s strani posebnega odposlanca in neodvisna po UNMIK-ovi uredbi št. 2000/38. Ombudsman ima nalogo, da notranji civilni administraciji poroča o vsakršnem nasilju ter o zlorabi oblasti. Mnogi primeri, s katerimi se Ombudsman ukvarja, od lastniških vprašanj, zaposlovanja, pravičnih sojenj, nekaznovanosti in zlorabe oblasti, so potencialno povezani s korupcijo (glej Knopic 2004).

V boju proti korupciji so bili med drugim do sedaj sprejeti tudi naslednji ukrepi:

- decembra 2003 je bila osnovana Medministrska delovna skupina za boj proti korupciji;
- marca 2004 je bila sprejeta protikorupcijska strategija, maja 2005 pa je kosovska skupščina sprejela protikorupcijski zakon, ki ga je podpisal tudi posebni odposlanec ZN;
- v začetku leta 2006 je bil sprejet protikorupcijski akcijski načrt, aprila 2006 pa je bil ustanovljen Svet kosovske agencije za protikorupcijo (glej OSCE 2006).

Kosovska vlada je 17. marca 2004 predstavila Protikorupcijsko strategijo, ki je bila skupen projekt vlade, nekaterih družbenih skupin in UNMIK-a. Urad za človekove pravice in enake možnosti in misija Sveta Evrope na Kosovu sta izdelovali Akcijski načrt za protikorupcijo, ki sestoji iz treh glavnih elementov: preventive, uveljavitve in osveščanja javnosti. Med pripravami načrta sta Urad in UNDP opravila raziskavo o zaznavanju korupcije s strani javnosti in ugotovila, da 82 odstotkov anketirancev korupcijo zaznava kot vsakodnevni problem. Anketiranci so bili bolj tolerantni do korupcije v zdravstvu, šolstvu in zaposlovanju kot pa do korupcije v vladi, sodstvu in davčnem sistemu. Instituciji, ki jim najbolj zaupajo, sta KPS in KFOR. Ciljna publika Strategije so bili prebivalci Kosova, mlajši od 25 let, ki predstavljajo 52 odstotkov vseh prebivalcev. Ta del populacije ima nižjo stopnjo tolerance v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami (glej Nations in Transit 2005).

Največji del aktivnosti v boju proti korupciji je naveden v Akcijskem načrtu, ki vsebuje:

- specifična protikorupcijska merila;
- zakonodajna protikorupcijska merila;
- zakonodajna in pravosodna merila;
- merila za reformo javnega sektorja;
- merila o lastništvu javnih financ;
- merila o medijih;
- merila za izgradnjo kapacitet za izobraževanje;
- ostala merila za institucionalno reformo;

Načrt tako vsebuje vsa področja, v katerih se korupcija lahko pojavi (glej OSCE 2006).

V letih 2004 in 2005 je kosovski parlament razglasil kar nekaj zakonov, ki naj bi omejevali korupcijo in se borili proti njej. Zakon o javnem vodenju financ in odgovornosti, Zakon o prepovedi korupcije in Zakon o javni oskrbi so le del zakonov povezanih s korupcijo, ki so primerljivi z evropskimi standardi. Vlada pa vseeno ni sprejela ustreznih administrativnih in zakonodajnih ukrepov, da bi preprečila korupcijo v začasnih institucijah. Zakon o prepovedi korupcije npr. že imajo, zahteva po ustanovitvi protikorupcijske komisije pa je bila zavržena (glej Nations in Transit 2006). Kosovska protikorupcijska agencija je pričela funkcionirati 17. julija 2006 z

izvolitvijo njenega direktorja. Je neodvisno telo, ki deluje v skladu s protikorupcijskim zakonom (glej OSCE 2006). Več kot 6 let so se mednarodna policija, tožilstvo in obveščevalne agencije trudili, da bi prišli korupciji do dna, vendar zaman. Sam boj je bil močno oviran zaradi družinske solidarnosti in pripadnosti klanom in pa zaradi ustrahovanja prič in sodnih uradnikov. Nerazumevanje jezika s strani mednarodne policije in neizkušeno zakonodajno telo pa sta bila še dodatna prispevka k neuspehu (glej Nations in Transit 2006). Sedanji koncept boja proti korupciji je usmerjen predvsem na preventivno delovanje.

V septembru 2007 je Kosovska protikorupcijska Agencija skupaj z organizacijama OVSE in UNDP pričela z drugo fazo kampanje o osveščanju javnosti o korupciji v javnem sektorju. Po uvedbi brezplačne številke za prijavo korupcije v decembru 2006 prejmejo po pet do sedem klicev na dan, kar je pripeljalo do več kot 80 preiskav. Nova kampanja, ki se je odvijala pod geslom Korupcija se konča z vami – Poročajte o korupciji – Vzpodbudite naslednjo preiskavo je vključevala tri-tedensko oglaševanje na TV, razdeljevanje letakov ter uvedbo informacijskih stojnic. Poleg tega so izpeljali tekmovanje za najboljši novinarski prispevek, ki se bo nanašal na korupcijo (glej OSCE 2007a).

Alternative Information Network, združenje neodvisnih novinarjev jugovzhodne Evrope, je objavilo članek z naslovom Korupcija – Problem, ki ga je nemogoče rešiti. V njem navajajo, da se prebivalci Kosova nad korupcijo niti ne pritožujejo, saj naj bi jih zanimale le lastne težave in so nezainteresirani za kaznovanje teh, ki se okoriščajo s korupcijo. Klub temu, da se vpliva na mnenje ljudi o boju proti korupciji, še vedno niso zainteresirani za to, da bi se ta problem odpravil. Ravno tisti, ki so najbolj ugledni, vodijo ponavadi najpomembnejše posle, kot so na primer tihotapljenje cigaret, nafte in drugih dobrin. Prav tako domnevajo, da je v korupcijo verjetno vpletena večina političnih voditeljev, ker se ne ukvarjajo z nobenim poslom (vsaj legalnim ne), pa kljub temu živijo v luksuznih hišah in vozijo luksuzne avtomobile. Dejstvo, da ne obstaja noben mehanizem, ki bi financiral politične stranke, še dodatno podkrepi to trditev. Poleg vsega pa banke brez vprašanj sprejemajo vse vrste depozitov (glej Knopic 2004).

4.6.3.1 BOJ PROTI KORUPCIJI NA LOKALNI RAVNI

Na lokalni ravni se korupcija pojavlja zaradi pomanjkanja preglednosti v proračunu ter zaradi pomanjkanja odločanja ostale javnosti. V občinski upravi bi bilo zato potrebno spremeniti postopke in pravila, s čimer bi javnosti omogočili načrtovanje proračuna. Poleg tega bi morali vsi dobro poznati Zakon o korupciji in definirati kazenske sankcije zoper kršitelje. Problem predstavljajo tudi nizki osebni dohodki, kar bi se dalo urediti z ustreznimi akti, ki bi definirali status občinskih uradnikov. Prav tako se pojavljajo težave zaradi nerazrešenih lastninskih vprašanj, legalizacij ilegalnih gradenj ter pomanjkanja dokumentacije in drugih prostorskih načrtov. Veliko je tudi zaposlovanja družinskih članov. Da bi korupcijo na lokalni ravni preprečili, bi morali med drugim ustanoviti komisijo, ki bi izven skupščine občine spremljala delovanje proračuna, prav tako bi morali od občinske uprave zahtevati tri-mesečna poročila o stroških. Potrebno pa bi bilo tudi identificirati državno in zasebno lastnino (glej OSCE 2006).

4.6.3.2 BOJ PROTI KORUPCIJI V CENTRALNEM VODSTVU

Na centralni ravni predstavlja problem predvsem pomanjkanje informacij. Potrebna bi bila uveljavitev zakona o informiranju, ki bi omogočil dostop do informacij vladnim službam z izjemo tistih primerov, v katerih je jasno, da mora informacija ostati tajna. Javni bi morali biti tudi podatki, ki se nanašajo na finance. Javni uslužbenci bi morali podati vsakoletno poročilo, kar naj bi veljalo predvsem za upravnike in direktorje upravnih služb, katere financira ali upravlja vlada. Potrebna pa bi bila tudi revizija v vladnih podjetjih, s čimer bi se zavarovalo njihovo vodenje in zakonit način. Potem bi morali razdeliti regulativno in usmerjevalno funkcijo posameznikov pri javnih naročilih. Oseba, odgovorna za izpeljavo javnega naročila v samo javno naročilo, ne bi smela biti vpletena. Javnost bi morala biti obveščena o tem, kdo je za kaj odgovoren, da bi v primeru, ko bi kaj potrebovali, takoj vedeli, na koga naj se obrnejo. Ustanoviti bi morali tudi pisarno glavnega revizorja, ki naj bi imel pristojnost kontrole nad ministrstvi, o ugotovitvah pa bi poročal direktno skupščini (glej OSCE 2006).

4.6.3.3 BOJ PROTI KORUPCIJI NA NIVOJU SKUPŠČINE

Na nivoju skupščine bi morali osnovati kodeks etike za poslance ter oblikovati posebne odbore za etiko. Uzakoniti bi bilo potrebno tudi predpise, ki bi veljali v primerih spopada interesov. Prav tako bi morali uvesti prepoved o jemanju ali dajanju daril. Osebam, ki so bile obtožene jemanja podkupnin, bi se moralo onemogočiti, da bi še kdaj delale v javnih podjetjih ali kot javni uslužbenci. Vsako drugo ali tretje leto bi morali preveriti učinkovitost programov, financiranih s strani vlade. Financiranje političnih strank bi morale nadzorovati neodvisne skupine. Za kaznivo dejanje pranja denarja bi morali imeti bolj stroge zakone in strožje kazni. Zakoni o protikorupciji bi morali biti med seboj usklajeni (glej OSCE 2006).

4.6.3.4 BOJ PROTI KORUPCIJI V POSLOVNEM SEKTORJU

Korupcija v podjetjih predstavlja problem predvsem zaradi tega, ker povečuje stroške ter istočasno zmanjšuje dobiček, kar pa zmanjšuje tudi motivacijo za nadaljevanje poslovne dejavnosti, kar dolgoročno lahko privede do odpuščanja zaposlenih in končno do zaprtja podjetja. Podjetja bi zato morala vlado obveščati o tistih podjetjih, v katerih je prisotna korupcija, ti pa bi nato morali plačati visoko ceno za to, onemogočen pa bi jim moral biti tudi ponoven vstop na trg. Jasno bi moral biti tudi definiran koncept partnerstva. Med vlado in poslovnim sektorjem bi morali vzpostaviti dialog (glej OSCE 2006).

Korupcija na Kosovu je torej žal še kako prisotna, vendar so izdelane vsaj približne strategije, kako se proti njej boriti. Prebivalstvo je s problematiko tudi kar dobro seznanjeno, žal pa imajo nekateri od nje očitno še vedno prevelike koristi, da bi dejansko prišlo do dejanj, ki bi lahko govorila o kakršnikoli učinkovitosti boja proti temu negativnemu pojavu v družbi.

4.7 EKSTREMIZEM IN ETNIČNE NAPETOSTI

Dokazovanje sprtih strani o tem, katera ima prav, je tudi na Kosovu pripeljalo do nastanka različnih ekstremističnih skupin tako na eni kot na drugi strani. Žal nobeni ni uspelo povzročiti nič drugega, kot zgolj zanetiti nove etnične napetosti. O teh skupinah ter o posledicah njihovih delovanj govori to poglavje.

4.7.1 ALBANSKI EKSTREMIZEM IN POSLEDIČNE ETNIČNE NAPETOSTI

Za kuliso politično-diplomatske poteka še ena igra, skrajno eksplozivna in nevarna: priprave albanskih paravojaških enot za začetek novih bojnih delovanj, če politične rešitve ne bi zadovoljile njihovih pričakovanj.

Vse paravojaške enote, ki so delovale in ki delujejo na območjih, na katerih živi albansko prebivalstvo, imajo korenine v OVK, ki se je pojavila leta 1992 (Arsić 2005: 12). Vrh OVK so delno sestavljali tisti vojaki in miličniki albanskega porekla, s katerimi je ob razpadu Jugoslavije komaj ustanovljena „Republika Kosovo“ skušala organizirati – a brez uspeha – jedro lastne vojske. Vanj so se vključili tudi nekateri študenti, ki so sodelovali v boju proti oblastem že v sedemdesetih letih. OVK je finančno podpirala diaspora, posebej močna v Nemčiji in Švici, kjer so z denarjem Enverja Hoxhe že v šestdesetih in sedemdesetih letih oblikovale Titovemu režimu sovražne skupine. Štiri od teh so se leta 1982 spojile v Kosovsko ljudsko gibanje, ki ga je ustanovila peščica bivših političnih zapornikov. Svoje maoistično prepričanje so kmalu zamenjali z nacionalizmom in v Ženevi ustanovili zbirno središče poimenovano „Domovina kliče“ (Vendlindja Therret), ki je po ustanovitvi OVK postalo za kosovske emigrante pravi magnet. Z njegovo pomočjo, s pomočjo tihotapcev heroína, ki so obvladovali zúriški trg, pa tudi albanskih, ameriških, nemških in italijanskih tajnih služb – tako je vsaj trdil beograjski tisk – je OVK leta 1996 sprožila vrsto oboroženih incidentov, začenjši s tistim, ki se je zgodil 2. februarja, ko so eksplodirale bombe v petih taboriščih za srbske pregnance iz hrvaške krajine (od 10.000 do 16.000 ljudi). Pojav gverile pa je Rugova dolgo skušal tajiti, češ da je OVK plod srbskih tajnih služb, ki da hočejo povečati napetosti v pokrajini in izrabiti priložnost za nadaljnje nasilje. Po nekaterih ocenah naj bi OVK od sredine leta 1996 do konca februarja

1998 povzročila približno 100 oboroženih incidentov in ubila 10 Srbov, ne da bi pri tem utrpela hude izgube. Čeprav je štela malo borcev, je postajala vse napadalnejša in tako še pospešila endemično izseljevanje Srbov iz Kosova, ki ga je beograjski režim skušal že leta zajezi. Njene vedno drznejše in pogostejše akcije, osredotočene sredi februarja 1989 okoli Drenice, severozahodno od Prištine, niso vzbujale posebne naklonjenosti v evropskem in ameriškem tisku. Toliko bolj, ker se niso omejevale na boj proti Srbom, temveč so napadale tudi pristaše Rugove, kakor tudi Rome in Gorane, ki so živeli na omenjenem območju in bili osumljeni kolaboracionizma. Zaradi tega je veleposlanik Robert Gelbard med obiskom v Prištini 23. februarja izjavil, da gre „brez dvoma za teroristično skupino“, in s tem posredno priznal oblastem pravico, da se proti njej borijo in jo skušajo zatreti (čeprav je z druge strani pozival Beograd k zmernosti). Njegova neprimerna ugotovitev je vsekakor spodbudila Miloševića, da je kak dan pozneje ukazal racijo posebnih policijskih enot notranjega ministrstva (MUP) v okolici Drenice, kjer so uporniki organizirali „osvobodeno“ ozemlje. Nebrzdano nasilje, ki je imelo za posledico požgane vasi in približno 17.000 beguncev, je vzpodbudilo številne mlade, da so se pridružili OVK, ki se je v nekaj tednih močno okrepila ter narasla na približno 12.000 borcev⁴⁴. Novembra in decembra leta 1998 so Američani organizirali štiri srečanja z voditelji OVK. V zameno za obljubo, da ne bodo razširili spopadov na Makedonijo in da ne bodo poglobili stikov z islamskimi integralisti, so gverilci – tako so vsaj pravili Francozi – dobili orožje in vaditelje, ki naj bi jih dale na razpolago ameriške, nemške in hrvaške tajne službe (Pirjevec 2003: 467–488). Zaradi sporov med Albanci samimi in nepripravljenosti Srbov na sodelovanje je diplomatska akcija zastala, na Kosovu pa je znova prišlo do nasilja⁴⁵. Z resolucijo 1244 so razorožili OVK, kar se je dejansko zgodilo 19. septembra 1999, dan pozneje pa je 5.000 pripadnikov OVK prešlo v novoustanovljeni Kosovski zaščitni korpus⁴⁶ (KZK), potem pa še v Kosovsko

⁴⁴ Po napadu na rudnik v Trepči je OVK 17. julija 1998 zasedla Orahovac v zahodnem Kosovu in s tem prvič v celoti prevzela nadzor nad nekim mestom. Deset dni pozneje pa so se ga srbski miličniki znova polastili v okviru široke protiofenzive, ki so jo sprožili v sodelovanju z vojsko in je težila h uničenju podpornikov gverile, predvsem na obmejnih območjih z Albanijo. V naslednjih dneh je OVK utrpela še druge poraze, ki so zgovorno opozarjali na jeno šibke točke: skromno koordinacijo med poveljniki, nezadostno izurjenost čet in pomanjkanje težkega orožja. Osmega oktobra 1998 so voditelji povsem izčrpane OVK razglasili prekinitve ognja in svojim ljudem ukazali „taktičen umik“ v gozdove in na planine (glej Pirjevec 2003: 479–484).

⁴⁵ O resnosti pogostih incidentov proti koncu leta 2005 govori uredba UNMIK-a in KFOR-ja, s katero so prepovedali gibanje od 18. ure zvečer do 8. ure zjutraj na območju Drenice, Peći, Dečanov in Đakovice (glej Arsić 2005: 8).

⁴⁶ Vojaška strategija predvideva, da „obrambne sile Kosova“ štejejo 10.000 pripadnikov – poklicnih vojakov in 20.000 rezervistov, organiziranih v tri celote: sile za hitro posredovanje, glavne obrambne sile in osnovne vojaške organizacije. Po mobilizacijskem načrtu je predvideno hitro povečanje obstoječih sil na skupno 50.000 borcev. KZK je podrejen UNMIK-u oz. posebnemu odposlancu generalnega sekretarja ZN.

policijsko službo (KPS). Vse vpletene v kosovsko krizo pa skrbi široka paleta albanskih paravojaških organizacij, v katere so vključeni nekdanji pripadniki OVK (Arsić 2005: 9).

Pripadnike albanskih paravojaških enot so urili v kampih in vadiščih nekdanje OVK v vaseh Rogivi nad Pećjo, Velikincih pri Gnjilanah, Mgura na planini Lipovica pri Lipljanah, Glodjanih pri Dečanih, Batlarih pri Podujevu in v srcu Drenice, v trikotniku med Klino, Grgovcem in Srbico. Za urjenje pripadnikov je generalštab Obrambnih sil Kosova najel tuje plačance kot inštruktorje ali kot specialiste za posamezna področja, kot so ostrostrelci, elektroniki za delo na radarskih sistemih, najsodobnejših namerilnih napravah, piloti ali pripadniki posebnih enot. Vse albanske vojaške enote, legalne in ilegalne, so bile opremljene s sodobnim orožjem, še posebej ostrostrelnim orožjem velikega kalibra in dometa, avtomatskimi bombometi, protiklepnimi prenosnimi raketnimi sistemi, artilerijskimi orožji različnih kalibrov, prenosnimi protiletalskimi raketnimi sistemi, oklepni bojni sredstvi, sodobnimi sistemi zvez, načrtovali pa so tudi nastajanje letalskih sil manjšega obsega, opremljenih z bojnimi in transportnimi helikopterji (glej Arsić 2005: 10).

V nadaljevanju sledi opis nekaterih ekstremističnih skupin.

4.7.1.1 AKSH (Albanska nacionalna armada)

Območje delovanja AKSH obsega področje Kosova, južne Srbije in Makedonije. Njen program ni zasnovan na verski osnovi ampak na nacionalistični. Predvidevajo, da AKSH nima več kot 200 članov, od tega naj bi jih bilo od 50 do 70 v Makedoniji. Glavno oporišče pripadnikov naj bi bili Tanuševci (glej Jane's Sentinel 2006). AKSH zagovarja program pan-albanskega nacionalizma, ki vsebuje Albanijo, Kosovo, Južno Srbijo, zahodno in severno Makedonijo in grško regijo Epirus, kar bi dosegli z uporom „okupatorju“ in nasiljem. Zaradi bombnega napada na železniškem mostu Lozista na severnem Kosovu aprila 2003 je posebni odposlanec ZN Michael Steiner AKSH označil za teroristično organizacijo, UNMIK pa je vzpostavil posebno protiteroristično enoto. Srbski politiki in mediji pa so AKSH prikazovali kot dobro usklajeno teroristično organizacijo s številnimi bazami za usposabljanje po Kosovu, Albaniji in Makedoniji in 50.000 pripadniki. Srbska vlada je trdila, da je v južni Srbiji

približno 650 pripadnikov z bazami za usposabljanje blizu Gnjilan in Kosovske Kamenice. Albanski viri v dolini Preševa pa so povedali, da AKSH nima nobene prave strukture in deluje ohlapno s pomočjo nekdanjih poveljnikov pregnane UCPMB na Kosovu (glej International Crisis Group 2003).

AKSH je odgovorna za kar nekaj incidentov. V marcu 2003 sta bila ubita dva Albanca, na kosovsko-srbski administrativni meji blizu Konculja. Moška sta prevažala 20 kg eksploziva. Ko ju je policija hotela aretirati, sta pobegnili. Ker sta med begom potegnila orožje, je policija streljala nanju. AKSH je potrdila, da sta bila ubita njena pripadnika. V avgustu 2003 pa je prišlo do napada na vojaško postojanko v Dobrošinu ter do napada na mejno postojanko v Konculju, za kar je odgovornost prav tako prevzela AKSH (glej International Crisis Group 2003). V začetku leta 2004 so v Švici na podlagi mednarodne tiralice aretirali Rivdaba Rashitija, ki naj bi bil glavni financer albanskih skrajnežev. Po trditvah srbske obveščevalne agencije BIA je bil Rashiti vodja Albanskega nacionalnega sklada, organizacije pri AKSH, pristojne za nudenje finančne pomoči albanskim skrajnežem na Kosovu. BIA Rashitija tudi obtožuje, da je eden od koordinatorjev in inštruktorjev skrajne skupine na jugu Srbije, pod vodstvom nekdanjega poveljnika Osvobodilne vojske Preševa, Medvedje in Bujanovca, Lirima Jakupija. Člane te skupine, ki naj bi pripravljali teroristične napade, so aretirali 30. septembra 2003 v bližini Bujanovca (glej STA 2004b). V novembru 2007 so na meji s Srbijo znova začeli patroljirati pripadniki prepovedane AKSH. Za patroljiranje so se odločili, da bi preprečili morebiten vdor Srbov, še posebej Garde carja Lazarja. ANA naj bi imela 12.000 vojakov, oblečenih v črne vojaške uniforme in smučarska očala (glej MMC RTV SLO 2007b). Vodje AKSH naj bi bili po poročilih zahodnih policij in ZN vpleteni v tihotapljenje orožja, ljudi, drog in drugega blaga (glej Library of Congress 2002).

4.7.1.2 UCPMB (Osvobodilna vojska Preševa, Medvedje in Bujanovca)

Osvobodilna vojska Preševa, Medvedje in Bujanovca se je pojavila v jeseni leta 1999 in v letu 2000 s podobnimi taktikami, kot jih je imela OVK izvedla nekaj resnih incidentov. Njen cilj je bil odcepitev teh treh občin od Srbije ter njihova priključitev v neodvisno republiko Kosovo (glej Jane's Sentinel 2006). Pripadniki so si prizadevali

za razširjeno Kosovo oziroma za Veliko Albanijo. Financirali so se preko organiziranega kriminala in preko domačih donatorjev. Število pripadnikov se je gibalo od nekaj sto pa do 2.000 pripadnikov. Oboroženi so s kalašniki, eksplozivi in nekaj artilerije. Območje delovanja je segalo od Preševa, Medvedja, Bujanovca v južni Srbiji preko meje Kosova do Malega Trnovaca in Gnjilan. Njihove tarče so bili srbski civilisti ter policisti (glej Library of Congress 2002).

Na jugu srednje Srbije, v dolini Preševa⁴⁷, je leta 2001 izzvala upor, zadušile pa so ga srbske varnostne sile. V januarju 2003 so nekdanji pripadniki UCPMB pretepli nekaj Albancev, zaposlenih pri mednarodni policiji. Februarja so se razmere še nekoliko bolj zaostrele, ko sta dva zamaskirana moška v centru Bujanovca in pred pričami ustrelila etničnega Albanca, ki je delal za Srbsko obveščevalno službo (BIA). Istega dne je neznan napadalec vrgel ročno granato v stanovanje srbskega policista v srbskem zaselku Levosoje, prav tak v občini Bujanovac. V februarju so se incidenti v občini Bujanovac nadaljevali. Na protitankovsko mino je zapeljalo policijsko vozilo, pri čemer je bil voznik ubit, dva potnika pa sta bila ranjena (glej International Crisis Group 2003). Ni dvoma, da nekdanji poveljniki OVK in UCPBM še vedno vzdržujejo vezi in da si nudijo medsebojno pomoč in podporo.

4.7.1.3 UPK (Kosovska vojska za neodvisnost)

UPK se je pojavila v začetku jeseni 2005. Septembra so njeni oboroženi in zamaskirani pripadniki 11 km jugovzhodno od Peći dvema Albancema izročili grozilno pismo za domačo in mednarodno varnost. V njem so izjavili, da imajo trenutno 378 članov, do konca leta 2005 pa naj bi jih imeli že več kot 5.000. Povedali so, da bodo delovali po vojnih zakonih (Arsić 2005: 8). Oktobra 2005 so pripadniki UPK na cesti Džakovica–Dečani ustavili KFOR-jevo vozilo ter potnike prisilili, da so opustili patroljiranje in se vrnili v bazo. Kot tarče so bili označeni pripadniki sil KFOR in UNMIK-a ter vsi albanski politiki, ki so sodelovali z omenjenima. Srbi in ostale manjšine pa naj ne bi bili tarče, saj je bil cilj UPK neodvisno Kosovo, v katerem bi vse entitete živele v miru (glej Blic 2005).

⁴⁷ Preševska dolina je znana predvsem po veliki nezaposlenosti, hudi nerazvitosti ter prisotnosti srbske vojske in policije, ki naj bi preprečili, da bi se ta strateško pomembna dolina priključila morebitnemu neodvisnemu Kosovu (glej Lipušček 2007).

Po gradivih UNMIK-a ima vojaško krilo velikoalbanskega gibanja legalni del (KZK in KPS) in ilegalni del, ki ga tvorijo omenjene paravojaške enote (Arsić 2005: 9). Nekatere izmed teh paravojaških formacij so danes še vedno aktivne, druge obstajajo zgolj na papirju, tretje pa delujejo kot kriminalne organizacije.

4.7.1.4 GIBANJE SAMOODLOČBA

Na Kosovu je poznano tudi gibanje Samoodločba, katere vodja je Albin Kurti⁴⁸. Konec novembra 2006 je kosovska policija razgnala s solzivcem več tisoč jeznih kosovskih Albancev, ki so med protestnim shodom skozi mesto metali kamenje in rdečo barvo tudi na poslopje kosovske vlade in parlamenta. Vodja protestnikov je bil Albin Kurti (glej STA/Reuters 2006). Gibanje Samoodločba je 10. februarja 2007 organiziralo proteste proti predlogu o prihodnjem statusu Kosova⁴⁹. Demonstracije so se začele s pohodom po osrednjih prištinskih ulicah, množici študentov, ki so jedro gibanja, pa so se pridružili tudi mnogi prebivalci Prištine. Nekateri pripadniki gibanja so se v Prištino pripeljali tudi iz Makedonije, protestom pa se niso pridružili posebej povabljeni vojni veterani in pripadniki večine parlamentarnih strank, ki se ne strinjajo s prepričanji gibanja Samoodločba. Policisti ZN so skušali protestnike razgnati s solzivci, saj so hoteli podreti policijske barikade. Pri tem naj bi bilo ranjenih več kot 70 ljudi, štirje med njimi huje, a se je množica po posredovanju enot ZN začela počasi umikati od barikad⁵⁰ (glej MMC RTV SLO/Reuters 2007). Približno 1000 privržencev gibanja Samoodločba se je konec marca 2007 mirno razšlo po protestnem shodu v središču Prištine, ki je enako kot protest 3. marca minil brez incidentov. Protestniki so na ta način že tretjič nasprotovali Ahtisaarijevemu predlogu. Od februarskih neredov

⁴⁸ Neusmiljeni borec proti izdajstvu in korupciji kosovske vlade je bil pred desetimi leti eden od voditeljev kosovskih študentov. Leta 1999, ko se je morala srbska vojska umakniti s Kosova, ga je srbski režim aretiral in mu sodil v Srbiji. Zaradi terorizma je bil obsojen na 15 let zapora, čez dve leti pa ga je tedanji predsednik Srbije Vojislav Koštunica pomilostil⁴⁸. Vrnil se je na Kosovo in ustanovil Samoodločbo z geslom: Nobenih pogajanj, z nikomer, zgolj narodova samoodločba! (glej Sadiku 2007).

⁴⁹ Marti Ahtisaari je za prihodnjo ureditev Kosova predlagal nadzorovano neodvisnost, a nad predlogom nista bili navdušeni ne ena ne druga stran. Kosovski Albanci se niso strinjali z nadzorom mednarodne skupnosti in širokimi pravicami Srbov, ki živijo na Kosovu, srbska stran pa je nasprotovala kakršnikoli neodvisnosti Kosova (glej MMC RTV SLO/Reuters 2007).

⁵⁰ Po informacijah Amnesty International pa naj bi bilo ranjenih 87 ljudi, od tega 7 huje. Dva izmed protestnikov naj bi bila ubita s strani romunske policijske enote v okviru policije ZN-a. Marca 2007 so romunske oblasti odpoklicale policiste, ki bi lahko imeli pomembne informacije o primeru. Zatem niso uvedli formalne kazenske preiskave v primerih umorov in poškodb demonstrantov (glej Amnesty International 2008).

se je število udeležencev protestnih shodov zmanjšalo, saj jih je bilo takrat okoli 3.000, 3. marca pol manj, 31. marca pa le še 1.000 (glej STA 2007a).

4.7.1.5 PRIMERI ETNIČNIH NAPETOSTI KOT POSLEDICA ALBANSKEGA EKSTREMIZMA

Albanci pa so povzročili tudi ogromno drugih incidentov, za katere ni prevzela odgovornosti nobena ekstremistična skupina niti nobeno drugo gibanje. Februarja 2001 so albanski ekstremisti izvedli bombni napad na avtobusni konvoj več kot 250-ih Srbov v Podujevu. V eksploziji, ki jo je povzročila daljinsko vodena raketa, je bilo ubitih 7 ljudi in ranjenih več kot 40 ljudi. Raketa, ki je bila sprožena 400 m stran, je zadela prvi avtobus (glej BBC 2001).

V avgustu 2003 je bilo tudi več napadov na srbske civiliste. Med kopanjem v reki blizu Goraždevaca sta bila ubita dva srbska mladeniča, štirje pa ranjeni. Dober teden kasneje je bil v Ljipljanu ubit ribič, v napadu z granato v vasi Cernica blizu Gjilan pa je bil en moški ubit, štirje pa ranjeni. Večino incidentov v dolini Preševa v letih 2002 in 2003 bi lahko razdelili v dve kategoriji. V prvo spadajo napadi na albanske pripadnike multietnične policije in mestne vlade. V drugo pa spadajo napadi na žandarmarijo, srbsko policijo in vojsko. Za večino teh incidentov so krivi albanski ekstremisti, ki nasprotujejo integraciji doline Preševa s Srbijo in okupaciji srbskih sil (glej International Crisis Group 2003). Žrtve pa so tudi pripadniki mednarodnih enot. V marcu leta 2004 sta bila v vasi Šakovica ubita dva pripadnika UNMIK-ove policije, prvi po rodu iz Kosova, drugi iz Gane. Za napad, v katerem so storilci uporabili puške znamke Kalašnik, so osumili albanske nacionaliste iz Podujeva (glej Xharra 2004).

V sredini marca 2004 so iz več kosovskih mest evakuirali srbsko prebivalstvo. Tiskovni predstavnik UNMIK-ova policija je za avstrijsko državno TV zatrdil, da je bilo nasilje „očitno vnaprej načrtovano“. Kosovo se je že prej soočalo z nasiljem, toda tokrat je šlo za usklajene akcije, saj so jih Albanci začeli ob istem času v več različnih krajih pokrajine. Neimenovani UNMIK-ov uradnik je za beograjski radio B92 povedal, da je pokrajina doživela svojo »kristalno noč«, kajti tistega, kar se je dogajalo, ni

mogoče opisati drugače kot pogrom Albancev nad Srbi⁵¹. Tarča večinskega ljudstva v pokrajini so bili tudi srbski samostani in cerkve. Predstavniki srbske pravoslavne cerkve so za beograjske medije povedali, da so Albanci sežgali vse cerkvene objekte v Prizrenu ter dve cerkvi na Kosovem polju, ogrožena pa naj bi bila celo patriarhija v Peći. Najbolj krvavi neredi so bili v Kosovski Mitrovici, kjer naj bi po podatkih UNMIK-ova policija življenje izgubilo sedem ali osem ljudi, več kot 200 pa naj bi jih bilo ranjenih. Spopade s Srbi ter pripadniki UNMIK-ova policija in KFOR-ja so izzvali Albanci, ki jim je uspelo prebiti policijsko blokado administrativnih prehodov na meji med Kosovim in Srbijo. Spopadi naj bi bili najhujši po letu 1999 (glej STA 2004a). Gračanica je po marčevskih nemirih postala zbirališče iz drugih mest ubeglih kosovskih Srbov. Umor 17-letnega mladeniča v juniju 2004, ki ga je ubila krogla izstreljena iz avta s prištinsko tablico, pa je med prebivalci obnovil strah in jezo nad mednarodnimi mirovnimi enotami, saj naj po mnenju večine te ne bi bile zmožne ustrezno zaščititi prebivalcev (glej M.P. 2004).

V obdobju od januarja do marca 2006 je bilo 19 etnično motiviranih zločinov, kar je precej manj kot v istem obdobju leta 2005, ko je bilo takšnih zločinov 72 (glej UNMIK 2006).

V Prištini je v sredini februarja 2007 prišlo do eksplozije, ki je poškodovala tri UNMIK-ova vozila in en osebni avtomobil, človeških žrtev pa ni bilo. Odgovornost za eksplozijo je prevzela organizacija, ki si je nadela ime po razpuščeni OVK in ki se je tako želela maščevati za nedavni poseg UNMIK-ove policije proti udeležencem shoda v Prištini, ko sta življenje izgubili dve osebi (glej Ma.K./STA 2007). Proti koncu leta 2007 so Kosovo množično začeli zapuščati Romi, zaradi strahu pred izbruhom nasilja, ki bi ga prinesla enostranska razglasitev neodvisnosti. Od 38-ih družin, ki so živele na območju Gračanice, jih je odšlo najmanj sedem. Prepričani so bili namreč, da jih niti mednarodne niti lokalne varnostne sile ne bi zaščitile⁵² (glej Kosovo Roma Website 2007).

⁵¹ V dveh dneh so albanske tolpe uničile 800 domov in 30 cerkvenih objektov, 20 ljudi je izgubilo življenje, 4.000 kosovskih Srbov in drugih Albancev pa je pobegnilo od doma (glej Freedomhouse Country Report 2007).

⁵² Romska skupnost v Gračanici je ena od največjih, saj tam živi približno 4.000 Romov.

4.7.2 SRBSKI EKSTREMIZEM IN POSLEDIČNE ETNIČNE NAPETOSTI

Na srbski strani so v severnem delu Kosova bili poznani »Stražarji mosta«, ki naj bi v Kosovski Mitrovici stražili srbsko stran mosta čez reko Ibar. Šlo naj bi za nekaj sto mladeničev, ki pa naj ne bi posedovali orožja (glej Jane's Sentinel 2006). Mnogi Albanci, Srbi, predstavniki mednarodnih sil in nevladnih organizacij pa še vedno opažajo nekatere „trde prijeme“ v vojski srbskega notranjega ministrstva (MUP), ki je bila lojalna Slobodanu Miloševiću in naj bi še danes nasprotovala normalizaciji življenja v dolini Preševa. Prištinski korpus ima v svojih vrstah še danes vojake, ki so se borili na Kosovu med vojno leta 1998 in 1999 in nekateri med njimi še danes čutijo močno sovraštvo do Albancev, poleg tega pa se bojijo, da se bodo dogodki iz vojnih časov ponovili, le da bodo tokrat žrtve oni sami (glej International Crisis Group 2003). Kljub temu, da med kosovskimi Srbi ni opaziti posebnih ekstremističnih skupin, pa je vseeno prišlo do incidentov in demonstracij tudi s srbske strani.

4.7.2.1 PRIMERI ETNIČNIH NAPETOSTI KOT POSLEDICA SRBSKEGA EKSTREMIZMA

V severnem delu Mitrovice je 24. marca 2004 kosovski Srb vrgel ročno granato proti KFOR -jevi četi. Pri tem sta bila dva francoska vojaka poškodovana, napadalca pa so aretirali (glej Xharra 2004).

V Kosovski Mitrovici se je 9. februarja 2007 zbralo več kot 10.000 Srbov, ki so protestirali proti predlogu načrta za neodvisnost Kosova. Shod je pod sloganom Za Kosovo v Srbiji organiziral Srbski nacionalni svet severnega Kosova (SVN). Srbi so se ponovno zbrali na protestnem shodu že nekaj dni kasneje, tokrat v mestecu Štrpce pod Šar Planino. Shod, ki se ga je udeležilo približno 3.000 protestnikov, je minil brez incidentov. Protestniki so s tem zavrnili Ahtisaarijev predlog o prihodnjem statusu Kosova (glej Do. P./STA 2007). Gibanje veteranov Srbije in Zedinjeno ljudsko gibanje srbstva sta v maju leta 2007 v Kruševcu na jugu Srbije ustanovila Gardo svetega cesarja Lazarja, ki naj bi branila Kosovo v primeru razglasitve njegove neodvisnosti. Ustanovitelji in pripadniki garde so pred cerkvijo Lazarica v Kruševcu zaprisegli, da se srbsko ljudstvo nikoli ne bo odreklo Kosovu in da bodo pokrajino branili z vsemi sredstvi. Eden od ustanoviteljev je že pred samo zaprisego zatrdil, da

imajo že približno pet tisoč prostovoljcev za gardo. Garda naj ne bi bila paravojaška enota, temveč bi bila v primeru razglasitve neodvisnosti Kosova na razpolago državnim ustanovam (glej STA 2007b). Skupina kosovskih Srbov je 7. decembra 2007 v srbski enklavi Goraždevac na jugozahodu Kosova napadla vozila poveljnika KFOR-ja Xavier Bout de Marnhaca in vodje UNMIK-a Joachima Rückerja. V incidentu je bilo poškodovanih več Srbov, de Marhac in Rücker pa sta ostala nepoškodovana. Napadalci naj bi v vozila metali kamenje (glej STA/Reuters/MM (2007)).

Okrepilo se je tudi medetnično sodelovanje preko administrativne meje Kosova in Srbije. Znano je, da so nekateri nekdanji poveljniki UCPMB vpleteni v trgovinske posle (nekatero legalne, druge verjetno manj poštene) s srbskimi poslovneži iz Vranja in Kosova, ki pa so povezani z nekaterimi najbolj ekstremističnimi srbskimi nacionalnimi strankami, kot sta na primer SPS (Socialistična Stranka Srbije) in SRS (Srbska radikalna stranka). Del sodelovanja predstavlja trgovina s kmetijskimi pridelki iz Vojvodine, del trgovina z gradbenimi materiali, najbolj donosna pa je vsekakor trgovina z drogami, gorivom, orožjem in tobakom (glej International Crisis Group 2003).

Nekateri incidenti v preteklih letih so tudi produkt multietničnega sodelovanja med srbskimi varnostnimi silami in nekdanjimi borci UCPMB ali celo produkt delovanja srbskih varnostnih sil brez sodelovanja s komurkoli. Nekateri Srbi so poročali, da nekateri najbolj ekstremistični elementi v srbskih varnostni silah nestabilnost v regiji celo spodbujajo, ker na ta način opravičujejo prisotnost svojih čet v pokrajini in vzpostavitev vojaških baz, kot je na primer v Bujanovcu (glej International Crisis Group 2003).

4.7.3 ISLAMISTIČNI EKSTREMIZEM

Ko so leta 1990 nacionalisti izpodrinili komuniste v državah nekdanje Jugoslavije, so se verniki osvobodili še zadnjih nekaj ovir, ki so jih motile pri uresničevanju njihove vere. Kmalu je postalo jasno, da voditelji verskih skupnosti v jugovzhodni Evropi poleg svojih duhovnih dolžnosti hrepenijo po političnem vplivu. Verski voditelji so se

izkazali za najbolj goreče privrženca nacionalizma, v nekaterih primerih pa so se pojavili celo kot glavna grožnja za stabilnost in ovira na poti do sprave. Uničevalne kampanje so še bolj povezale islamske in pravoslavne verske skupnosti (če je bilo to možno) z njihovimi nacionalnimi gibanji. Nacionalistične stranke so iz vojne prišle močnejše kot kadarkoli prej. Prizadevale so si, da bi še naprej prilivale ogenj na medetnične napetosti in sprožale strah med svojimi pripadniki (Donia 2007). Prihod mudžehedinskih bojevnikov v Bosno na začetku devetdesetih let je vključeval tudi namestitve raznih finančnih, dobrodelnih in drugih nevladnih organizacij v Vzhodni Evropi. Nekatere takšne organizacije so bile odlična krinka za teroriste. Kljub temu, da se je OVK poskušala distancirati od mudžahedinov, pa se je nekaj teh vseeno borilo v njihovih vrstah. Nemški, turški in afganistanski inštruktorji pa naj bi usposabljali borce v gverili in taktiki diverzije (Deliso 2007).

Kosovski Albanci so po večini vsi muslimani, le nekaj tisoč jih je katoličanov, pravoslavnih Albancev pa praktično ni, vendar niti LDK niti PDK nista videla smisla v islamskem fundamentalizmu, kot so neodgovorno trdili nekateri ideologi, ki so se predstavljali kot „strokovnjaki“. Ker so bile pri izgradnji mošej odvisni od sredstev iz drugih islamskih držav, so oblasti nekaterih od teh držav izkoristile to odvisnost, da bi spodbudile širjenje islamskega fundamentalizma, zlasti tako, da so sponzorirale gibanje, znano kot vahabizem. Le majhen odstotek Vahabistov je predanih uporabi nasilja, vendar pa je med njimi veliko spreobrnjencev, ki simpatizirajo z drugimi, ki uporabljajo nasilje. Kljub pomoči močnih državnih sponzorjev Vahabistom v jugovzhodni Evropi ni uspelo pridobiti več kot nekaj tisoč spreobrnjencev, na Kosovu nekaj sto. Večina kosovskih Albancev čuti odpor do vahabizma in ga obravnava kot tuj element v njihovem nacionalnem značaju, saj se bojijo, da bo uničil njihove sanje o vključitvi v Evropo⁵³. Družba na Kosovu jih je izločila, večina prebivalcev in vladajoče stranke so jih zaničevale, delovati so morali zunaj domače islamske skupnosti. Spreobrnjence privabljajo predvsem tako, da ponujajo tečaje tujih jezikov, zlasti angleškega (glej Donia 2007).

Ameriške obveščevalne službe pa so se dokopale do podatkov, da radikalni islamski vodje uporabljajo območje Balkana za vzpostavitev teroristične infrastrukture,

⁵³ Veliko muslimanskih kosovskih Albancev prestraši že sam videz vahabistov, ki so prepoznavni po obritih glavah, neobritih bradah in kratkih hlačah.

odločilne za prenašanje džihada v srce Evrope. Avgusta 2003 so ustanovili skupino 'beli vrage', t. i. „belo Al Kaido“, v kateri so leta 2004 izurili 250 teroristov-samomorilcev obeh spolov, starih 20–25 let. Urili naj bi jih v nekdanjih bazah OVK v Albaniji (Kuka, Trpoja in Korča) ter na Kosovu (Juničke Planine). Urjenje so izvajali inštruktorji iz Turčije, Pakistana, Irana, Savdske Arabije in Velike Britanije (Arsić 2005: 9). Srbski in ruski obveščevalni viri pa so konstanto poročali tudi o močni prisotnosti Al Kaide na Kosovu, vključno z njenimi vadbenimi centri. Nekatere radikalne islamistične organizacije, nekatere povezane s terorizmom, so pokušale rekrutirati nekatere Albance muslimanske veroizpovedi. Dokazov za to, da so bili Albanci, ki so povzročili napade na srbske civiliste v povezavi z Al Kaido ali drugimi muslimanskimi radikalnimi organizacijami, pa je malo. Prav tako niso odkrili nobenih sledi, ki bi kazale na povezavo med albanskimi kriminalnimi skupinami in teroristi. Februarja 2004 je UNMIK ustanovil Finančno-informacijski center za nadzor sumljivih finančnih transakcij in preprečitev pranja denarja, s pomočjo katerega bi odkrili financiranje teroristov (glej Histroy Navy 2008). Iran naj bi bil ena izmed držav, ki sponzorira teroristične skupine v jugovzhodni Evropi. Prodor islamskega ekstremizma pa se odvija javno in prikrito. Javno se odpirajo številne humanitarne organizacije, finančne in druge institucije. Tajno pa se v okviru tega vzpostavi operativno obveščevalna mreža (glej Margetić 2006).

Za primarni center islamističnega ekstremizma je bil identificiran Prizren. Kosovo pa se vseeno omenja tudi kot največji zbirnik djihadovih potencialnih teroristov na svetu. Nekatere arabske humanitarne organizacije nudijo pomoč prebivalcem po vaseh le v primeru, da jim ti tam pustijo zgraditi mošeje. Mošeje so namreč pomembna mesta za rekrutiranje, še posebej mlajših fantov, starih 15 ali 16 let. Proti ekstremističnim skupinam je bilo zaradi političnih razlogov le nekaj akcij. Kljub podatkom, s katerimi operirajo, pa organizacije, kot je na primer Kuwaiti RIHS⁵⁴ (Revival of Islamic Heritage Society), na Kosovu nemoteno delujejo.

»In dlje kot bodo trajali pogovori o končnem statusu Kosova, bolj bosta obe strani strmeli k ekstremizmu«, je dejal vodja UNMIK-a Joachim Rucker (glej MMC RTV SLO 2007b).

⁵⁴ Ta organizacija je zaradi povezave z Al Kaido na črni listi Busheve administracije, vpletена pa je bila tudi v 500 sočasnih bombnih napadov v Bangladešu 18. avgusta 2005.

5. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Dejstvo je, da varnostne razmere na Kosovu po zračnih napadih zveze NATO niso ravno rožnate. Moja prva hipoteza je bila, da se s prihodom mednarodnih enot leta 1999 varnostne razmere na Kosovu niso izboljšale, saj so poleg kriminalne prisotne tudi druge dimenzije varnostnih groženj. Medtem ko so pred letom 1999 pokrajino ogrožali predvsem etnični konflikti in ekstremistične skupine in je torej obstajala vojaška dimenzija ogrožanja varnosti, je po zračnih napadih zveze NATO poleg že omenjene pokrajino zajel tudi val novih varnostnih groženj. Trgovina z drogo se je podvojila, nekje celo potrojila. Prostitucije pred letom 1999 skoraj ni bilo zaznati, danes je tam to cvetoč posel. Problem predstavlja predvsem prisiljena prostitucija. Število javnih hiš in lokalov, kjer so na voljo ženske in dekleta za spolno izkoriščanje, se je močno povečalo. Prav tako trgovina z ljudmi, kjer ne gre zgolj za izkoriščanje v spolne namene, pač pa tudi za izkoriščanje ljudi za delovno silo, nemalokrat v suženjskih razmerah. Potrebno je povedati, da sta ciljni skupini pri tem predvsem ženske in otroci. Kosovske Albanke zaradi zatiranosti s strani družine, ki je še vedno zelo prisotna, predstavljajo lahek plen za trgovce z ljudmi. Zaradi prisilnih in prostovoljnih migracij ter legalnih in ilegalnih migracij lahko govorimo tudi o identitetni in kulturni dimenziji ogrožanja varnosti. Prav tako je na Kosovu ogromno trgovine z orožjem in drugega kriminala. Da pa vse to več ali manj poteka brez težav, so potrebne »veze in poznanstva« v krogih, ki so prvenstveno namenjeni preprečevanju teh dejavnosti. Korupcija je na Kosovu tako prisotna v vseh sferah, od javnih uslužbencev do same vlade. Poleg kriminalne dimenzije je prisotna tudi ekonomska dimenzija ogrožanja varnosti. Etnični spopadi, otežen dostop do zunanje trgovine in slabo vodenje ekonomske politike močno zavirajo razvoj gospodarstva. Posledično je na Kosovu visoka stopnja brezposelnosti, s tem pa tudi revščine. Težke gospodarske razmere pa seveda pogojujejo kriminal, ki se tudi zaradi nefunkcionalnega sodnega sistema vedno bolj razrašča. Poleg tega je prometna infrastruktura v precej slabem stanju, kar zopet ogroža prebivalstvo, v slabem stanju pa je tudi zdravstvena oskrba, kar priča o prisotnosti zdravstvene dimenzije ogrožanja varnosti. Zaradi vsega tega je potrebno vedeti, da se na Kosovu razmere lahko v trenutku spremenijo. Še tako majhen in nepomemben incident lahko v trenutku eskalira in potegne za sabo nepredstavljive posledice. Ker je torej na Kosovu po prihodu mednarodnih enot leta

1999 prisotnih več dimenzij ogrožanja varnosti in ne zgolj kriminalna, lahko hipotezo v celoti potrdim.

Moja naslednja hipoteza je bila, da se je *trgovina z drogo po letu 1999 na Kosovu močno povečala, kar predstavlja precejšnjo varnostno grožnjo za prebivalce*. Po letu 1999 je Kosovo postalo center jugovzhodne evropske mreže trgovanja z drogo. Zaradi tega so na Kosovu prisotne vse vrste drog, od kokaina, heroina, konoplje do sintetičnih in ostalih drog. Sta pa heroin in trgovina s heroinom tista, ki sta najbolj zaskrbljujoča, zaradi njune dobičkonosnosti in pa škode, ki jo ta dejavnost povzroči prebivalstvu. Potrebno je vedeti, da je povprečen odvisnik od heroina star 25 let ter da se zaradi njega precej širi tudi AIDS. Kosovske kriminalne skupine sicer heroin tihotapijo že od sredine osemdesetih let, v devetdesetih letih pa so Albanci svoje odporniško gibanje financirali prav z denarjem od tihotapljenja heroina, seveda ob pomoči italijanskih preprodajalcev s Sicilije in bogatih Albancev iz Makedonije. Srbi so ob pomoči zahodnih držav sicer delno nadzorovali narkomanske posle, do konca devetdesetih let oziroma do začetka vojne. Vendar pa se je, kot že rečeno, trgovina z drogo po letu 1999 podvojila, nekje celo potrojila. Ocenjuje se, da kosovske kriminalne skupine preprodajo med 4,5 in 5 tonami heroina mesečno, medtem ko so pred letom 1999 preprodale 2 tona heroina mesečno. Zaradi svoje lege nekje v sredini balkanske tihotapske poti Kosovo namreč predstavlja idealno skladišče za vse tihotapce iz Makedonije in Albanije, ki tam pošiljke prepakirajo, ter drogo, ki prispe po večini iz Afganistana, Turčije ter centralne in južne Amerike razpošljejo dalje po Evropi. Ocenjuje se, da se s Kosova preproda več kot 40 odstotkov vsega heroina v Evropo in v severno Afriko, po nekaterih podatkih pa naj bi bilo Kosovo glavni center za razpečevanje celo 80 odstotkov vsega heroina, ki pride do evropskih odjemalcev. Balkanska pot predstavlja namreč neke vrste križišče za distribucijo heroina in kokaina, ki prihaja iz južne in centralne Amerike. In če tudi Kosovo predstavlja zgolj neko skladišče drog in pa križišče za distribucijo, ne smemo pozabiti, da so zaradi tega droge tudi precej dostopne lokalnemu prebivalstvu. Priština se v zadnjem času omenja kot prestolnica drog Evrope, Kosovo pa imenujejo kar Kolumbija v Evropi. Tudi to hipotezo torej lahko potrdim, omeniti velja le še to, da lokalni mediji tej problematiki in pa poročilom o ogromnih zasegih drog ne posvečajo posebne pozornosti. Vzrok temu gre verjetno iskati v zastraševanju s strani kriminalnih skupin.

Moja tretja hipoteza je bila, da se odnosi med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi po intervenciji zveze NATO zaradi prisotnosti ekstremističnih skupin niso izboljšali. Vse paravojaške enote in ekstremistične skupine, ki so delovale in ki delujejo na območjih, na katerih živi albansko prebivalstvo, imajo korenine v OVK. Številne albanske ekstremistične skupine so tudi vse od prihoda sil zveze NATO na Kosovo pripravljale različne sabotaže, upore in demonstracije, ki so povzročile ogromno škodo in pa številne žrtve. Najhuje je bilo marca leta 2004, ko je šlo po navedbah nekaterih predstavnikov za usklajeno delovanje teh skupin po celotnem Kosovu. Nekdo je celo dejal, da je pokrajina doživela svojo »kristalno noč«, tistega, kar se je dogajalo, pa naj se ne bi dalo opisati drugače kot pogrom Albancev nad Srbi. Uničenih je bilo ogromno srbskih cerkva in drugih kulturnih spomenikov, so pa ti dogodki pustili za seboj tudi največ žrtev po vojni leta 1999. Tako albanska kot srbska stran sta bili vseskozi v pripravljenosti na začetek novih bojnih delovanj. Med Srbi posebnih ekstremističnih skupin sicer ni bilo zaslediti, je pa vseeno prihajalo do demonstracij in incidentov sproženih s srbske strani. Tako eni kot drugi so večkrat jasno pokazali, da se s prisotnostjo mednarodnih sil ne strinjajo. Srbska stran je celo trdila, da se še vedno počuti precej ogroženo in da jo mednarodne enote ne ščitijo dovolj. Marčevski dogodki leta 2004 so takšno mišljenje samo še podkrepili. Proti koncu leta 2007 so se pojavljale demonstracije pri obeh straneh, najbolj dejavno je bilo albansko gibanje Samoodločba, ki je zagovarjalo nepreklicno odcepitev, brez kakršnihkoli pogajanj. Srbska stran, ki je proti koncu leta 2007 vedno bolj spoznavala, da bo do odcepitev dejansko prišlo, pa je prav tako pripravljala razne demonstracije. Odnosi med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi se tako po intervenciji zveze NATO niso izboljšali, ravno zaradi prisotnosti ekstremističnih skupin, ki so z napadi tako na ene kot na druge samo še poglobljale razkorak med že tako sprtima stranema. Mednarodne enote so s svojo prisotnostjo zagotovile to, da je bilo takšnih napadov manj, kot bi jih bilo sicer. Incidentov, ki bi bili posledica islamističnega ekstremizma, pa ni bilo zaznati. Kosovski Albanci so po večini res vsi muslimani, le nekaj tisoč jih je katoličanov, pravoslavnih Albancev pa praktično ni, vendar nobena politična stranka ni videla smisla v islamskem fundamentalizmu. Nekatere obveščevalne službe so sicer poročale o delovanju raznih islamskih fundamentalistov, vendar ti niso predstavljali tako velike varnostne grožnje za Kosovo kot albanski ekstremisti. Hipotezo torej lahko v celoti potrdim.

Kosovo bi za izboljšanje varnostnih razmer moralo najprej izboljšati gospodarske razmere in poskrbeti za gospodarsko rast. Analize raziskovanja vzorcev tal so pokazale možnost obstoja velikih nahajališč zlata, srebra, niklja, kobalta, kroma, železa, magnezija, urana, bakra in drugih naravnih bogastev. Kosovo je z naravnimi bogastvi pravzaprav precej bogata dežela. Žal pa so po večini zaenkrat še neizkoriščeni. Razviti in okrepiti bi morali industrijo ter izboljšati politiko zaposlovanja. S tem bi se precej zmanjšal delež brezposelnih in ljudje bi se verjetno precej manj ukvarjali s kriminalom, precej manj pa bi bilo tudi revščine in s tem obupa med ljudmi. Nezaposlenost in revščina predstavljata tako Albancem kot Srbom ogromno varnostno grožnjo. Če bi to izboljšali, verjetno ne eni ne drugi ne bi toliko posegali po drogah, niti ne bi ilegalno zapuščali Kosova in morda s tem nehote postajali tudi žrtve trgovcev z ljudmi. Kulture prebivalcev se res ne da spreminjati, se pa s primerno politiko lahko zagotovi vsaj približna stabilnost in pa upoštevanje pravic srbske manjšine, kar bi morala biti prva in najpomembnejša naloga kosovske vlade. Kosovski Srbi kot največjo grožnjo varnosti zaznavajo ravno etnično nasilje. Predvsem pa bi morali izboljšati delovanje sodstva, policije in drugih varnostnih organov, ki so tudi primarni organi pri zagotavljanju varnosti. Prisotnost mednarodnih enot na Kosovu je pri zagotavljanju varnostnih razmer prav tako ključnega pomena. Edmund Burke je nekoč dejal, da je za zmago zla potrebno le, da dobri ljudje ne ukrepajo. Zato je prisotnost nekoga tretjega, ki nima nobenih zgodovinskih in drugih zamer, še kako pomembna pri izboljšanju varnostnih razmer. Balkanski kotel, kot se rado reče, je menda začel vreti ravno na Kosovu. Če se je tam začelo, pa naj se tam tudi konča.

6. LITERATURA

KNJIGE

1. Dobovšek, Bojan (1997): *Organizirani kriminal*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Dobovšek, Bojan (2004): *Slovenian Presidency of the Adriatic – Ionian Initiative, Round Table on Organised Crime*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
3. *Enciklopedija Slovenije 1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Grizold, Anton (1999): *Obrambni in varnostni sistem RS*. Ljubljana: Visoka policijska in varnostna šola.
5. *Leksikon Cankarjeve založbe 1987*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
6. Lopušina, Marko (2000): *Mafije sveta*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
7. Meško, Gorazd (2006): *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za policijske in varnostne vede.
8. Pirjevec, Jože (1995): *Jugoslavija. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjirdjevićeve in Titove Jugoslavije*. Koper: Založba Lipa.
9. Pirjevec, Jože (2003): *Jugoslovanske vojne: 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
10. Popov, Jurij (2002): *Trgovina z ljudmi, somrak civilizacije ali kaos globalizacije*. Ljubljana: Društvo Ključ – Center za boj proti trgovini z belim blagom.
11. Prezelj, Iztok (2005): *Nacionalni sistem kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Stanič, Janez (1984): *Albanci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
13. Tratnik Volasko, Marjeta (1999): *Korupcija*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.
14. Žabkar, Anton (2004): *Marsova dediščina. Metode in smeri razvoja*. 2. knjiga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Warrander, Gail in Verena Knaus (2007): *Kosovo. USA: The Globe Pequot Press*.

ČLANKI

16. Arsič, Stanko (2005): Neodvisnost ali nova vojna. *Revija Obramba* 12(37), 8–12.
17. Barham, John (2008): *Europe's car thieves go upscale*. Dostopno na <http://www.securitymanagement.com/article/europes-car-thieves-go-upscale> (3. marec 2008).
18. Choussudovsky, Michael (2008): *The criminalization of the state: independent Kosovo, a territory under US-NATO military rule*. Dostopno na <http://globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=7996> (11. februar 2008).
19. Deliso, Christopher (2007): *New information and key trends regarding islamic extremist groups in the balkans*. Dostopno na http://rieas.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=433&Itemid=41 (27. februar 2008).
20. Donia, Robert J. (2007): *Nacionalizem in verski ekstremizem v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu od leta 1990*. Dostopno na <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=09&ID=312&Find=islam&M=7&Y=2007> (29. februar 2008).
21. Gerxhaliu, Selvete (2007): *Human security, organized crime and terrorism challenges in Kosovo's perspective*. Dostopno na http://humsec.eu/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/Working_Paper_Gerxhaliu.pdf (22. februar 2008).
22. Graham, Patrick (2000): *Drug wars: Kosovo's new battle*. Dostopno na <http://www.balkanpeace.org/index.php?index=article&articleid=7582> (19. februar 2008).
23. Grgić, Borut, Tim Judah, Vladimir Matič in James O'Brien (2007): *Kosovo in the Balance: A Trial for Diplomacy*. Dostopno na <http://www.iss-lj.si/pdf/policy-analysis/2007-09-19-A-Trial-for-Diplomacy.pdf> (9. januar 2008).
24. Grmek, Meta, Marko Pišlar in Valerija Šket Jarm (2007): *SV prevzema območje odgovornosti Kforja*. Dostopno na http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2007/sv07_02.pdf (20. februar 2008).
25. DioGuardi, Joseph J. (2004): *The state of the Albanian Nation*. Dostopno na <http://www.aacl.com/DioGuardi-State%20of%20Alb%20Nation.htm> (12. marec 2008).

26. Kleveman, Lutz (2000): *Brothers in arms fall out over spoils of Kosovo*. Dostopno na <http://www.freerepublic.com/forum/a3944f36b03cd.htm> (23. februar 2008).
27. Knopic, John (2004): *Corruption in Kosovo*. Dostopno na <http://operationkosovo.kentlaw.edu/resources/legal/kosovo/knopic-final.htm> (28. februar 2008).
28. Michaletos, Ioannis (2007): *The Balkans: The soft underbelly of the European narcotics market*. Dostopno na <http://www.savekosovo.org/default.asp?p=5&leader=0&sp=271> (22. januar 2008).
29. Milharčič Hladnik, Ervin (2008): *Kje je? Kaj je?* Dostopno na <http://www.dnevnik.si/objektiv/302344/> (5. marec 2008).
30. Mushkolaj, Imer (2000): *Drug dealers flourish in post-war Kosovo*. Dostopno na <http://www.bu.edu/globalbeat/syndicate/Imer062200.html> (28. februar 2008).
31. Mužič, Janez (2006): *Promet po Kosovu*. Dostopno na <http://www.policija.si/portal/organiziranost/uup/mirovne/prispevki/Kosovo-promet.php> (26. oktober 2006).
32. Nikolovski, Zoran (2008): *Regionalna saradnja otežava trgovinu drogam balkanskim putem*. Dostopno na http://www.balkantimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/articles/2008/01/07/reportage-01 (20. februar 2008).
33. O’Kane, Maggie (2000): *Kosovo drug mafia supply heroin to Europe*. Dostopno na <http://www.guardian.co.uk/world/2000/mar/13/balkans> (14. februar 2008).
34. Peršak, Nina (2006): Normativni vidiki tihotapljenja ljudi in reakcije nanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 57(2), 109–116.
35. Prezelj, Iztok (2001a): Grožnje varnosti, varnostna tvegana in izzivi v sodobni družbi. *Teorija in praksa* 38(1), 127–141.
36. Prezelj, Iztok (2001b): Vojaško ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti po koncu hladne vojne. *Teorija in praksa* 38(5), 848–860.
37. Pugh, Michael (2005): *Crime and Capitalism in Kosovo’s transformation*. Dostopno na [http://www.brad.ac.uk/acad/twe/papers/Pugh, Mike -
Crime and Capitalism in Kosovo's Transformation.pdf](http://www.brad.ac.uk/acad/twe/papers/Pugh,_Mike_-_Crime_and_Capitalism_in_Kosovo's_Transformation.pdf) (21. februar 2008).

38. Radovanović, Svetlana (1995): *Demographic Growth and Etnodemographic Changes in Republic of Serbia*. Dostopno na www.rastko.org.yu/istorija/srbi-balkan/sradovanovic-demography.html (3. marec 2008).
39. D.S. (2004): *Posledice bombardovanja stige su mnogo ranije*. Dostopno na <http://ssla.oneworldsee.org/external/?url=http%3A%2F%2Farhiva.glas-javnosti.co.yu%2Farihiva%2F2004%2F11%2F11%2Fsrpski%2FD04111003.shtml> (10. januar 2008).
40. Sadiku, Nehat (2005): *Kosovo na razpotju, ujeto v gospodarski brezperspektivnosti*. Dostopno na (<http://www.finance.si/138713> (11. marec 2008).
41. Sadiku, Nehat (2007): *Samoodločba, vojna ali »palestinizacija« Kosova*. Dostopno na http://bor.czp-vecer.si/VECER2000_XP/2007/11/10/2007-11-10_STR-46-46_MX-01_Izd-01-02-03-04-05-06_PAG-V-SOBOTO.PDF (27. februar 2008).
42. Vidali, Antonio (2005): *Kosovska »heroinska carica«*. Dostopno na http://www.mladina.si/mednik/200552/clanek/uvo-manipulator--antonio_vidali/ (11. marec 2008).
43. Xharra, Jeta (2004): *Kosovo radicias turn on UN and NATO*. Dostopno na (<http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/ACOS-64DA87?OpenDocument> (27. februar 2008).

MEDIJSKE NOVICE

44. Ti. B./STA (2005): *Na Gruškovju zasegli 101 kilogram heroína*. Dostopno na <http://www.delo.si/article.print.php?ID=106914> (28. februar 2008).
45. BBC Monitorin Service (2006): *Kosovo Albanian Mafia takes over world drug market*. Dostopno na <http://www.savekosovo.org/default.asp?p=5&leader=0&sp=118> (11. februar 2008).
46. Beta, Tanjug (2007): *10 kilos of herion seized at Kosovo Boundary*. Dostopno na http://www.b92.net/eng/news/crimes-article.php?yyyy=2007&mm=09&dd=03&nav_id=43489 (3. marec 2008).

47. Beta (2007a): *Priština: Police arrest suspected weapons dealers*. Dostopno na http://194.109.152.234/eng/news/crimes-article.php?yyyy=2007&mm=08&dd=06&nav_id=42853 (3. marec 2008).
48. Beta (2007b): *Slovak soldiers caught smuggling from Kosovo*. Dostopno na (http://xs4.b92.net/eng/news/crimes-article.php?yyyy=2007&mm=08&dd=01&nav_id=42772) (3. marec 2008).
49. D.J. (2000): *Kosovo leto dni pozneje*. Dostopno na http://24ur.com/naslovnica/novice/slovenija/20000612_1265031.php (13. novemeber 2006).
50. Krasniqui, Ekrem (2005): *UN Kosovo Police arrested for sex trafficking*. Dostopno na <http://www.isn.ethz.ch/news/sw/details.cfm?id=12681> (16 januar 2008).
51. M.M (2007): *Tači prejel mandat (2007)*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article_print.php?id=3112377 (12. december 2007).
52. MMC RTV SLO (2007a): *Makedonci zasegli pol tone kokaina*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=130656 (7. marec 2007).
53. MMC RTV SLO (2007b): *Ekstremizem proti Kosovu*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=158253 (27. februar 2008).
54. MMC RTV SLO/Reuters (2007): *Prištino zasedli nasilni protestniki*. Dostopno na (http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=133557) (27. februar 2008).
55. Ma. K./STA (2007): *OVK prevzela odgovornost za eksplozijo*. Dostopno na <http://www.delo.si/article.print.php?ID=192530> (7. marec 2007).
56. A.P. (2008): *Od česa bi neodvisno Kosovo živel?* Dostopno na (http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=164936&rss=1) (17. februar 2008).
57. G.P. (2005): *Lazarević gre prostovoljni v Haag*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,39475 (4. marec 2008).
58. M.P. (2004): *Kdo bo branil NATO*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2042225 (9. marec 2008).
59. Do. P./STA (2007): *Kosovski Srbi ponovno na ulicah*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,191063&src=rp (11. marec 2008).

60. Reuters (2002): *Policija UN-a postrava mere protiv prostitucije i krijumčarenja narkotika na Kosovu*. Dostopno na http://www.balkantimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/newsbriefs/2002/10/021001-IVAN-002 (19. februar 2008).
61. Reuters (2007): *High-ranking Kosovo officials arrested for graft*. Dostopno na <http://www.savekosovo.org/default.asp?p=5&leader=0&sp=228> (22. januar 2008).
62. M.V.R./D.Z. (2006): *Smuggling knows no borders*. Dostopno na http://www.kosovo.net/news/archive/2006/December_22/3.html (20. februar 2008).
63. STA (2004a): *Dramatično tudi v Srbiji*. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/41987/> (26. februar 2008).
64. STA (2004b): *Aretirali financerja albanskih skrajnežev*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2035414 (27. februar 2008).
65. STA (2005): *Haradinaj: nedolžen sem*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3091202 (11. marec 2008).
66. STA (2006): *Slovenija še ni pristopila h konvenciji o boju proti korupciji*. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/91427/> (6. marec 2008).
67. STA (2007a): *Mirni protesti v Prištini*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article_print.php?id=3093722 (3. april 2007).
68. STA (2007b): *Ustanovili gardo za obrambo Kosova*. Dostopno na <http://www.finance.si/?MOD=show&id=181082> (5. maj 2007).
69. STA/Do. P. (2006): *Na Kosovu zaplenili večjo količino orožja*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,179569&src=rp (24. februar 2008).
70. STA/Reuters/MM (2007): *Kosovski Srbi napadli vozila Kforja in Unmika*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article_print.php?id=3112027 (10. decembar 2007).
71. D.Š. (2006): *3500 evrov za prehod meje*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article_print.php?id=3082897 (25. oktober 2006).
72. S.T. (2007): *Za Kosovo tudi v vojno*. Dostopno na http://24ur.com/naslovnica/novice/svet/20071004_3106847.php (16. oktober 2007).
73. Ja. Z. (2005): *Haradinaj iz Haaga prispel v Prištino*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,67826&src=rp (11. marec 2008).
74. Š.Z./D.Š. (2007): *Đorđević že v Haagu*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3100094 (11. marec 2008).

DOKUMENTI IN ZAKONI

75. PROTOKOL ZN (2000): *United Nations Protocol to Prevent, Cuppress and Punish Trafficking Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. Dostopno na http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf (17. januar 2008).

76. PROVISIONAL CRIMINAL CODE (2003): *Provisional Criminal Code of Kosovo*. Dostopno na http://www.unmikonline.org/regulations/2003/RE2003_25_criminal_code.pdf (10. marec 2008).

77. *Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami* (1999): Ljubljana: Uradni List Republike Slovenije 108. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=23256> (20. februar 2008)

OSTALO

78. UNMIK Online (2008): *About UNMIK*. Dostopno na <http://www.unmikonline.org/intro.htm> (12. marec 2008).

79. Amnesty International (2004): *Kosovo: ženske in dekleta, ki so žrtve trgovine z ljudmi, imajo človekove pravice*. Dostopno na <http://www.amnesty.si/clanek.php?id=207&l=zenske> (23. januar 2008).

80. Amnesty International (2008): *Kosovo: ubita demonstranta za neodvisnost*. Dostopno na <http://www.amnesty-international.si/clanek.php?id=944&l=akcije> (27. februar 2008).

81. Anastasijević, Dejan (2006): *Organized crime in Western Balkans*. Dostopno na http://www.eupt-kosovo.eu/training/police/PoliceTraining/ORGANIZED_CRIME/DOCUMENTS/3.pdf (21. februar 2008).

82. Answers (2008): *Princ Dobroshi*. Dostopno na <http://www.answers.com/topic/princ-dobroshi> (20. februar 2008).

83. Arsovska, Jana (2006): *The evolution of Albanian organised crime gropus*. Dostopno na www.ciroc.nl/presentaties/20061220%20arsovska.ppt (11. marec 2008).

84. BBC (2001): *Serbs killed in Kosovo pilgrimage*. Dostopno na http://news.bbc.co.uk/onthisday/low/dates/stories/february/16/newsid_4145000/4145607.stm (27. februar 2008).
85. Blic (2005): *Serbs expelled, now it is Kfor`s turn*. Dostopno na http://www.blic.co.yu/stara_arhiva.php?id=94263 (3. marec 2008).
86. Divjak, Tina, Vojin Dimitrijević in Igor Bandović (2006): *Civil society and good governance in societies in transition*. Dostopno na http://www.aso.zsi.at/attach/workshop_report_ASO060314.pdf (20. februar 2008).
87. Embassy of the United States (2005): *Trafficking in Person Report*. Dostopno na (<http://belgrade.usembassy.gov/policy/reports/050606.html>) (16. januar 2008).
88. EUROPOL (2006): *Crimes against person unit, Trafficking of woman and children for sexual exploitation in the EU: The involvment of Western Balkans organised crime 2006*. Dostopno na <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=> (20. februar 2008).
89. Freedomhouse Country Report (2007): *Serbia (Kosovo)*. Dostopno na <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2007&country=7326> (20. februar 2008).
90. History Navy (2008): *Islamic Terrorism in Kosovo*. Dostopno na http://www.history.navy.mil/library/online/islamic_terrorism.htm#kosovo (26. februar 2008).
91. International Crisis Group (2003): *Southern Serbia`s fragile peace*. Dostopno na <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN014973.pdf> (26. februar 2008).
92. Jane`s sentinel (2006): *Balkan*. Dostopno na http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/BALK_doc_view.jsp?Sent_Country=Serbia&Prod_Name=BALK&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/balksu/yugos190.htm@current (4. oktober 2006).
93. Khakee, Anna in Nicolas Florquin (2003): *Kosovo and the Gun: A Baseline Assessment of Small Arms and Light Weapons in Kosovo*. Dostopno na http://www.smallarmssurvey.org/files/sas/publications/spe_reports_pdf/2003-sr3-kosovo.pdf (25. februar 2007).

94. Kim, Julie in Steven Woehrel (2007): *Kosovo and U.S. Policy: Background and Current Issues*. Dostopno na <http://ftp.fas.org/sqp/crs/row/RL31053.pdf> (3. marec 2008).
95. Komisija za preprečevanje korupcije RS (2008): *Resolucija o preprečevanju korupcije v Republiki Sloveniji*. Dostopno na http://www.kpk-rs.si/fileadmin/kpk.gov.si/pageuploads/pdf/slovenski_akti/resolucija_pk.pdf (14. februar 2008).
96. Kosovo Roma Website (2007): *Roma leave Kosovo fearing new violence*. Dostopno na <http://see.oneworldsee.org/article/view/150443/1> (17. januar 2008).
97. Library of congress (2002): *A global overview of narcotics – funded terrorist and other extremist groups*. Dostopno na <http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/NarcsFundedTerrorExtrem.pdf> (26. februar 2008).
98. Limanowska, Barbara (2002): *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*. Dostopno na http://www.osce.org/documents/odihr/2002/06/1649_en.pdf (21. januar 2008).
99. Limanowska, Barbara (2003): *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*. Dostopno na http://www.osce.org/documents/odihr/2003/12/1645_en.pdf (21. januar 2008).
100. Limanowska, Barbara (2004): *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*. Dostopno na <http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking.Report.2005.pdf> (17. januar 2008).
101. Margetić, Dragan (2006): *Islamički terorizam na jugu Europe*. Dostopno na (<http://www.balvanderi.rs.ba/userfiles/terorizam.pdf> (14. december 2007).
102. Lipušček, Uroš (2007): *Mednarodna obzorja: Kosovo*. Dostopno na http://www.rtvsl.si/odprtikop/mednarodna_obzorja/kosovo (21. januar 2008).
103. Ministrstvo za pravosodje (2008): *Ratifikacija konvencije Združenih narodov proti korupciji*. Dostopno na http://www.mp.gov.si/si/novinarsko_sredisce/novica/browse/2/article/745/5676/?cHash=4efaa09aff (6. marec 2008).
104. Nations in Transit (2005): *Kosovo*. Dostopno na (<http://www.freedomhouse.hu/pdfdocs/kosovo2005.pdf> (25. februar 2008).

105. Nations in Transit (2006): *Kosovo*. Dostopno na http://www.freedomhouse.hu/pdfdocs/NIT06%20Kosovo_DISTRIBUTION2.pdf (25. februar 2008).
106. Nations in Transit (2007): *Kosovo*. Dostopno na http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2007final/nit-kosovo-web.pdf (25. februar 2008).
107. OSCE (2006): *Akcioni plan za anti korupcijo: društveni i ekonomski prioritet za Kosovo*. Dostopno na http://www.osce.org/publications/mik/2006/10/21712_685_sr.pdf (26. februar 2008).
108. OSCE (2007a): *Kosovo redoubles anti – corruption efforts*. Dostopno na <http://see.oneworldsee.org/article/view/150072/1/> (17. januar 2008).
109. OSCE (2007b): *Pravna analiza slučajeva trgovine ljudskim bićima na Kosovu*. Dostopno na http://www.osce.org/documents/mik/2007/10/27620_sr.pdf (10. marec 2008).
110. Policija (2007): *Uspešno razkritje mednarodne organizirane kriminalne združbe s področja prepovedanih drog*. Dostopno na <http://www.policija.si/si/szi/pdf/2007/TK-zasegMamilPULJ040707.pdf> (22. december 2007).
111. Prezelj, Iztok in Marija Gaber (2005): *Smuggling as a Threat to National and International Security: Slovenia and the Balkan Route*. Dostopno na https://consortium.pims.org/filestore2/download/64/pfpc_athena_papers_05_2005_en.pdf (20. februar 2008).
112. Roopnaraine, Terry (2002): *Child trafficking in Kosovo*. Dostopno na http://www.savethechildren.it/2003/download/pubblicazioni/traffickingKosovo/SC_Child_trafficking_in_Kosovo.pdf (16. januar 2008).
113. SEESAC (2006): *SALW Survey of Kosovo*. Dostopno na <http://www.seesac.org/reports/KOSOVO.pdf> (28. februar 2008).
114. SELDI Publications (2006): *The background: Origins of trans.border crime and corruption in see*. Dostopno na <http://www.csd.bg/publications/SELDI/2.pdf> (6. marec 2008).
115. Statistični urad RS (2002): *Popis 2002*. Dostopno na http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=REG&st=74 (17. marec 2008).

116. Transparency International (2004): *Survey 2004*. Dostopno na http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2004_1/press_release_gcb_2004 (16. januar 2008).
117. Transparency International (2007): *Survey 2007*. Dostopno na http://www.transparency.org/index.php/news_room/latest_news/press_release/2007/2007_12_06_gcb_2007_en (16. januar 2008).
118. UNMIK online (2001): *International forces seizes large quantify of weapons in Kosovo*. Dostopno na http://www.unmikonline.org/archives/news05_01full.htm#1105 (20. oktober 2006).
119. UNMIK (2006): *Ethnically motivated crimes on the decline in Kosovo*. Dostopno na <http://see.oneworldsee.org/article/view/133482/1> (17. januar 2008).
120. USAID (2003): *Corruption in Kosovo: Observations and implications for USAID*. Dostopno na http://www.usaid.gov/missions/kosovo/pdf/corruption_in_kosovo.pdf (22. februar 2008).
121. US State Dept Report (2007): *Serbia and Kosovo*. Dostopno na <http://gvnet.com/humantrafficking/Serbia-2.htm> (22. januar 2008).
122. Welch, Anthony C. (2006): *Kosovo internal security sector review*. Dostopno na http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/ISSR_report_eng_ver2.pdf (26. februar 2008).

